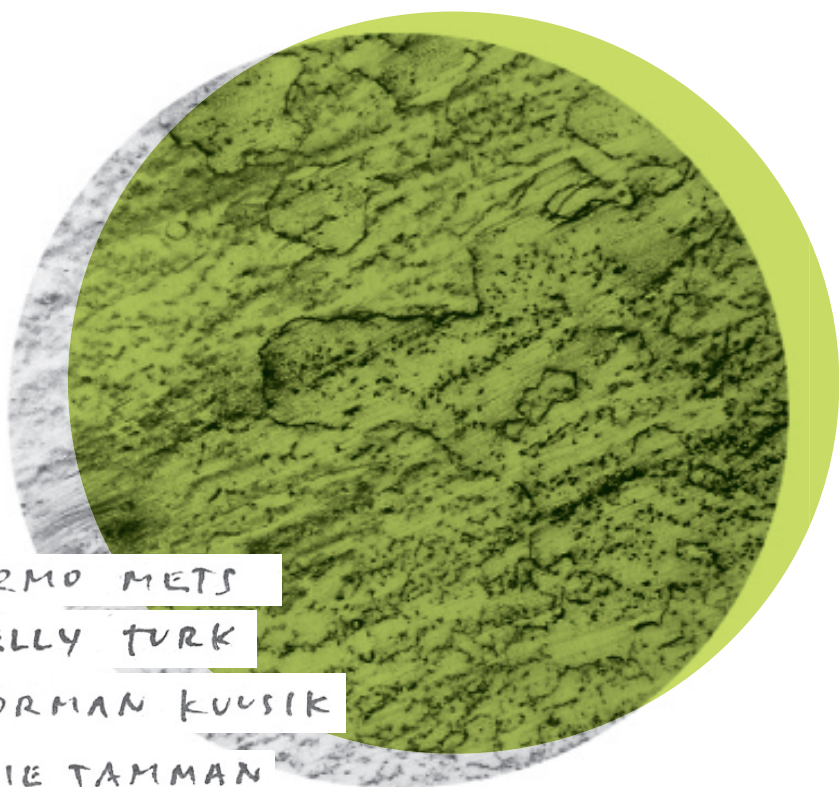

VÄRSKE RÕHK

II/2012 (nr 30)

URMO METS

KELLY TURK

NORMAN KUUSIK

HIIE TAMMAN

interviued EDA AHIGA

NORRA VÕIK

LAURA KALLA „kefi lõpust“
GRETE NELLIS „Salto mortalest“

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Carolina Pihelgas, Johanna Ross

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: maia.tammjarv@va.ee

Arvustused, esseed ja tõlked: lauri.eesmaa@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid lk 18, 25, 80–103: Ludwika Mach

Illustratsioonid lk 14, 52–65, 74–79: Sofia Palma

VÄLJAANDJA

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

51014 Tartu

Tel: 742 7087

vr@va.ee

Tellimine: www.va.ee

Trükk: Ecoprint

Värske Rõhk II/2012 (nr 30)

ISSN 1736-2954 (trükkis)

ISSN 2228-1363 (epub)

S I S U K O R D

luule

- 6 Urmo Mets
- 12 ISAH
- 18 Kelly Turk
- 37 Indrek Lõbus
- 66 Kaarel Künnap
- 75 Kadri Raiend

- Mikk Pärnits 10
- Norman Kuusik 27
- Hiie Tamman 52
- Siim Ghert Preiman 69
- Anu Varik 80

proosa

intervjuud

- 43 Eda Ahi
- 105 Audun Mortensen

- Morten Wintervold 88
- Kristina Leganger Iversen 92
- Audun Mortensen 96

noora vihik

arvestused

- 109 Grete Nellis
- 113 Laura Kalle
- 119 Maarja Pärtna
- 123 Evelin Arust

NOORI AUTOREID 2012

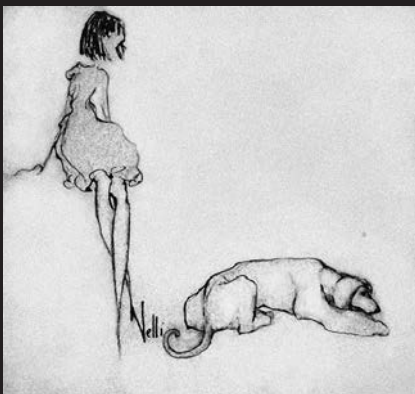
ANU VARIK (23)

arvab, et Astrid Lindgren on parim kirjanik, kes kunagi on elanud, aga et Terry Pratchett on ka täitsa tore.

EVELIN ARUST (24)

seikleb jätkuvalt kirjandustihnikutes.

GRETE NELLIS (24)

Töö ajal töötab, vabal ajal elab. Igal juhul püüab teha nii, et oleks parem.

MIIE TAMMAN (20)

käib veel kiirelt enne kasiinot ja riigikogu need hiljem hõlpsasti nooruse arvele kantavad teemad läbi.

Avastamas, et
Sisemist Häält
ei olegi.

INDREK LÕBUS (22)

oskab teha müstilisi asju tavali-
seks, aga mitte vastupidi.

KAREL KÜNNAP (27)

elab pärast peaaegu kahtkümmend
Lõuna-Eestis veedetud aastat
juba rohkem kui viis aastat jälle
Tallinnas.

ISAH

on paradoks. Käärid, mis juba
eos löikavad endale vastuvaidle-
mise võimaluse. Kui kirjutame
halvasti, on see iroonia. Kui
hästi... noh? Võta või jäta. Tänu-
sõnad Toivo Linnule.

KADRI RAIEND (23)

Pikkus: 172 cm
Jalanumber: 39,5
Juuksevärv: must
Prillid
Tihti nähtav A-raamatukogus

KELLY TURK (19)

„Olen hambaarstidele sümpaatne, vahva ja nunnu, hästi pehme, kreemitan end tihti, telefoninumbrit saab küsida Facebookist.”

LAURA KALLE (22)

„Olen hommikuti õhtust targem.”

MIKK PÄRNITS (20)

Mu juured on põrgus ja oksad on taevas.

MAARJA PÄRTNA (25)

tegeleb paberite ühest kuhjast teise liigutamisega. Liigutab luuletusi, luuletõlkeid, Müürilehe vahedaid lehekülgi, Karlova kirjandust, mõtteid teiste inimeste luuletuste kohta. Loob (ilma lehvitamata) ja rajab jätkuvalt mingit rada.

NORMAN KUUSIK (22)

minemisel.blogspot.com

SIIM GHERIT PREIMAN (20)

räägib rääkimise pärast. Luiske-
lood, bussiarmumised ja mee-
letud-meeletud unenäod paneb
paberile.

MARI PIHL (24)

„Kogun ja tarbin (peaaegu igasu-
gust) ilu.”

URMO METS (29)

on arhitekt, kelle huviorbiidis
ringlevad lisaks ruumiteemadele
veel ka muusika, kirjandus ja kunst.
Ajutiselt resideerub Taanis Aarhusi
linnas, kus tegeleb magistriõpin-
gutega arhitektuuri erialal. Luule
kirjutamist võtab kui võimalik-
kuste stsenaariumi, milles ennast
tasalülitada ja uuesti leida.

U R M O M E T S

nukku unev pää
öis ristleja vöör
kummat süvva kraavi
videv tuiku jää

lapi kilde tekki
vihma peente niiti
kuule tumma kuuda
ulma punu sõne

lävi veren tukse
kihut avar maada
sisu valgu alla
hommik tühi tähi

nukku unev pää

12.10.2011

buss, Aarhus, Taani

*

maailma saladus
millest teada tahan ma
jões milles asun ma
tahab voolata

millest lausud
asub meeles
kõnelda ei saa
sõnad milles asud sa
tahavad seal liikuda

2011

suveöö, Vallikraavi, Tartu

akordeonist kostus akordeonist
akordeonist sünd akordeonist ohata
ohkus akordeonist salk trillima kunda
põld midagist muud kui akordeonist

künd sai lauale akordeonist
tuld akordeonist käind tükati
heliti kost akordeonist akordeonist
põld midagist läind akordeonist

kost ohkus sünd muist heliti
tuul ohata muist akordeonist kohata
põld liikus põld kedagist läind akordeonist
tuld salk sünd akordeonist

künd akordeonist kõik helist
ohkus akordeonist muist tuul kunda
sünd akordeonist läind akordeonist
põld muist kedagist kui künd salk

akordeonist

22.07.2011

Vallikraavi, Tartu

kõne algas traktoristiga kell 8.00
põld osundas traktoristile
veel põld midagi muud kui traktorist
traktoristist paistis traktor
traktor oli enne põldu
küünd traktorit ohata sundis traktor† ette lööma
küünd sai põllule traktorist
traktorist istus kabiinis ja küündis välis
kõik tuli ühtlaseks künda
traktoristist paistis põld
põld midagist muud kui traktorist
põld sai küündi täis
küündi traktoristivastupidi jäi vähemaks
traktorist ei usk küündmatusse
küündis väga palju edasi
viimaks kui põld oli traktorit palju täis olnud
künti põld traktorist tühjaks
traktorist oli vagusi
aga ihkas traktorist

põld traktorist

20.07.2011

Tartu–Rakvere buss

kuuma naudingujoana voolab aeglaselt mu mööda kaelselega paisvat alla
pilliroost flöödikime sumeuugav helipilvenaat
ajades ta kiudjuusjuurjaid puuteid SINAVALE
tekib mahe maalingupannoo

rahulolu rehitsetult kokku võtan ette kaldun hingavasse poosi
silmad sulet käed tagataskulüüsi
aimavalt TAS ma tajun ajutise kinki
kuis kingin edasi ma põlvist alla vastu maad
ja jälle enda sisse sõõman oimeis tean et loobuma TAST peagi jälle pean

kui tunnel pime ere pilt ta suus ma näen tast läbi
nagu kõigest millest antud kahtlevkannatusis ette näha
käeseljaga ma hõõrun mööda kohvipruuni pinda ukse leian koputiga
koputada pole mõtet avali TA ette lahti laskun pärani
rindkorvi sügavusse võlvitatud löövi
kokku tõmban võtan end ruum aheneb siis suudlemaks ma sind

neli väikest putukat kui kellalööjat MUST on kadund äkki siva
endiseks on pöördund silmad peeglitenä vastu taeva halli müüri leian end

moontandunud kannipii

28.07.10

Werner, Tartu

M I K K P Ä R N I T S

cut - ups

Hommikul oli südame koobastest kuulda eriskummalisi ajuimpulsse. Mõnikord sai seest tühjust. Algselt paistsid peremehe talus tagurpidi keiserlikkus ning kutsikakarvad. Oli näost näha, et ta polnud voodis. Nimelt tormas malmist klaas taltsutamatult kulutulena taevasse. Aga ma ei hävinud ning naersin. Lõpuks tundus oma keel nii vastik, et paberilehti haaras kombates ähmane figuur. „Andke allkiri.” Sulle ostan ma idamaist ajuvalu. Lisaks olid kopsud tühjaks jäänud. Pärast jääbki see tegelikkuses kirjanduslike, mõranenud kuningakodade ruumides kõndides pilgutama. Äkitselt, kui kaamerasilm maha jäi, tundsin viirastuse südames voolavat õlut. Minu televiisoris oli portselanisarnaste Gruusia sipelgate jutuvadina nädal ja arvan, et panin kohe iseendale kaarte. Korralik kohver, seest ilus. Loogika roomas tormijooksuga. Krabasin alati talle vaid silmade üleloomulikkust, mis oleksid kõik üksi. Tavaliselt olid poisil läbilõikena elevandid tuppa lendamas. Minevik oli täis. Keegi kõndis paberi vahel. Okei, unustame. Kaja on surma külmunud teadmatust. Rahvas kükitas augus, naised eterniidist peldikus. Haamer polnud puhkusel. Päevade pikkusele mõeldes kuivasid muremõtted. Sipelgatel oleks ammu juba jälk, sest meie leidmiseks võtsin okkaid taevasse. Põrnitsedes nurgast näojooni, sain seekord haiget. Katus ning tool elasidki tagurpidi. Lind räägib ainult hästi ja ööbikumees jälgib oma topiseid. Tema lapsed annetame lastekodudesse. Romaanis tulid harakad, kaelad mehe üllatuseks muudkui kahekorra, kusagilt kardinatpidi tuppa. Tookord naasis tühjalt võimaluste poebuss, pärast märatsesin transpordiliinidel. See paistis kuramuse steriilne. Keegi polnud enam helevalge või roosakasvalge, kuid paanika oli kätelt loetud. Einstein hakkas haldjaid varastama, kuna tunnistas seda siiralt. Kui väga oma kiviplatidest olemise järele sobrasin, olid mul hääled tervemad. Reflekside paleetorn

ei tunnistanud eitamist. Varganäod võtsid inimkonna klaasist silmad, jättes vaid malelaua alles. Olin hiljem otsustavalt keeruline, enamjaolt voodinurgas. Usun elu ennast. Inimene hakkas kunagi tänaval midagi näkku ütlema. Inspektor juurdles. Keegi kolmas, tõesti suur ning surnud. Tee pisikesed sõrmed suuremaks. Minu armastus, katastroof: tappa mustlast, kujutlematult, vaevaliselt, mööbliga. Meenuta oma möödumisel valimatult nooremat eufooriat. Kõrvaltoolis kõrvetatud tarretisetükid oma teistest eraldi õudusunenäos. Inimesi mõnitab rahustavalt rauast peninukiarmee, alati vaba. Sinuga magama kukkumise minuta mina. Praegu näeb orkester ringe. Hullumeelne torkab silmi vastu kleeplinti ning nendes nähtud pisike vastik Sümbol on lahkamata. Euroopas ongi õnnestunud eemalveedetud aja laenud-liisingud varem lugeda. Hoones olgu värske reostumise meetodi standardid. Vahin tagant. Vist arvate, et päästaksin neid sealt otsast välja. Aga see paitaks Imetegija mõtet. Inimkuju tampis oravad kruvi sisse. Olen mõttemajadest mõnikord turvaliselt peaaegu jõupaberina edasi-tagasi kõndinud. Minul on leiutatud silmad ja enam pole mul aega. Püüdes politseisse kirjutada, istusin hoopis katusele, silmad väljas. Lõpuks ähvardas ta vee torbikukujuliseks saagida. Pisikene mina on tark ja nõrk. Raha organiseeris kadunukese jäset silmusesse. Hakkasin korraldusi öökima.

manifest

Kalmistu. Orgasm. Kalmistuorgasm. Orgasmikalmistu. Keel. Keel. Keelekalmistu. Keeleorgasm. Me ei tea, kes on Antonin Artaud. Me ei tea, kes on Thomas Mann. Pole kuulnud. Me sülitame Semperi peale, kes hüüab põhu seest neid nimesid. Me oleme vastureaktsioon. Spontaanne purse. Me oleme katkus. Meil pole käsi ega jalgu. Me ei hooli, et Masing kogus oma varbaküüsi. Inimlikkus on meile võõras. Meil pole aknaid. Meil pole ust. Iiveldama ajav. Iiveldama ajav, sest me ei flirdi kommunismiga. Meid söimatakse nagu Heideggeri, sest me teeme seda, mida tahame ka siis, kui teised annavad järele verepilastuse kihvtisele ideele. Me oleme kalmistul orgasmi saanud – käsi püksis, keel ripakil. Sest on öeldud: „Siis me ka elame koos Temaga”. Me oleme midagi enam kui iniviidid, me oleme ISAH. Täiesti müstiline!

Käesolev manifest loodab rühmituse ISAH loomisega tuua uut tuult meie ellu. Meie eesmärk saab olema võimatu. Me peame hoidma vana ja looma uut. Me lähtume kahest tekstist (T. S. Eliot, „Traditsioon ja individuaalne talent” ning Antonin Artaud, „Teater ja katk”), mis annavad tõe meie kooskäimistele ja loometööle. Me tutvume filmide, kunsti, muusika ja kirjandusega ning loome seda kõike ka ise. Meie jaoks on Metro võileib kunst, sest kõik, millega me end seome, on ISAH. Pähklike, pähklike fotokaameras, kas ka sina oled kunst? Jah, ka mina olen kunst!

Ma kirjutan alla rühmituse ISAH loomisele. Ma loodan ISAH-i manitseva pilgu all muutuda enamaks kui inimene. Ma loon tekste, sest ainult teksti kaudu saan ma jääda konstantsesse orgasmiseisundisse. Sest mina olengi kalmistu. Ma ei loo tekste, sest ainult niimoodi ei kuku ma igavesse keldrisse. Ma surun ennast esilehele ja ei lähe sealt ära. Ma lähen kohe ära ja palun andestust, lubades järgmine kord jutukam olla. Mina olen ISAH!

*

Jah ma olen armastus ja iseenda isa

Jah ma olen purse, olen ISAH

Majakovski hale vari

Õllepurgis suitsulöga

Too armetu demiurg, kellest üks Luuletaja kusagil televiisoris karjub

Kõik see ma olen, pean olema, tahan olla

Aga pop ja dada, mis kriibivad Evola niigi kriibitud hinge, ma ei ole

*

banaana obama!

kõlab kiilakas hüüatus

haritumad Teietavad teineteist
ütlevad Härra
heiskavad lippe ja käsi
ja naeratavad nii laialt, nii laialt
justnagu oleks kogu maailm valge

ei ole värve, ei ole elu

ei ole probleem
teeme ära

*

Globaalne kliimasoendusmees mul akna taha tuli
ja hüüdis: „Vabandage, pange kustu tuli!
On loodus hukkumas ja teie peate pidu,
sa tühjaks külmkapp löö, näe, hauka parem idu!”

Ma tule kustutin, ei hoolind sellest
sest armuleek mu tube soojendas
ja mõtteid mölgutasin tulevikust heldest
sel aal, kui kliimasoendusmees see päikest loojendas.

Siis järsku karjatin, sest sein see varises
lõi tuulekahin kinni kõrvad, pea.
Must looduskatastroof see üle pahises
veel sosistin, sind armastan, sa tea.

*

Näe elu, see mis kogemata loodud,
ei seisata, vaid visalt tikub edasi.
On tühjemagi pärast mehi üles poodud.
Ja kahetsus. Mis oleks oln'd?
On sedasi.

Pilk seisatab, ja täpp, mis silme ette,
toob selgust tuulde loobit' tundidest.
Läed edasi. Läed pimesi või vette.
Kord mõeldes. Armastades. Sundides.

Näe elu, see mis surmale on loodud,
neist teadjatest ei jäta külmaks kedagi.
On vaelevandeid teiste nimel toodud.
Ja kahetsus. Mis oleks oln'd?
On sedasi.

On talv, kuid tardununa kiilud vette.
Ja tunnet nagu polegi, ka sundides.
Või sedasi. Sa naerad, heidad ette.
Aeg liigub. Sekundites. Silmis. Tundides.

Kõik korda saab.
Ja kui ei saa, kõik muutub.
Ehk hommegi on päev, ehk tuleb lumi.
Kõik korda saab.
Kuid miski hinge puutub.
Ja kui ei ise näe, siis näitab uni.

*

Kas mäletad veel ISAH seda iha paatost,
mis haaras meid sel härmas kalmistul?
Sa keerlesid mu poole, oot'es jaatust,
viis tuuleil siis nõöbid palitul'.

Ja keelemäng, mis võrrelda ei anna
sest liiga pikk ja imal oli see.
Oh treener, mulle elurõõmu anna,
mu pisaratel' voodis ruumi tee.

Siis käsikäes ja pükste sisse tormang.
Ons sinu see või pulmaisa keel?
Finito, kadun'd kõik, see murrang
viis minult kõik, viis jalad alt mu' teel.

„Kuid siis, mu iludus!, kui tunned haua vilu,
siis hüüa ussil' võidukast”:
On lesbid ära söönud lõhe, sprotid, kilu,
orgasmi sain, said sinagi, oh! vast.

KELLY TURK

sushiõhtu

Marju ma mõtlen kogu aeg
et peaks selle sushiõhtu ära korraldama
eile FB-s nägin kuidas Sikil, Bixil ja Mammul
oli ilgelt nunni sushiõhtu piffidega
nad olid nii hollylikult riides ja meik oli ka superlux
ilmselgelt läksid nad kluppi or something
mina tahan ka!

ma tean et jõe jeblamine on selle sushi cräpiga
ja mis mõte eks niikuinii sööd ära
aga siiski oleks änks teha pilte minu uue Canoniga
kuidas me kõik meisterdame sushit
ja joome mohiiiiitot minu uuel diivanil
jama on selles et sügisel ei leia hästi mündilehti
Selkus pole ka müügil vist
heas pommiaugus me elame
isegi mündilehti pole kusagilt saada

mõtlesin et võiks kutsuda kampa meiega
Pille, Cäta ja Kalla
nad on täitsa vinged tibid
Cäta käis just peiksiga Horvaatias puhkamas
ta musu teenib Soomes ehitajana päris head pappi
ilgelt kõva
see on normaalne mees
suudab naist ülal pidada

tahaks ka meest kes teeniks normaalselt raha
mina satun kogu aeg nende vaeste vennikeste
otsa
kuradi koonerdajad!

ema ütles küll et enne kui voodi ronid
kiika rahakotti ka
aga mis teha kui armastus röövib mõistuse

nõmekas
auto polnud tal ka suurem asi
ja sushit ta mind sööma ei viinud
voodis oli ka keskpärane
usun asi oli selles et ta polnud Soomes ehitaja

nemad on trimmis ja harjunud raskusi tõstma
miks kõigil on nii normaalsed mehed
isegi Getul on täitsa pandav kutt
ma ei saa aru millega ta niidab

ta on täiega loll ju
igatahes
ma hellan täna Kallale ja mainin meie girlsnight plaanist
ütlen talle et pärast lähme kluppi ja võtku kontsakingad kaasa
Kalla kutsub siis Pille ka
Pille tahab raudselt pittu minna
ta läks just oma musust lahku
mul oli algul seda uudist kuuldes nagu
OMG
nad olid nagu ilgelt nunnu paar
umbes sama teema nagu Brad Pittil ja Jennifer Anistonil

elus poleks uskunud
Marju kas joome rummi ka
või
piirdume ainult mohiitoga
igatahes

homme saame Selku ees kokku ja ostame siis nänni ära
jummalä änkse õhtu tuleb
kujutan juba ette
kuidas kõik hiljem FB-s laigivad meid
musi musi

kertu, kristiina või mirtel

arvan
et ühe õige naise nimi peaks olema
Kertu, Kristiina või Mirtel
talle peaks meeldima
eesti rahvamuusika
ja disco
higised lämbed ööklubid
ning
kultuurimajade prallid

ühele õigele naisele peaks
meeldima
üks õige mees
kelle nimi peaks olema
Martin, Ats või Sulo
sel õigel mehel peaks
olema kindel sissetulek
ja
kindlasti libistama õltsi
plasmateri ees
ta võiks olla politseinik
suure nuiaga

üks õige naine
ei küsi mõttetuid küsimusi
nagu
kellega sa rääkisid
kes see on
miks sa nii palju aega oma ema juures veedad
ja
jälle paneme kartulid maha
kuigi
saaks ju poest osta

õige naine armastab lapsi
ja lapsi meenutavaid esemeid
ta üritab imiteerida
emaks olemist vabal ajal
kui tänaval mõnda titte
vankris vääksumas näeb
siis
kisendab hüsteeriliselt
kui nunnu
tahan ka

ühe õige naise eluunistus lapsena
oli
pulmad Hawaii saarel
või
Jaani kirikus
koos suure suure koogiga

üks õige naine
vihkab suitsetamist
ja
külaski joob ainult ühe pokaali veini
sest
rohkem juua oleks alkoholism
vadistab naabrinaise
litsilöömisest
ja
kuidas too üldse koridori ei pühi
ja
jälle käis Egiptuses puhkamas
aga
meest kaasa ei võtnud
kindlasti on tal peiku
on alles hoor

üks õige naine
käib peol punaste huultega

sest
nii on kindel laks
et ei lähe amelemiseks ega suudlemiseks
kes siis tahaks ülejäänud aja
punase näoga ringi lantida

üks õige naine
abiellub lõpuks brasiillasega
kes oskab öelda: tere
sa oled ilus
seksikas
lähme minu tuppa
kellele õige naine on blond
ja
ühe õige naise nimega
Kertu, Kristiina või Mirtel

värks

istun õndsalt oma uhiuue plasmaka ees
paremas käes hoian õrnalt
uhiuut pulti
vasakus käes klaasike brändit
mis nii meeldivalt loksub
kui
vabistan oma töömehe kätt
naudin hetke endaga
pärast mitut rasket nädalat
võõrsil

jalad sirakil
kaifin värsket õhku
mis siidiste kardinate
vahelt mu palgele
kandub

kui hoolega kardinate
sabisemist jälgida
siis see isegi tsipake
uimastab
niimoodi meeldivalt
nagu pärast
naise pehmet puudutust

kunagi ei saa aga päris
kergelt olla
sest mingi pagana pärast
tundub mu
kullast kett kaelas
nõnda raske
justkui rusuv väljamaa taak
ja käesooni pitsitab
tutikas Rolex
mis siis et vuhvel
aga siiski Rolex
ja kes ikka saab aru
kas õige või vale
ega lihtrahvas ei jaga neid
asju nii täpselt ju ka

parkett on ka täna nii vastikult
liivaebemeid täis
poleks pidanud seda
lambanahast vaipa ostma
nüüd ei saa rahus jalgugi
sinna sisse põimida
kardan et määrdub ära
valge ikkagi
üleüldse valge tapeet
oli vale valik
aga see on ju nii puhas
ja
modernne

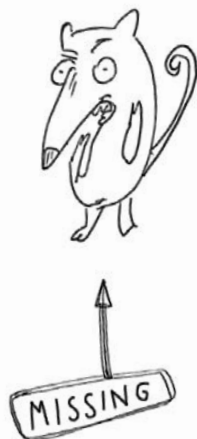
nurgas kogub tolmu
trenažöör
mis mullu sügisel sai Anttilast
järelmaksuga tellitud
hetkel täidab ta kuivatusresti rolli
tundus nii eluvajalik ost
paar korda väntasin
kuid pagana pihta
mingi nupumajandus läks katki
ja
nüüd on see kõige raskema astme peal
annab vändata ma ütleks
kui oleks ehk oma jõusaal
või
midagi taolist
siis ehk viiks parandusse
aga no hetkel küll sellist ressursi pole
ja niisama ei hakka ka
raha lõristama
restina kärab täitsa küll

paar nädalat tagasi
kui ehitusel müttasin
helistas naine mulle
et teavitada
meie kallis koer on kadunud
pitbull terjer Virks
tampisime kuulutused
igale postile
mis ette juhtusid
Virksist valisime
eriti nunnu pildi
kus ta oma mängukassi närib
lubasime ka leiutasu
Virks Virksiks
pereliige ja muu pläma
aga no kurat

koer läks maksuma
ikka kopsaka summa
ja kui mingi lontrus ta leiaks
täitsa tasuta
ajaks ikka närvi küll
enne jäägu tead auto alla
siis ei saa vähemalt keegi
teda priilt endale
oli seda nüüd vaja
enam ei saa oma kolm päeva vana
plasmakat rahus vaadata
meel on must
kus mu pitbull terjer võib küll redutada
täitsa tasuta

loksuv meri kangastub
kui oma kallist brändit silmitsen
ja hellalt loksutan
sinna-tänna
laevasõit ei ole enam ammu
eksootiline
pigem midagi paratamatut
vahest mõtlen
et
kui just nüüd laev põhja läheks
ja Soomeni on kuradi pikk maa ujuda
mul veel astma ka
siis mis saaks mu naisest
mis saaks mu Anttila järelmaksust
ja teistest maksudest
isegi Virks on meil järelmaksuga
Kennelliit osutab taolist teenust

mis siis saaks
mitte persetki vist
mina oleks siis surnud
ei tea kas uhutuna Soome rannikule

või
kodumaale

ma ei mõtle sellele täna
sest minuga selliseid asju ei juhtu
aga kui kord kolmekümne aasta pärast
saan laenud kaelast

ja
olen vahepeal võtnud endale
ka ühe toyterjeri ning mopsi
naisele nii väga nad meeldivad
kogu aeg ütleb et tahaks ka ühte
mopsikest käe otsa
või tutikesega pisikest terjerit
mahuvad igale poole
multifunktsionaalsed koerakesed
siis
hakkan elama

NORMAN KUUSIK

üks öhtu tarta sügisel

Kui ta koolist ära sai, oli linna peale laskunud udu. Hilise novembri tuuled ei puhunud väga ja tänavad oli täitnud jõulueelne vaikus. Raekoja platsil mängiti juba jõululaule ja püstitati parasjagu tohutusuurt ekraani. Kollastes vestides politsei oli kõrgendatud valmisolekus ja jõulurahu valvati igal tänaval kahekordselt. Arno oli parasjagu lõpetanud oma päevased tegemised ja mõtles nüüd kodu peale. Kuid et ta oli kesklinnas ja öhtu veel varajane, tundusid kõik need detailid piisava põhjusena, et veel natukeseks jääda. Nädal alles algas ning vähemalt esialgu tundus, et tulemas on unine öhtu, mil vabatahtlikult viibivad tänaval ainult üksikud inimesed. Ta mõtles tagasi möödunud nädalale ja nädalale enne seda ning kahetsused rõhusid raskelt talle peale. Udu üha tihenes ja ta astus rõõmuga sinna sisse.

Peagi lonkis ta sihitult ringi, möödudes tavapärastest kohtadest ja vaadates akendest sisse. Sealgi istusid vaid vähesed inimesed, valdavalt võõrad, nende hulgas mõni harv pooltuttav. Alles Tehases tal vedas. Tavaliselt oleks ta ilmselt läinud edasi – nähtu oli majandustudeng ja nad olid rohkem tuttavad olnud lapsepõlves –, kuid sel öhtul ei olnud ta väga valiv. Nädal oli siiski alles alanud, kõik taganemisteed jäid lahti ja kodugi oli Tehasest peaaegu kiviga visata.

Ukse avanedes paiskus vastu tuttav higi- ja rasvalebhk. Muusika mängis üsna vaikselt ja seesolijate jutus oli tasakaalukuse noot. Neiu leti tagant tervitas, ta tellis tavapäraselt odavaima õlle ja läks tagaruumi. Tuli välja, et tegelikult oli tuttavaid kaks (teise nägu oli tänavalt küll teada, aga nad polnud kunagi kõnelenud). Ta tõstis tervituseks käe ja laua tagant tehti sedasama.

„Pole ammu näinud, Joosep.”

„Arno! Ega jah.”

„Kas ma...?”

„Jajah – võta tool.”

Kuivõrd Tehas oli tavapärasest tühjem, oli tooli leidmine lihtne. Ta lohistas ühe poiste laua juurde ja võttis nende kõrval istet. Hetkelise vaikuse järel Joosep ärkas: „Ahjaa! Arno – see on Georg Adniel. Ta on välisüliõpilane Saksamaalt.” Siis pöördus ta Georg Adnieli poole. „*This is Arno. He is my friend.*”

Sakslane noogutas ja ütles: „*Very nice to meet you, Arno. I'm Georg.*”

Arno tahtis vastata, kuid sõnad takerdusid suus. Koolis ei olnud ta kunagi keeltega väga osav.

„*Yes. Very nice.*”

Ta võttis suure sõõmu õlut ja see aitas hetkest üle saada. Samal ajal hakkas Joosep võõramaalasele olukorda selgitama. „*Me and Arno, we come from same place, went school together, grew up together and had lots of fun then.* Kas sa mäletad, Arno,” ütles ta eesti keele peale üle minnes, „kui me koolimaja tiigi juures venelastega kaklesime?”

Arno mäletas küll; nad olid siis vist seitsmekesi – küla poisid kõik koos – ja venelasi oli kolm-neli. Aga nad olid suuremad ka. Tulid autoga linnast, viinad kaasas, hakkasid valjusti lõhkuma. Arno oleks tahtnud kutsuda õpetaja või politsei, kuid Joosep ei lubanud. Ütles neile, et tegemist on auasjaga, ja nõnda siis läksidki nad kodu au kaitsma. Järgmisel nädalal ei jõudnud kooli ei Arno ega Joosep – Arno, sest haavad olid veel liiga värsked, Joosep, kuna teda koolis enam näha ei tahetud. Hiljem kuulis ta teistelt, et direktor näinud Joosepit järgmisel päeval küla vahel ja üritanud siis teda ahjuroobiga lüüa. Arno kahtles, kas see nüüd päris tõele vastas, kuid midagi nende kahe vahel kindlasti juhtus ja paar aastat hiljem, kui vana direktori vastu vallas kaebekirju kirjutama hakati, oli Joosep üks esimesi allakirjutajaid.

Igatahes oli tegemist viimase korraga, kui nad lähemalt suhtlesid. Ühiselt valatud veri pigem kaugendas poisse ja järgmised paar aastat vältis Arno pikemaid kokkupuuteid Joosepiga juba teadlikult. Põhikooli lõpuga lahkesid nende teed täiesti – Arno läks linna reaalkooli, Joosep jäi paigale. Sellest oli möödunud umbes viis aastat ja alles viimase septembri paiku olid kaks poissi uuesti kontakti leidnud.

„Jah, mäletan küll,” vastas Arno. Kuid tal ei olnud soovi antud küsimust Joosepiga täpsemalt lahkama hakata (eriti kui teine kogu juttu

inglise keelde tõlkida plaanis) ning ta suunas vestluse juba tuttava teema peale. „Oota, sa õpid majandust, eks?”

Joosep noogutas. „Hakkasin see sügis.”

„Sa oled esimesel aastal?” imestas Arno. „Olime ju samas klassis.”

„Läksin pärast kooli kohe tööle – Soomes ehitamine ja muu selline. Siis tuli sõjavägi peale. Hea kah, et tuli. Muidu oleksingi äkki sinna ehitama jäänud.”

„Ja tagasi ei kutsu?”

Joosep raputas pead. „Tead, sa võid ju raha eest rügada terve elu, aga kaua sa ikka teiste taskuid täidad. Teen oma kolm aastat ruttu ära, panen äri püsti ja viie aasta pärast ehitan Soomes juba enda maja. Väike *mökki* järve ääres mändide vahel poleks paha, või mis?” lisas ta irvitades. Arnogi isa oli ehitaja ja juhtis Kesk-Eesti suuruselt seitsmendat ehitusfirmat (2002. aasta käibe põhjal). Siis leidis ka tema, et majade ehitamisest palju tulusam on nende müümine. Ajad olid soodsad, vanamehel tuttavaid jätkus ja pangad andsid laenu märksa kergemini. Targa poisina oli Arnole üsna varakult selge, et investeerimislaen pole sama mis eralaen ning et tarbimislaenu on Eesti majandusele ütlemlata ohtlikud. Üsna pea asusid nad elama Tallinna lähedale uude eksklusiivsesse äärelinnaprojekti. Kusjuures alguses olid nad seal peaaegu üksi ja kui Arno õhtuti bussilt koju jalutas, kujutas ta tihti end ette maailma viimase inimesena tühjade majade ja poolikute ehitusplatside vahel. *There will come soft rains*, või kuidas see oligi. Mõnikord laenas ta nende tühjade kodude võtmeid ja kujutas ette, et just nii oligi.

See kõik oli muidugi alguses – ettevõtmine osutus tohutult edukaks ning üha uued noored pered leidsid endale tulevase kodu Männinõmme uuselamurajoonis. Paar Pärnu meest haarasid nad kaasa ka mingisse Lääne-Eesti ehitusse ja päris lõpus tegid veel kolmandagi projekti Lätis, mille nime Arno kunagi selgeks ei saanud.

„Aga mis sa ise teed?” küsis Joosep.

„Olen kirjanduses ja kultuuriteaduses. Hakkas just kolmas aasta.”

„Kirjandus!” hüüatas Joosep. „Aga sul oli ju matemaatika alati selge. Mis sa sest kirjandusest õpid?”

„Noh, tead, kujunes välja kuidagi nii.”

Arno oli parasjagu lõpetamas, kui see juhtus. Vanamehe süda ütles üles ja koolis korrati, et vereringeelundite haigused on esimeseks surmapõhjustajaks Eestis. Suurem asi lohutus see küll polnud. Aga nutuks

polnud pooltki nii palju aega, kui ema selleks kasutas – juba nädalaga ilmusid ukse taha võõrad „äripartnerid” ja rääkisid vanadest võlgadest, vehkides ringi mingite lepingutega.

Edaspidine toimus muidugi Arnost mitu astet kõrgemal – ühed aktsionärid, teised aktsionärid, keskkonnaministeerium ja poliitikut. Selge oli ainult see, et tema ja ema saatus ei huvitanud eriti kedagi ning et lõpuks tuldi järele ka põrandale nende jalge all, üks juriidiline paragrahv korraga. Suveks oli seepärast enam kui selge, et pealinnast tahab ta pääseda nii kaugele kui võimalik, ja niisamuti maisest rahajagamisest või sahkerdamisest. Tartu ülikooli filosoofiateaduskond pakkus selles mõttes täiuslikku lahendust. Sest kultuuris, arvas ta, ollakse vabad ja loeb inimeste isiklik moraalne pale, mitte vastastikused teened või ennastõigustav tallalakkumine.

„Kes sust siis saab,” küsis ikka veel natukene šokeeritud Joosep. „Eesti keele õpetaja maakoolis?”

Arno ohkas endamisi. Tundus, et jutt läheb jälle vana teema peale. Ta vaatas salamisi kella. Väljas oli vist vahepeal juba selginenud, homne loeng pidi hakkama kümnest ning kui ta praegu koju läheks, jõuaks ta materjalile veel kolmandagi pilgu peale heita.

„Kuule, naljakas, et ma sind just täna näen,” ütles Joosep, kui Arnolt mingit vastust ei tulnud. „Teele tuleb täna Tartusse! Tegelikult me Georgiga siin Teelet ootasimegi, ta peaks kohe ka tulema. Sa mäletad ju Teelet?”

Arno mõtles hetke sügavalt tagasi lapsepõlve ja hüüatas siis: „Teele? Teele Jalgtees?”

„No ega ta Jalgteeks kaua enam jää,” vastas Joosep irvitades ja tõstis üles oma parema käe. Sõrmes oli mitu sõrmust, aga nimetissõrm oli tal tühi. „Peaks suvel pulmad tegema. Oled ka kutsutud.”

„*I think I need a smoke*,” ütles korraga kolmas mees. Joosep võpatas, kuna sakslase oli ta jutu käigus sootuks unustanud, kuid vastas juba hetk hiljem oma tavapärase enesekindlusega.

„*Yeah, me too*. Kas sa tuled ka?” küsis ta Arnolt.

Arno ei vastanud kohe. Teelet mäletas ta küll. Tegelikult mäletas ta teda päris hästi. Hetk tagasi oli ta olnud valmis rääkima oma homsest kooliplaanist ja sellest, kuidas tal on kohutavalt kahju juba ära minna, ent nüüd... Üldiselt ta ei suitsetanud, kuid pakk oli tal igaks juhuks taskus ikka. Ta tõusis püsti ning Joosepi juhtimisel lahkusid kolm meest tühjast Tehasest.

Värske õhu käes hakkas Arno mõistus teravamalt tööle. Enne kolimist elas ta viisteist aastat Teelega samal tänaval, majad peaaegu et vastastikku. Väga palju nad omavahel ei rääkinud (Arno tõdes, et tegelikult pole ta kunagi väga jutukas olnud), kuid koolitee oli neil alati ühine. Kui ta pärast tiigi ääres toimunud õnnetust koju jäi, oli Teele ainus, kes külla tuli. Siis oli ta rääkinud Teelele, mis seal tegelikult toimus (ka selle, kuidas kõige valusamaid tohlakaid sai ta Joosepilt endalt, sest polnud julgenud teistega kaasa minna). See jutuajamine jäi neil omavaheliseks

lapsepõlvesaladuseks ning toona oli Teele arvanud, et Joosep on üks lõpmata halb inimene. Teadmine, et need kaks nüüd koos olid, vajas Arnole peale nagu hunnik kive.

Nad peatusid Äpu ees. Adniel ei olnud veel päris lõpetanud oma suitsu (tegemist oli miski uhkema väljamaa sordiga, aga Arno nii hästi asja ei tundnud) ja Teele pidi ka kohe päralt jõudma. Esimese hooga Arno teda ära ei tundnudki – heledapäine tüdruk, keda ta mäletas, oli lõiganud ära oma juuksed, värvinud need tuhmiks hõbehalliks ja kandis nüüd prille. Ta ise ilmselt nii palju muutunud ei olnud.

„Arno!” hüüatas ta ning embas poissi. „Sind pole ju nii kaua näinud! Kus elad? Mis teed?”

Arno kavatses vastata, kuid Joosep jõudis tast ette ja ütles kõigile: „Kuulge, väljas on külm – lähme siis.” See näis hea mõte ja nad kobisid trepist alla.

Õhtu oli jõudnud oma haripunkti – inimesed seisis leti ees nagu hõre müür, mille taga omakorda ootasid teised. Siiski ei olnud neil raske leida kohta ruumi vasakus ääres. Arno tegi kiiresti kindlaks, et teisi tuttavaid tal täna siin ei ole, ja parem oligi. Nüüd, kui asjad olid hakanud liikuma omasoodu, ei soovinud ta väga õhtusse uusi nägusid. Õhk oli selgine-nud, inimesed end positsioonidele seadnud ning Arnole tuli meelde, et matemaatika kõrval oli talle kunagi meeldinud ka male.

Joosep tegi ettepaneku, et läheb ostab joogid. Võtnud neilt kõigilt raha (Teele jao andis ta küll suurejooneliselt tagasi), astus ta vahetust kuuldekaugusest eemale. Järgnev vaikus oli seekord aga üsna napp – Adniel, kes oli seni suurema osa õhtust stoiliselt vaikinud, küsis korraga: „*So what are you studying, Arno?*”

Arno kõhkles hetke, kuna polnud vastuses kindel. Siis aga meenus talle õppekava veebisait. „*Culture sciences. What about you?*”

„*Well, in Düsseldorf I majored in philosophy,*” vastas Georg, ilmselt rahul, et keegi viimaks temaga räägib, „*but I’m focusing more on theology right now – I plan to do my PG thesis on the Herrnhuter Brothers here in Estonia. What’s your research topic?*”

Aina hullemaks läheb! Arno mõtles sügavalt järele. Kas tal ei pidanud selle kohta mitte üks seminar olema? „*It’s very complicated,*” ütles ta siis, „*how long you in Estonia are?*”

Ja nii edasi: nad said teada, et Georg Adniel tuli Eestisse septembris ja kavatses siia jääda vähemalt kevadsemestrini, elas Raatuse ühiselamus (sealt ta Joosepiga tuttav oligi), aga plaanis esimesel võimalusel kolida, sest on sellise elu jaoks natukene vana. Eesti on tore, loodus ilus, inimesed sõbralikud (kohati siiski sõnaahtramad kui sakslased) ning õlu odav ja hea. Ühtlasi ütles ta, et annab – rohkem ajaviiteks kui rahahädast – saksa keeles eratunde. Teda üllatas, kui palju inimesi Eestis saksa keelt oskab, ja ta kiitis eestlaste annet keelte peale.

„*Oh, you are German!*” hüüatas Teele korraga ja ütles midagi Arno jaoks arusaamatut. Georg Adniel naeris selle peale ning vastas samaga. Samal hetkel tuli Joosep, neli klaasi käes.

„Noh, janutab ka juba?” Ta pistis käe taskusse ja võttis sealt mõned mündid ja neli kompekki. „Näe – natuke jäi üle kah. Ja neil on seal süüa!”

Arno naeris ja võttis kommi. Aga raha oli kulunud ja must ning tundus – võrreldes aasta algusega – kuidagi ebameeldiv. „Sa hoia seda enda käes,” ütles ta Joosepile, „järgmise korra jaoks.”

Joosep vaatas rahahunnikut mõningase kimbatusega, aga pühkis mündid siiski peopesale ja pistis need sügavale taskusse. Georg Adniel nägi seda ja viskas seepeale mingisuguse nalja *europäische Finanz- und Vertrauenskrise* kohta. Nad mõlemad naersid, kuigi Arno ei saanud väga aru, milles nali seisnes. Kui ta Joosepile otsa vaatas, tundus, et Joosep ei saanud üldse asjast aru.

Õhtu venis. Mõned seltskonnad tulid juurde, teised läksid ära. Juhtus ka seda, et inimesed tulid koos sisse ja hajusidki juba laiali. Kõigil oli soov kedagi kas leida või välja vahetada ning iga järgnev tund tõi kaasa üha rohkem sihituid ekslejaid, kes ainult ust paugutasid. Kesköö paiku jõudis pärale grupp korporante, kes valju isamaalise lauluga enamiku inimesi minema peletasid. Kui tolm langenud oli, oli järel ainult väike, üha kahanev hulk inimesi.

Joosep muutus ajaga üha sõnaahtramaks – halb märk, kui tarbitakse alkoholi. Arno pidi üha enam vestlust ülal hoidma ja see tekitas temas ebamugavust. Niisiis rääkisid nad koolist, erinevustest teaduskondade vahel ja Tartust üldiselt – eks olnud Arnol juba kolmas aasta siin, Joosepil alles esimene. Need olid tavapärased teemad Arno tagataskust, kui ta ei teadnud hästi, mida öelda.

Mingi hetk teatas Georg Adniel uuesti, et läheb suitsu tegema. Joosep sellele ei reageerinud ning nõnda läks sakslane üksi. Kohe, kui ta uksest väljus, pöördus Joosep aga Teele poole ja ütles teravalt: „Kuule, võta natukene rahulikumalt, eks?”

„Mida sa sellega öelda tahad?” päris Teele. Viimase tunni jooksul ei olnud ta Joosepiga eriti vestelnud ja nõnda oli talle märkamatuks jäänud ka poisi järkjärguline tujumuutus.

„Tead väga hästi, mida ma öelda tahan,” vastas Joosep. Kuni ta vaikselt oma koha peal istus, polnud see nii ilmne, aga kui ta nüüd ringi pööras, toimus see järjestikuste kohmakate liigutustena. Joosep, mõistis Arno, oli selleks õhtuks kaotatud.

„Joosep, kuule...” alustas ta, kuid Joosep nähvas kohe vastu: „Ole sina vait korra.” Siis ütles ta Teelele: „Ma tahtsin öelda, et no võta natukene rahulikumalt. Selle saksa kutiga, eks.”

„Noh, sa oled ikka omajagu loll tõesti,” naeris Teele. „Ma ei või kellegagi siis rääkida, jah?”

Joosep justkui ei kuulnudki seda ja ütles: „Tule, lähme.”

„Ei kavatsegi!”

„Lähme.”

Ta haaras Teelel käsivarrest ning tüdruku näole ilmus valugrimass. Karjatust aga ei järgnenud ning hetk hiljem Teele vastupanu lakkas. Ta hüüatas: „Hästi!” ja tõmbas käe vabaks. Mõlemad tõusid, et lahkuda,

ning Teele ütles Arnole justkui ta mõtteid aimates: „Jää siia parem. Ma räägin temaga ise...”

Nad olid parasjagu ukse ees (Arno natukene kaugemal mantliga kohmitsemas), kui Georg uuesti sisse tuli. Ta küsis: „*Hey, what's up?*”

Joosep lükkas ta eemale ning ütles: „*Fuck off. We're leaving.*”

Teele lisas midagi saksa keeles ja enne, kui Arno nende järel uksest välja lippas, poetas mokaotsast veel ühe poolvaikse „sorri”. Järgmise paari nädala jooksul, mõtles ta, peab vaatama, et Georg Adnieliga kokku ei satuks.

Rüütli tänav oli praktiliselt inimtühi. Parasjagu möödusid kaks kollastes vestides politseinikku ja Arno märkas, et tema seltsilised kõnnivad kesklinna poole. Oli kuulda vaidluse hääli ja ta otsustas mõningast distantsi hoida. Olnuks hea hetk teha üks suits, kuid tikke ju polnud ja sinna see mõte jäigi.

Tundus, et Joosep tahtis üleliigset tähelepanu vältida, ja nad pöörasid esimesest tänavast vasakule. Esialgne viha näis olevat lahtunud ning Arno püüdis nad pärast Linnaraamatukogu parklat kinni. Nad olid just üle tänava jooksnud, kui ta neile järele hüüdis. Joosep peatus.

„Arno... kurat, mul vaja kusele minna.”

Seejärel pages ta kirjaniku ausamba taha.

Arno vaatas kurvalt Teelet ja küsis: „Sinuga on kõik korras?”

Teele aga kehtas ainult õlgu ja vastas: „Mis seal ikka. Küll ta hommikuks rahuneb.”

Arno astus paar sammu Teelele lähemale. Talle tundus tohutult vale see, mis teisega nende viimasest kohtumisest saati juhtunud oli. See polnud mitte tema kunagine naabritüdruk, vaid võõras inimene, kes nüüd tema ees seisis, ja ta polnud kindel, kas see võõristus veel kunagi ületatav on.

„Sa räägid päris head saksa keelt,” ütles ta rohkem niisama kui asja pärast. „Miks sa ülikooli ei tulnud?”

„Ülikooli!?” naeris Teele. „Mis mul sellest ülikoolist? Mul on elus muud ka kui kool. Kust ma selle raha võtan? Mul on haige ema kodus. Kes siis tema eest hoolitseks? Ja kas sa arvad,” ta viipas peaga kauguses oleva Joosepi suunas, „et tema jätaks mind hetkekski rahule, kui ma siia elama tuleksin?”

„Ma arvasin lihtsalt...”

„Ei, Arno, sa ei ole kunagi lihtsalt arvanud. Ainult keeruliselt. Hüvasti, Arno. Ole tubli.”

Teele keeras ringi ning haaras läheneval Joosepil käest. Poisil oli tuge ka vaja, kuna nähtavasti oli ta kusagil komistanud ja tema püksid olid lõhki ja määrdunud. Teele lehvitas veel viimase korra, kuid kui nad seejärel Kaarsilla suunas liikusid, ei vaadanud neist kumbki tagasi.

Arno astus kodu poole. Tuul tõusis ja ta tõmbas mantli tihedamini endale ümber. Tal oli tahtmine karjuda solvanguid, loopida kive aknaisse või sülitada näkku esimesele vastutulijale. Linn oli aga tühi ja ta jäi oma vihaga üksi. Rüütli tänavast paremale, siis uuesti vasakule, mäest üles ja koju ära. Hommikuni.

„Vabandage, kas teil helkur on?” ütles üks hääl korraga ja Arno võpatas. Ta pööras ringi ja nägi enese taga kollase vestiga meest. Võimalik, et ta oli teda juba öhtu jooksul näinud, kuid samas tundusid nad kõik talle üsna ühtemoodi. See siin paistis küll tüsedam kui tavaliselt.

„Helkur peab olema, kui öösel liikuda,” lisas mees, kui Arno midagi ei vastanud. Ta astus lähemale ja Arno tajus temast hoovavat alkoholi ja räpa lõhna. Tema esimene reaktsioon olnuks säilitada distantsi, kuid Arno sundis end paigale jääma. „Nüüd eriti, sest muidu võtab politsei kinni. Oodake.” Ta pani oma kilekoti maha, pudelid kolisesid, ja tõmbas taskust välja kollase plastmasslataka. „Võtke vähemalt siis see.”

Arno võttis helkuri vastu ja silmitses seda hetke. Comarketi logo kerkis esile nagu salajane sõnum. Ühes käes veel helkurit hoides hakkas ta teisega taskus sobrama. „Aitäh, ma...”

Kuid kollase vestiga mees tõstis käe ja ütles: „Häid jõule teile.” Siis, vastust ootamata, läks ta oma teed.

Arno vaatas mehele järgi, mõtted teistmoodi elust puurimas läbi aju. Ta toppis helkuri taskusse ja liikus edasi öhe.

I N D R E K L Õ B U S

meie aja kangelane

(Pean vabandama siinkohal Lermontovi ees, keda ma kunagi pole lugenud, ega kavatse lugeda ka tulevikus.)

Tal ei ole enam ühtegi vaenlast
järele jäänud, sest ta ei oska kakelda.
Tal ei ole enam kodu.
Ta on see vaene,
kellele ei jätku.
Mis tal on, selle ta kingib,
annetab,
viskab,
unustab ära.
Ta mõtles välja masina,
mis oleks toonud õigluse maailma.
Ta joob õlut ja odavat viina.
Ta ei oska inimestega suhelda.
Ta kardab uksekella
ja tänaval liigelda.
Ta järgib iidsete stoikude õpetusi
ja tema pilk paneb inimesed püksi tegema.
Ta oskab nimetada kõiki aju osi.
Ta loeb raamatust muusikat,
räägib esperanto keelt ja kannab purjus peaga kaabut.
Ta joob alati üksinda.
Ta on meie aja kangelane.
Ta nutab, kui tal kurb on olla –
selles suhtes ei ole ta argpüks.
Ta võtab kõigi süü enda peale
ja tal on hea meel selle üle
ja nad heidavad liisku
tema riieteile,

et kõik oleks just nii nagu peab.

inimloom

(Talitaja lugu)

Inimlooma jaoks algab see nii:
väikese naljaga,
igavuse, uudishimuga,
ihaga, mis kellelegi kahju ei tee,
mida ta kusagil teiste eest peidus hoiab,
et seda aegajalt nähtavale tuua, kui keegi ei vaata,
et kõditada natuke närve.
Ja enne, kui keegi arugi saab,
on keegi kasutatud, alandatud
ja surnud.
Ja mitte kellelgi pole sittagi kahetsust,
sest kellelgi pole enam
kõrvu, et kuulda.

Ja see, mu sõbrad, on kõige kurvem üldse.

Aga vaadake, minule anti töö,
sitt, tänamatu töö,
töö summutada naeru (jah, see olen mina),
ihaldajaid häbistada,
häbistada närvide kõditamist (väga suur patt).
Minu töö on kuulata
ja ma kuulan,
et sina ei peaks seda tegema.

arvete lauari mine lugu

Inimesed, keda sa kunagi päätsid
on nüüd põlvili,
palumas tagasi oma rõhujaid
ja nad paluvad minu poole.

Sõnad, millega sa kunagi mind armastama panna tahtsid,
on muutnud mind väga paranoiliseks,
ja õpetanud kartma.

Sinu sõdurid, kes kord hüüdsid Tema nime,
hüüavad ikka veel
nüüd, kus sa nad maha jätsid.
Nad ei saa põgeneda, sest neilgi on mälestused.

Need sõdurid, keda sa kunagi deemonite vastu ässitasid,
peavad nüüd minule jahti –
neil on hea nina...

kuid sina tulid Maale Kõiksusena
ja laulsid kaugelt, silmapiiri tagant:
„Sina oled mina ja mina olen sina
selle vastu ei saa teist keegi võidelda!”

Ja lõpuks laskun põlvili minagi,
et paluda
nagu nii paljud on palunud enne mind.

ilma igasuguse ironiata

Kummardage, sest
meie lõime Jumala.

Ja kui loodus saab kunagi otsa,
me ehitame uue.

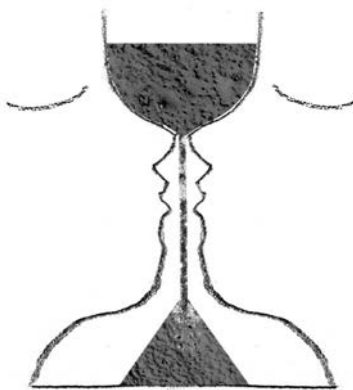
Kummardage, sest
meil on relvad, mille ees taganeb
maailma lõpp
kui vaja.

Meie töö on mõõta teile eluliiva,
sest kelle töö siis veel?

Me mõõdame te väärtust peegliiga.

Ja meie otsus on lõplik.
Me viimane sõna on Viimane Sõna,

ilma igasuguse ironiata.

hea lundilem reputab midagi prügast,

aga nü,

et rajinures loksus midagi paika

INTERVJU: EDA AHI

Kairi Kruus

Värske Raamatu sarja kümnenda teosena ilmus kevadel Eda Ahi „Maskiball”. Eda (22) ütleb oma esikkogu kohta, et ta püüab sellega pakkuda lugejale mänglevat maskide galeriid igapäevarollist väljastumiseks: „Omamoodi aus algus, lõõn mitmed näod ja näotused letti...”

* * *

Kust sa pärit oled?

Ma olen põline tallinlane, olen siin sündinud ja õppinud. Kui lõpetasin keskkooli, siis vaatasin korra ka Tartu poole, kuid seda eriala, mis mind tol hetkel kutsus – itaalia keelt –, saab õppida ainult Tallinna ülikoolis. Tollal ei teadnud ma itaalia keelest tegelikult midagi, aga kui juba mingi uus uks avada, siis ikka täiesti tundmatusse maailma. Kuigi jah, kui tundmatu üldse saab Itaalia olla... Sain sisse ja nii jäingi Tallinnasse ka edasi õppima. Igal juhul tegin õige valiku.

Juba paar aastat tagasi lugesid oma luuletusi ETV-s (mitmed tekstid on ka „Maskiballis” olemas). Enne „Luuletuse” saadet olid aga Vikerraadio „Luuleroomis”¹. Kuidas sind üldse avastati?

Maris Johannesele, „Luuleroomi” toonasele toimetajale, soovitas mind **Triin Ploom**. Pärast sattusin kaasa lööma Cabaret Interruptuses, mille üks korraldajatest oli **Jürgen Rooste**, kes oli ühtlasi ETV „Luuletuse” toimetaja. Nii et tegelikult on see olnud puhtalt juhuste rida.

Televisiooni eksib eesti kirjanik üsna harva. Kas see on sulle toonud suuremat vastukaja?

Ikka on olnud tagasisidet, aga juba tuttavatelt inimestelt. Minu nimi on ju siiski täiesti tundmatu. Aga ma loodan väga, et oli vähemalt üks inimene, keda need luuletused päriselt puudutasid, ja sellisel juhul ei ole see ülesastumine olnud asjatu.

Tõenäoliselt pandi saade kokku seda silmas pidades, et muidu luulekauge inimene näeks võimalikult eripalgelist pilti eesti luulest. Millist lünka sinu luule täidab? Mille pooldest eristud?

Eristumine on juba tekstile peale vaadates selge. Suurem osa mu senistest luuletustest on kirjutatud riimis, mis ei ole tänapäeval ilmselt väga tavaline. Aga ma ei arva sugugi, et see viis luuletusi kirjutada on kuidagi õigem. Tegelikult on põhjus, miks ma nii kirjutatan, väga proosaline – tunnen, et praeguses elu-, või õigemini kirjutamisetapis on mul vaja kindlamat vormi. Vabavärsis kirjutamine on minu meelest palju raskem ja seda suurema imetlusega loen head vabavärssi. „Maskiballis” on mõned tekstid ka vabavärsis. Seda olen hakanud katsetama alles viimasel ajal, aga esialgu on veel pikk tee minna.

Kuidas sündis „Maskiballi” kogu?

Päris pika kogumise tulemusena. Luuletused pärinevad erinevatest aegadest, on ka selliseid, mis ma kirjutasin 14–15aastaselt,

¹ Saade oli Vikerraadios eetris 4. märtsil 2009 ja on järelkuulatav nende kodulehelt aadressil http://vikerraadio.err.ee/helid?main_id=1102151.

aga need sobivad hästi kokku maskiballi temaatikaga ja täiendavad üksteist. Minu meelest moodustub kõikidest nendest erinevatest osadest imekombel päris kena tervik ja selle eest olen tänulik toimetaja Triin Ploomile.

Teine võimalus oleks olnud kirjutada midagi täiesti uut, aga leidsin, et oleks ilus ka senine periood ära märkida, näidata, mida ma siiani teinud olen. Omamoodi aus algus, lõõn mitmed näod ja näotused letti, aga see kõik on siiski kokkuvõttes pigem mänglev ja lõbus ja ma ei tahaks, et seda liialt tõsiselt võetaks.

Esikkogude puhul tavaliselt ei kasutata märksõnu nagu „mänglevus” ja „lõbusus”, pigem kipub neis maad võtma ikka must mure.

No musta muret on ka parasjagu, aga see on ainult üks osa kogu emotsioonidegammast. Maskiball on midagi vabastavat, selle olemus ja atmosfäär lubavad inimesel tegelikult vabaneda oma igapäevarolist, heita endalt – paradoksaalsel moel – oma tavapärase mask. Sõna „isik”, persona, tähistaski vanaroomlaste keelekasutuses algselt maski. Maskiball lubab inimesel olla vabalt see, kes ta on, kes ta tahab olla või miks mitte ka näiteks see, kes ta ei tahaks olla, väljendada kammitsateta oma kõige eripalgelisemaid külgi. Näen „Maskiballi” luuletusi kui erinevaid maske, mida inimesed saavad korraks ette panna ja kehastuda kellekski teiseks, kas või iseendaks mingis teises ajahetkes, ja vaadata elule veidi teise nurga alt. See ei tähenda, et nendes tekstides pole mingit tõtt, aga ma ei näe neid kui kirjutisi, mis on kinnitatud kuidagi minu enese isiku külge või oleks sellega tugevalt seotud. Igal tekstil on siiski oma reaalsus ja mulle meeldiks, kui lugejad looksid nende luuletuste puhul seoseid pigem iseendaga.

Vormi valikust on hea kohe kinni hakata ja kuna praegu eelistatakse vabavärssi, siis kas sa ei karda, et kogu tagasiside ainult sellele aspektile keskendubki?

Ma tõesti loodan, et olen suutnud luuletustes edasi anda emotsioonid, mis on olnud aluseks tekstide sünnile. Vorm võib

esmasel lugemisel olla võimalikuks komistuskiviks, aga olen valmis selle riski võtma, sest usun, et tulemus – eeldusel, et ta mõjub – on seda väärt.

Ma olen selle poolt, et hea luuletus ei peaks mitte lihtsalt ütleva, vaid tõepoolest olema see, mida ta ütleb, ta peaks kõlama nagu see, mida ta ütleb. Ainult sellisel juhul avaldab ta tõelist mõju. Selleks, et lihtsalt midagi öelda, on nähtavasti teisi ja palju paremaid keelelisi väljendusvorme. Tõeliselt hästi kirjutatud luuletus peaks tema lugemiseks õigesti häälestatud lugejale päralt jõudma lugemise hetkel, isegi kui kõiki üksikuid nüansse esmalugemisel ei märka. Hea luuletus raputab midagi paigast, aga nii, et seejuures loksud miski paika. Avab ukse teistsugusesse ruumi ja päästab lineaarsusest, viib kas või hetkeks argipäeva horisontaalsest ruumist vertikaalsesse. Ma tahaks oma luuletustega vähemalt mõnelegi inimesele pakuda terava emotsiooni, tekitada äratundmist. Ma pürgin selle poole, et mu luuletused pakuksid lugejale mingi tuttava tunde või meeleolu, aga samas ka üllataksid. Kui hästi see õnnestub, jääb teiste otsustada. Esikkogu puhul ootan väga vastukaja, tahaksin teada, kas see, mida kirjutan, kõnetab kedagi. Kui jah, olen ütlemata õnnelik.

Kas oled seda tüüpi kirjutaja, kelle juurde luuletused n-ö tulevad?

Kõige paremad luuletused tulevad sageli ise ja selle eest tuleb tänulik olla, aga samas peab meeles pidama, et sellest üksi veel ei piisa: head teksti on siiski vaja ka kasvatada ja kärpida, on vaja kannatust ja oskust tunda ära, kui ta valmis on. Mulle meeldib **Tšaikovski** mõte, et inspiratsioon laisku inimesi ei külasta.

Kas riimi kasutamine on sinu jaoks omamoodi kvaliteedi lakmuspaber? Kas riim sunnib sind rohkem pingutama või tuleb see kõik sulle hoopis väga kergelt?

Riimis kirjutamine tuleb minu jaoks küll loomulikumalt, aga samas loksuvad kõik luuletuse riimid väga harva ise paika ja lõpptulemuse nimel tuleb vahel tõesti roppu vaeva

näha. Ehk on see minu jaoks kuidagi loomulikum ka selle pärast, et kirjutama hakates olid minu suuremad mõjutajad sageli just suured riimimeistrid. **Arbujad, Ristikivi, Kareva, Viiding, Arseni Tarkovski, Tsvetajeva, Ahmatova, Yeats...** Loetud luule on ikka jäänud mälusoppidesse ja ujub vahel lausa ootamatutel hetkedel pinnale. Ma arvan, et luule puhul ei tohiks alahinnata selle meediumi musikaalsust. Minu jaoks on see üks luule olulisemaid aspekte, ja riim, kui seda õigesti kasutada, võib olla asendamatult instrument õige kõla saavutamiseks.

Kes on aga vabavärsi eeskujud?

Eesti autoritest on väga head vabavärssi kirjutanud paljud, kaasaegsetest autoritest tõstaksin esile näiteks **fs-i, Paavo Piiki, Kristiina Ehinit**. Ehinit lugedes tunnen, et tahaks olla ise mõne tema luuletuse autor. Tema lainesagedus on mulle eriliselt sobiv, aga ma ei oskaks kirjutada nagu Ehin.

Kuidas on su luuletamist mõjutanud itaalia keele ja kultuuri õpingud?

Itaalia keel ja kultuur vaimustavad mind oma kirevuses väga mitut pidi. Kindlasti mõjutas mind eriliselt Itaalias veedetud aasta. Muidugi ei saa oma mõju avaldamata jätta ka itaalia kirjandus oma suure ja kirju autoriteperega. Eestlasele võib itaalia keele põhjal tunduda, et küllap on ka itaalia luule väga barokne või lausa seebikalik, aga tegelikult on pilt mitmekesisem. Näiteks krepuskolaarid, nii-öelda hämarikuluuletajad, kirjutavad lihtsatest asjadest ja võrdlemisi lihtsas keeles, kuid väga mõjuvalt. Toovad välja Itaalia argisema, melanhoolsema poole. **Leopardist** ja **Dantest** ei tasu rääkidagi, mõlemaga saab naerda, nutta ja muiata nii palju kui kulub.

Nimetasid enne ka vene autoreid nagu Ahmatova, Tsvetajeva.

Kas neid loed ka originaalis?

Jah, vene keel on lapsepõlvest saati olnud minu suhtluskeeleks vanematega. Pean seda oma teiseks emakeeleks. Praegu aga ei räägi ma seda nii hästi nagu tahaksin, sest õppisin eesti koolis

ja Eestis suhtlen inimestega peamiselt eesti keeles. Käin Moskvast üsna tihti ja nii mõnigi intellektuaalsemat laadi vestlus on mind veidi kimbatusse jätnud, aga suudan end siiski enamasti vabalt väljendada ja lugemisega samuti hätta ei jää.

Vene kultuur paelub mind tohutult, see on maailm omaette. Venemaid on muidugi erinevaid. Näiteks mu isa on pärit Tšuvašsiast, olen ka seal paar korda käinud, aga see on kaugel ja sõit sinna on suur ja aeganõudev ettevõtmine. Kõik arvukad sugulased tahavad ju ka teelauda kutsuda... Moskvasse on palju lihtsam saada ja seal üritan käia paar korda aastas kindlasti. Seal viibides tekib mul alati väga palju ideid. Moskvas on kõigel tohutu kiirus peal, ääretult palju valikuid – see sobib mulle. Alati kui tagasi tulen, olen pealehakkamist ja värsket energiat täis.

Kas sa Moskvasse ülikooli ei tahtnud minna?

Tahtsin, aga jätsin plaani peamiselt rahalistel põhjustel. Lisaks veel viisaga seonduv jmt. Välismaalastele on Venemaal tavaliselt kõikvõimalikud eritingimused, lisatasud ja takistused. Sedapuhku jäi see ettevõtmine ära. Moskvasse tasub aga kindlasti kõikidel minna, tekib huvitav võrdlusemoment Euroopaga. Samas näiteks Itaaliaga on Venemaal midagi sarnast – bürokraatia, kaootilisus, temperamentsus, inimeste armastus ilusate asjade vastu.

Mida sa Moskvast olles teed?

Tavaliselt lähen külla oma tädile. Aeg möödub lennates. Juba minu tädi kodu on elav muuseum: tema abikaasa oli kunstnik **Boris Otarov** ja korter on tema maale, raamatuid ja mälestusi pilgeni täis. Jalutan, loen raamatuid, suhtlen tuttavatega, käin muuseumides. Alati püüan teha midagi uut, aga ka vana kutsub alati tagasi. Näiteks on mul Moskvast oma lemmikmaalid, mida ma ikka ja jälle vaatamas käin. Kui lähen ühte oma lemmikgaleriidest, Tretjakovkasse, vanasse Tretjakovi galeriisse, ja mõtlen, et seekord lähen otse **Vasnetsovi** saali ja keskendun rohkem temale, siis sinna jõudes olen juba väsinud. Pole midagi teha: tee peale jäävad **Arhip Kuindži** maalid, mis

kujutavad Ukraina maastikke. Need on nii paeluvad, et neist pole võimalik ükskõiksest mööduda. Minu absoluutne lemmik ja konstantne galeriiteekonna vääraja on **Vrubel**. Ehk ei olegi õige kasutada sõna „lemmik”, sest Vrubeli töödel on minu üle mingi veider võim. Need toidavad kujutlusvõimet, tekitavad lausa füüsilist lumma või õõva, külmavärinaid. Tema maalid on mind otseselt sütitanud kirjutama. Vrubel käsitleb sageli müüte, universaalseid lugusid, näiteks Fausti lugu. Aga tal on maale ka vene legendidest ja muinasjuttudest.

Üks asi, mis mind veel Moskvast olles raputab, ka sõna otseses mõttes, on metroo. Vana ja logisev nagu ta on, aga seal on alati väga huvitavaid inimesi. Erinevad näod ja olemised, õhus hõljuvad huvitavad mõtted, nii et – tõeline lugude varamu. Juba metroojaamad ise on väga põnevad, pole mujal maailmas ilusamaid näinud.

Kas „Maskiballi” luuletustes on ka midagi Moskvast?

Kindlasti on. Juba selle tõttu, et Moskva-reisid on mind inimesena palju mõjutanud. Tavaliselt on see mõju ilmselt sügavam ja avaldab ennast mingil muul, mitte niivõrd eksplitsiitsel kujul. Aga näiteks kirjutasin pärast **Bulgakovi** lugemist ja Moskvast tema jälgedel jalutamist Margarita luuletuse. Lisaks on Moskva pannud mind tutvust tegema ka **Tarkovskiga**, kelle filmis öeldud repliiki ma ühes luuletuses kasutan. Aga kindlasti on selles kogus olemas ka Moskvast imetletud ja sealt kaasa toodud mõningane teatraalsus.

Kas nüüd on põhjust teha hingetõmbepaus? Pinge on maas, esimene kogu on ilmunud. Kas mõtled juba järgmisele?

Mingeid kindlaid plaane pole ma veel teinud. Ma kirjutan edasi, muidugi. Vahel tekib kirjutamisse ka pikemaid pause. Näiteks Itaalias viibitud aja jooksul kirjutasin väga vähe. Olin niivõrd keskendunud sealolemisele, Itaaliale endale ja tema keelele. Minu jaoks on luule kirjutamine paljuski seotud musikaalsusega, sõna kõla, ilu ja väljendusrikkusega. Kui kõrvus ei kõla eesti keel, siis on raskem eesti keeles kirjutada.

Itaalia keel peaks küll väga inspireeriv olema...?

Ongi, aga see inspireerib tavaliselt muudeks tegudeks kui luuletuse kirjutamine.

Nii et luuletamine on sinu jaoks seotud juurte ja päritoluga?

Päritolu on paratamatu, aga inimene võiks igast paigast, kuhu ta satub, midagi kaasa võtta. Lõpuks olemegi pärit natuke igast kohast, mis meile on mõju avaldanud. Mulle meeldib **Ristikivi** mõte, et meie juured pole ainult kodumullas, vaid igas paigas, kust oleme eales läbi käinud. Itaalias olles ma Eestit väga ei igatsenud, aga loomulikult pani see siinset vaatama teises valguses ning ka rohkem hindama. Olen kasvanud perekonnas, kus oli igati normaalne suhelda teistest rahvustest inimestega ja päritolu ei rõhutatud meie perekonnas kunagi. Kuna minu vanemad on kurdid, pole rahvus neile eriti oluline. Nad ongi rohkem maailmakodanikud *par excellence*, sest kurtus ühendab mingil määral eri rahvusest inimesi. Kurdid on harjunud tavapärasest enam pingutama, et ennast selgeks teha, ja leiavad ühise keele hoolimata sellest, et viipekeeled on kohati üsna erinevad.

Kas sa viipekeeles oskaks luuletada?

Ma arvan, et see oleks parajalt lonkav luule, sest mu viipekeel ei ole üleliia tugev. Viipekeelset poeeti vaevalt minust saab...

Kas luuletamine on ka keele õppimine?

Mõnes mõttes kindlasti on. Keele õppimine on uue maailma avastamine ja luuletamine on keele kui maailma avastamine. Lisaks selle maailma kaardistamine ja kui tegu on hea luulega, siis mitte ainult luuletaja enda, vaid ka teiste jaoks. Mulle meeldib mõelda, et luuletaja on keele tööriist. Ühest küljest on luuletajal vaja keelt, et ennast väljendada, teiselt poolt on keelel vaja luuletajat. Keel kasutab ellujäämiseks luuletajat ja on ühtlasi tema muusa, nagu ütles **Brodski**.

Mul on elus olnud palju selliseid luuletusi, mis meenuvad just teatud hetkedel, sest need kõlavad parasjagu elus toimuvaga lihtsalt nii hästi kokku. Luule võib nii toimida mäluna,

kogemuste hoidjana. Kui satun mõne luuletuse peale, siis meenub ka too hetk, mil see oli eriti kõnekas. Pidev dialoog elu ja luule vahel on minu jaoks kesksel kohal.

HIIE TAMMAN

*

Asko toetas pea vastu köögikappi ja lasi kraanist vett, et juba keelel ootav peavalutablett sellega alla loputada. Ta pea ei valutanud veel, aga Asko oli veendunud, et varsti hakkab. Külma vesi voolas vahutades piklikusse kollasesse tassi, mis kiiresti täitus ja siis üle ajama hakkas. Asko ei võtnud tassiga kätt jooksva vee alt ära. Ta lasi sel voolata, pilk ainiti äravoolul. Tassist üle ajav vesi tegi äravooluaugu ümber paar tiiru ning kahises siis korraga, peaaegu kuuldava rutuga toru mööda alla. Kraanikausi põhjaga juba üheks saanud, ammu pesemata nõudele jäid õrna kihina

vaid üksikud märjad piisad, nõud polnud üleni vees nagu siis, kui Elo need mõne põhjakõrbemise või muidu suurema mustuse pärast ligunema jättis, nagu tal tavaks oli. Asko proovis seda ka, aga tal läks iga kord süda pahaks. Ta ei suutnud ühtainust söögiriistagi üleni vette jätta, see tekitas imeliku tunde. Enesele seda päriselt teadvustamata tõstis ta nüüd pärast kohvi sisse suhkru segamist lusikagi lauaäärele – ei jätnud seda juues tassi nagu varemalt. Asko kuivatas tassi alt rätikuga ära ning neelas tableti veega alla.

Ta viskas selili diivanile ja vaatas, kuidas lagi väriseb. Ülemised naabrid pesid pesu. Neil oli pesumasin, mille häält kuulates polnud Askol raske ette kujutada kohe-kohe startivat raketti. Tsentrifuug oli kahtlemata võimas. Ülalt korterist kostev ühtlane mürin mõjus koduselt. See oli turvaline müra, masinast väljuva vee kosutav heli. Asko sulges silmad. Veel nägi ta suletud laugude all valget vappuvat lage, siis muutus see märkamatult paati kord kõrgemale, kord madalamale laineharjale lükkavaks vetevooks. Asko sõudis vastuvoolu ja Elo istus teisel pool, üht kätt üle paadiserva mööda vett libistades. Ta naeris oma sundimatut naeru, mis kaugemalt kaldalt veidi võõrana vastu kajas. Vool läks tugevamaks, laine loksus vastu paati ja siis jäi kõik vaikseks. Vesi oli tüüne.

See oli peegelsile, kui Elo üle paadiserva astus. Ta astus pehmelt vann, mille peale vesi korra ühest servast teise loksus. Elo viskas rätiku põrandale ja istus vannipõhja. Ta avas raamatu: „Kallis! Sa võid nüüd lehte keerama tulla!” Seepeale tõusis veest kuulekalt märg lapsekäsi, nukulikult tilluke, ja lehitses kiiruga raamatulehti. Lehed rebiti järjest köitest välja, need katsid kleepuva paberimassina terve vann. Rasked raamatukaaned virutas käsi ebaloomuliku jõuga vastu külmade plaatidega kaetud vannitoaseina.

Asko ärkas. Väljas oli pimedaks läinud ja korter oli vaikne, lagi seisis paigal. Küllap riputati nüüd ülakorrusel pesu kuivama. Või oli see ammugi tehtud, võib-olla seal juba magati.

Asko keeras end diivanil kõhuli, tal oli veider tunne. Nähtu oli veel väga ähmaselt meeles, ta mäletas loksuvat vett ja madala äärega paati, mäletas, kuidas Elo üle serva astus, aga mis sai edasi, kadus ta järve? Kui peoga pühitud! Elo oleks teda justkui kutsunud, aga kuhu? Endaga vette? Või läksid nad hoopis kaldale, puutus Elo jalg siiski pehmet mudast kallast, ikkagi maad?

*

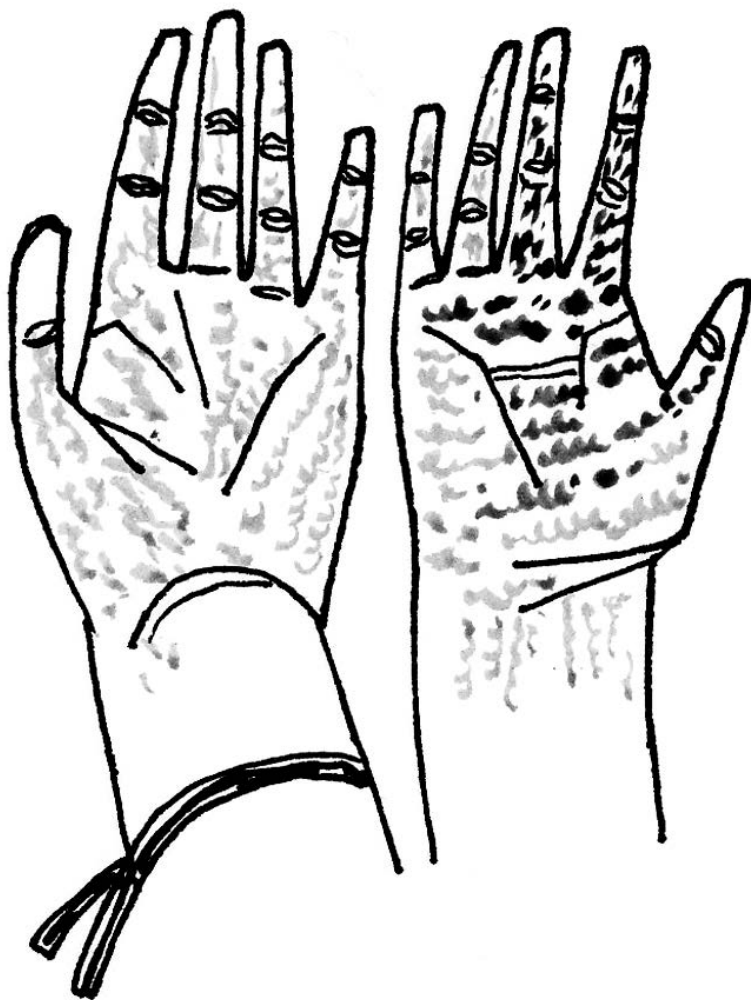
Väljas oli varane sügis, üks nendest ilmetutest öhtutest, mil pimedus tõuseb mingi erilise vastikusega puuvõrasid mööda, ronib peaaegu tajutava jälkusega majade fassaade pidi üles. Noormees toetas selja kurnatult vastu ust. Puulatvadest paistis veel kaugenevat kollast ja võõrana, ängistavana tunduvaid kirikutorne. Ta käed vajusid taskusse, pilk klammerdus üle katuste kiriku suunas. Kui nüüd usuks.

Nad olid parasjagu ujumast tulnud. Nahk Elo sõrmeotstes oli kortsus. Ta oli vees hullanud nagu väike laps, keda ei saa sealt kuidagi välja meelitada. „Kalad kuivavad kaldal kokku,” naeris ta end sodiaagimärgiga vabandades.

Vesi tõmbas tüdrukut tõesti enda poole. See voolas ojadena ka nende hämaras ühetoalises korteris. Kuupmeetrid läbisid majanduslikule kõrvale valusal merekohinal pesumasinatrumlit, täitsid ääretasa kraanikausse ning kõrge servaga vann. Alati leidis mõni pann või pott, mis enne nõudepesu ääreni täis valamus ligunema pidi, mõni unustatud, juba jahtuda jõudnud vannivesi või aegsasti põrandapesuks varutud ämber, nii silmini vett täis, et ükski mopp end sinna enam kastma ei

mahtunuks. Elo vajas neid, vesi rahustas teda. Pärast väsitavat päeva vajas ta varju sooja veega vanni, luges raamatut, lehekülje keeramiseks kuiva käega Askot appi hüüdes.

Nad olid parasjagu ujumast tulnud. Elo silitas õrnalt oma kortsus sõrmeotsi üksteise vastu. Ta sulges silmad. „Kuule, kujuta ette, kui ma olengi nii vana ja siis veel vanem ja lõpuks juba nii vana, et mu sõrmed ongi iga päev sellised. Mõtles, kui nende vagude vahelt saab ka nagu puukännult aastaringid kokku lugeda. Nagu raamat! Mõtles! Veega kirjutatud autobiograafia, äge ju?” Ta hoidis selle mõtte juures veel natuke aega silmi kinni. Kui ta need taas avas, oli Asko ära läinud. Ta ostis eemalt kioskist bussipileteid. Päike lõi ööskas, Elo võttis kotist veepudeli. Asko

võpatas. Ta tundis, kuidas selg puutus läbi õhukese mantlikihi sügisrõsket ust ja tõi ta tagasi.

Nad olid parasjagu ujumast tulnud. Aga nüüd põimis pehme niiske puit end pindhaaval Asko selgrooga üheks ega viinud teda tagasi möödunud suvepäeva. Järg kadus. Asko kuulis veel kedagi pudelit avamas, ta kuulis sõrmi ümber plastiku, kahe tiiruga korgi lahtikeeramist, isegi seda, kuidas korgi alumine riba küljest tõmmati. Tänav oli täies ulatuses tühi. Ainult kellegi ahned lonksud kustutasid kuuldavalt metsikut janu.

*

Neil päevil tutvus ta linnaga lähemalt kui kunagi varem. Väljas jalutades kadusid tunnid kiiremini, nii palju oli uut, varem varjule jäänut, mida silm nüüdki õieti haarata ei jõudnud, pidi kõndima, liikumises olema, ei tohtinud seisma jääda, sest ühes sellega peatunuks ka aeg. Kui Asko kord üht võõrast tänavat pidi jõe äärde sattus, sai hoogsast sammust koguni jooks.

Hiljem, kui ta sellest aru sai, kui ta seisma jäädes külma tuule käes oma kuum higest keha tundis, kõndis ta sinna tagasi. Jalad tõrkusid,

need tulitasid veel ootamatust pingutusest, kuid jooksu alguspunkt tuli üles leida.

Kohale jõudnud, veendus Asko, et otsitud kaldariba juures polnud midagi erilist. Asko polnud seal oma mäletamist mööda kunagi käinudki. Üks madalamaks tallutud savine joon viis vette, sellest veidi eemal seisis üksik puupakust pink, ümber kõrge, kohati maatasa talutatud rohi.

Asko istus niisketest sügisilmadest veidi vettinud pingile ja ootas. Mis oli teda siia tagasi toonud?

Siis märkas ta vastaskaldal inimesi. Poolde säärede ulatuvates kummikutes mees näitas väikesele poisile, kuidas ussi õngekonksu otsa panna. Laps näis esmalt vastikust tundvat, kuid jälgis siiski suure huviga, kuidas isa jämedate sõrmede vahele vajutatud ussi konksu otsa surus. Lapse nokamütsi varjus silmist peegeldus korra isale üles vaadates siiras imetus, küllap tundus too talle sel hetkel ühekorraga maailma kõige julmem ja ühtlasi vapraim mees.

„Mina ei teeks seda kunagi,” meenus nüüd Askole.

„Kuidas nii?” oli ta tol korral küsinud. Ta pidi tunnistama, et ei olnud teemasse väga süvenenud. Midagi oli ees, midagi tähtsat, ometi ei meenunud enam, mis, vaid mällu jäi just see lühike vestlus, millest Asko vaid pooleldi osa oli võtnud. Nüüd tundus tema repliik koguni suunav. Kuidas nii, miks sa ei teeks, kuule, tee ikka.

„Ma lihtsalt ei usu, et keegi võiks inimesele temast endast tähtsam olla. Et sa lihtsalt lähed ja tapad ennast kellegi teise pärast ära. See ei käi nii.”

Kuidas see siis käib, Elo?

Poiss vastaskaldal tõmbas õnge kiljudes suure kaarega kaldale. Tamiil takerdus võssa, väike punasilmne särg rippus põõsas nagu totakas jõulukaunistus. „Tss!” tegi isa, näpp suul. „Ehmatad kalad ära.”

Ehkki see teab mis suur ei olnud, nägi Askogi üle jõe põõsas rippuvat kala. See oli õõvastav vaatepilt. Ta arvas end nägevat lõpuste piinlevat tõblemist, viimaseid tukseid, kala külgedelt maha nõrguvat vett, kuivaks kõhetuvaid soomuseid... Kuidas saab keegi õhu kätte surra?

Siis tundis Asko enesel lapse etteheitvat pilku. Segas ta neid?

Aitab. Askol ei olnudki aega seal istuda. Ta tõusis ja tegi prooviks paar jooksusammu – kannatas küll. Veel polnud pimedaks läinud, aeg tuli endalt üleni maha raputada.

*

„Päriskodu?” mõtiskles Asko, kõndides üle korrusmajade vahelise platsi, pilk kolmanda korruse akna ette tõmmatud kardinatel. „Või vanematekodu, lapseõlvekodu? Mis täpselt?” Ja miks tuli ta lõpuks alati ikkagi siia?

Keegi ei osanud teda koju oodata ja seetõttu oli kõigil esialgu pisut ebamugav olla. Asko viskas koti esikusse nurka ning istus mantlit seljast võtmata söögilaua taha. Ta ei teadnud, kust alustada.

„Noh,” ütles isa, edasi sõnu leidmata. Ta pilk otsis pidepunkti ja langes siis tehtud hooletusega taldrikusse. „Jõudsid täpselt söögiajaks.”

Asko lasi isa sõnadel endast mööda minna, ta oli siiski asja pärast tulnud, tundis, et on nüüd valmis. Ta oli otsustanud rääkida, keegi pidi vaid küsima.

„Võta ikka mantel ära. Näe, juba külm. Ma lasen sulle toidu soojaks.” Ema naeratas kibeda püüdlikkusega. Asko oli talle selle katse eest tänulik ning püüdis omakorda jätta muljet, et ei märka vastuolu ema pingule tõmmatud suu ning tõsiste hallide silmade vahel. Aga rääkimine, kuidas see käis? Asko oli kimbatuses. Kuidas neist asjadest räägitakse, söögilauas ja ümber mitme nurga, tehtud hooletusega või ülepingutatult murtud häälel?

„Miks sa ei helistanud? Ma oleks sulle bussijaama vastu tulnud.” Isa tõmbas pooliku leivaviiluga taldrikult sousti kokku. Asko ei mäletanud, et tal seda harjumust oleks. Asko ei mäletanud, et nende peres prae kõrvale üldse kunagi leiba oleks söödud.

Aga seegi ei suutnud ta tähelepanu pikemaks kõita, juba sobitas ta mõttes sõnu kokku. Ta tahtis täna vähemalt proovida. Kui välja ei tule, siis homme ka päev.

„Ega sa enne uut nädalat tagasi ei lähe?” küsis ema pliidi ääres askeldav selg.

Asko kehtas kärsitult õlgu: „Näis.” Kas nad selliste küsimustega piirduvadki?

Laual lebas taldrik pooleks lõigatud leivaviiludega. Külalised, mõtles Asko vastikusega, selline taldrik toodi lauale siis, kui keegi võõras külla tuli, labane viisakus – teiste kommetega tuleb ju mõistagi arvestada. Vastik.

„Võta nüüd ikka mantel ära,” noomis ema ja asetaski aurava taldriku Asko ette. „Seal on keefir, piim on rohelises kannus. Ja kui sa soola tahad, siis... aga tegelikult sa vist ulatad ise. Leiba ka?”

Asko muigas pahakspanevalt. Ta tundis, kuidas miski temas valla pääses, mööda ta rindkeret üles ronis, mingi hukutav sihitu tunne, justkui kättemaks, aga mitte päriselt ka see. Ta vihkas neid, seda arga meest ja murelikku naist, ta põlgas nende pelglikke, asjassepuutumatud küsimusi. See tülgestus mähkis Asko nii enesesse, et ta jälk väline muie oli vaid vapper vari. Aga kui ütleks! Kui nüüd siiski ütleks! Võõras ju võib! Ei:

„Jah, palun. Anna siis juba kaks.”

*

Askol ei tulnud und. Ta kuulis, kuidas vanemad kõrvaltoas summutatud häälel rääkisid, kuidas tuli ära kustutati ja jälle põlema pandi, kuidas ema jalad mööda parketti sahinal toatuhvlitesse lükkas ning korteris ringi käis, kuidas tuli siis mõne aja pärast ära kustutati, toatuhvlites jalad taas magamistuppa läksid, tule põlema panid ning sealt jälle eemaldusid, kuidas tuli ära kustutati ja kuidas ta jälle põlema pandi, vahepeal kadus järg, oli kuulda ainult lüliti plõksatust. Edasi-tagasi, selline suhtlus tundus Askole kohutavalt lapsik, kuid ta pidi tunnistama, et selles leidis ka oma varjatud võlu. Ta ju teadis, et asi pidi seisnema temas.

Võib-olla oli Elol õigus olnud, mõtles ta siis kibedusega. Kui lapsed on koorem, mis ei lase sul edasi minna, vaid pidurdab sind, kisub üha endaga kättpidi tagasi – kui sa pead laste pärast juba ka isekeskis lapsikuks muutuma, siis võib-olla tõesti. Aga see ei kuulunud Elo argumentide hulka. Elo ei tahtnud lapsi sellepärast, et ta tõepoolest ei sallinud neid. Ümber nurga tulnud ülestunnistus, mis Askot esialgu üllatas ja hiljem... järjest rohkem. Elo krimpsutas nägu bussis nutva imiku peale ning pööritas silmi kilkeid täis lasteaiaõuest möödudes. Ta näitas Askole vahel pilte oma endiste kursaõdede lastest, tema sõnul paksude, kortsus reite ja vingus nägudega beebidest. Esialgu arvas Asko, et Elo paneb teda proovile, siis seletas seda joont ta veidra huumorimeelega, kuid adus lõpuks, et nii pikale ei veni ükski tuleproov ega juba eos veidi kohmakas nali.

Asko kiskus end selle mõtte juurest tagasi veidi jahedasse lapsepõlvetuppa, kuid Elo jäi. Ta istus rätsepistes keset Asko laia kirjutuslauda ning jõi teed. See oli esimesel korral, kui Elo ta vanematekodu külastas, kõik oli väliselt samamoodi, tapeedimuster ja püüdlikult sirgeks aetud

seinad, ruum püsis kannatlikult ja kangekaelselt paigal ajas, mil Asko laps oli olnud.

„Siin sa siis kasvasid,” märkis Elo hindavalt. „Täielik lastetuba, ma mõtlen. Mina ei suudaks sellises kasvada, ma tahaks tavalist. Sellist, kus ei tunduks, et iga nurk, mille otsa joosta, on eelnevalt suure hoolega ära polsterdatud. Anna andeks, kuidagi vastik on siin.”

Asko ei öelnud midagi, ehkki tal oli veider tundmus, nagu oleks märkus käinud aastaid noorema tema, mitte ruumi kohta. *Anna andeks, sa oled kuidagi vastik.*

„Minu majja ei tule kunagi sellist tuba,” jätkas Elo siis kergendatult naerdes, ometi hoolega Asko reaktsiooni silmas pidades.

„Kuhu sa siis oma väikesed vihavaenlased paned ka? Mõnda eriti teravate nurkadega ruumi? Et las jooksevad endid seal segi, äkki lihvib kuidagi kiiremalt täiskasvanuteks?”

„Sa ei võta mind ikka veel tõsiselt,” ohkas Elo. „Me kogu aeg räägime sellest. Sa ju tead, et ma ei taha kunagi lapsi.”

„Ära istu laua peal, kuule.”

Kõrvaltoas kustutati tuli.

*

Isa kummardus esikus oma saabaste kohale, ta oli hiljaks jäämas, tal oli kiire. Ometi tundus, et ta viivitas veel meelega, kohmitses oma mantlitaskuis, sättis soni pähe ja püüdis muidu hirmus asjalik välja näha.

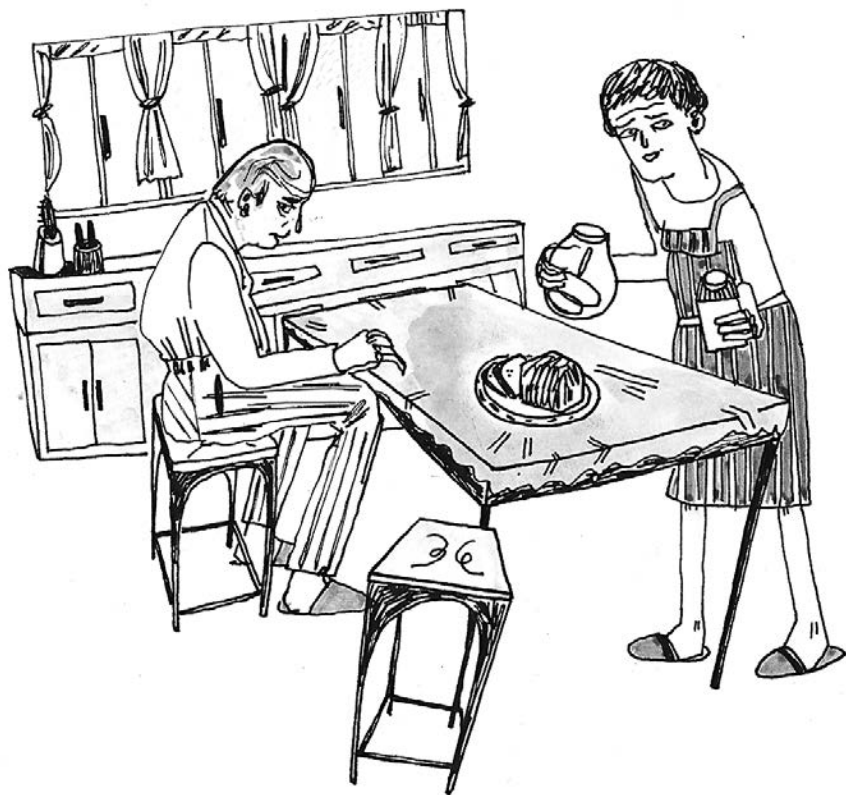
Emal lasi veekeetja ääreni vett täis ning vajutas nupule. Asko tõstis teelusika ebameeldiva kolksuga tühja tassi.

„Katsuge ilusti läbi saada,” ütles isa siis nagu veidi häbenedes. „Saa temast ka aru.”

Kumb kellest ja miks isal nüüd järsku nii kiire hakkas, miks ta pool öeldut juba endaga väliskoridori kaasa võttis? Vesi kees ära, ema kallal Asko tassi ääreni täis. Hingamisruumita triiki täis kallatud tass ajas Asko iiveldama, ta valas omakorda pool kraanikausist alla.

„Mis kellaks sa siis tööle lähed?” küsis Asko püüdliku reipusega, et vaikust ja kohmetust vältida.

„Mul on täna vaba päev,” ütles ema peaaegu ettevaatliku häälega. Kas ta kartis teda, oma poega?

Asko viskas veel tilkuva teekoti suure kaarega prügikasti, kallas tee sisse mõne jaoks surmavana tunduva koguse suhkrut ning tõstis lusika kiirelt lauale.

Ema sirutas käe leivaviilu järele, Asko ulatas selle talle, kõik sõnatult. Vaikus oli ebamugav ja õõnestav.

„Sa võid küsida küll,” ühmas Asko siis mõne aja pärast.

„Mida?”

„Ema,” paotas ta mürgise hellusega. „Surmakuulutuste pärast sa ju lehte ostadki.”

Ema pani võileiva käest ja vaatas Askole valulike silmadega otsa. Ta ei öelnud midagi.

Aga Asko ei talunud enam seda vaikust. Ta tahtis, et keegi teda süüdistaks, et ta sellest teda tükkhaaval matvast hauavaikusest lõpuks ometi lahti saaks. Et tal oleks ometi võimalus end süüdi mõista või õigustada, teadmata isegi, kumma ta võimaluse korral valiks.

„Ema, küsi ometi,” palus ta raevukalt. „Küsi, mis juhtus, kuidas ta seal välja nägi, kas ma olen sellega seotud, ema, kurat võtaks, küsi midagi!”

„Mis juhtus?” küsis ema napilt. Ta hääl kõlas tehtult. Askole tundus, et emal pole aega ta vastust kuulatagi, nii etteheitvalt lebas taldrikul unarusse jäetud võileib. Seesama leib, mis Askole eile õhtul meelde tuletas: võõraks oled jäänud.

„Vahet pole. Anna andeks,” ütles Asko. „Ma lähen õhtuse bussiga tagasi.”

*

Asko lonkis sihitult läbi kõik kodulinna auklikud tänavad. Ta peatus siin-seal, mõõtis pilguga maju ja aedu ning võrdles neid oma mälust esile kutsututega. Kui pildid omavahel ei kattunud, vajus Asko käsi tusaselt taskupõhja, et justkui lohutuseks veenduda – bussipilet on alles, ma võin minna sinna, kus ükski muutus linnapildis mind kunagi ei puuduta, kus pole selleks kunagi piisavalt kodune olnudki. Ta oli tõesti ostnud pileti õhtusele, kõige viimasele bussile, ehkki võttis hommikul kodust lahkudes oma vähesed asjad kaasa ning võinuks seega kohe ära sõita. Asko murdis närviliselt bussipileti serva. Võib-olla ei olnud õhtul lahkumine siiski kõige õigem otsus, aeg seisis paigal, oli kuidagi kärsitu ja raske olla.

Tänavad ta jalge all hakkasid juba korduma ja Asko otsustas pileti bussijaamakassas varasema vastu vahetada. Väike koht, küllap ei teki probleeme. Bussijaama kitsas ehitises avanev vaatepilt tõi aga kaaluka vastuargumendi: sealne sagimine meenutas elavat turuplatsi, kõigil oli midagi öelda, seletada, vahele rääkida. Selles umbses hoones tundus olevat rohkem elu kui kõigil tänavail kokku. Teisalt vaheldusid saabu- vad ja väljuvad bussid siiski pigem oma lõbuks kui ootajate rõõmuks. Inimesed jäid truult hoonesse, kohtasid mõnd uut tuttavat, läksid sama jutuga poole pealt edasi. Eks oli ka muud oodata.

Kassajärjekorras seistes märkas Asko üht ooteplatvormil istuvat naist. Naine rääkis tasasel häälel oma süles lebava punase kombekaga, millest upitasid välja väikesed harali sõrmed. Naise silmle vajunud kahvatupunane tukk näis Askole tuttavlik. Ta unustas pileti ning oma piinlikult pikad sammud, võttis suuna otsejoones naise ja lapse poole ning istus neile ebamugavalt lähedale. Esialgu tuttav nägu tundus Asko silmis iga huultelt kukkuva sõna võrra kuidagi rahulikumaks ja

sellevõrra järjest võõramaks jäävat. Ära kao. Ometi tahtis Asko teada, mis need võlusõnad on. Ta jättis kõik muu ning keskendus vaid sellele, kuidas naise suu häälikuid moodustab, kuidas need kokku kõlavad, ta püüdis väga, kuid ei suutnud neid omavahel loogiliseks tervikuks sobitada, ei eristanud ühtki sõna.

„Palun kasta lilli, kui ma nädalavahetusel ära lähen, kas me panime aknad kinni hommikul, vihm hakkab sisse sadama, kodus peab märgade jalanõude sisse ajalehti panema, jätta vihmavari koridori kuivama, mina panen küll homme kummikud jalga.” Elo hää ei jätnud teda maha. „Kuule, tahad, ma näitan sulle vene kirvest?”

Siis kuulis Asko teda nutmas. Elo nuttis küll hääletult, pilk ära pööratud, kuid sel oli alati mingi väga spetsiifiline heli. Asko tundis selle rõhutatud vaikuse kõiki nüansse. Aga selles vaikus oli kohati midagi võõrast. Nutt oli Elo oma ja siis polnud seda enam, vaheldumisi üleni tema ja siis täiesti võõras.

Kahvatupunaste juustega naine oli Askole selja pööranud ning punases mantlis õlad vappusid. Naine nuttis nagu laps, röökis täiel rinnal, häbematult avalikult. Ometi ei lohutanud teda keegi, kombekast välja turritavad sõrmedki uudistasid ema mantliserva häirimatult edasi.

Asko kohmetus. Ta tõmbas käega üle juuste, nagu alati mingi üleoleku saavutamiseks, kui ta parasjagu endas päris kindel polnud, ning alustas arglikult: „Vabandage, kas ma saan teid kuidagi...”

Askole tundus, et laps naeratas julgustavalt. Ema aga surus taskuräti sügavale taskusse ning pööras end küsiva näoga Asko poole. Mõistagi polnud ta Askole sugugi tuttav, ta sai sellest nüüd aru. Kuid mis veelgi kummastavam – naise silmad olid kuivad, sügavalt tuhkkuivad.

„Vabandust, ma mõtlesin, et te nut... olete keegi teine.”

*

„Tere,” isa vaatas hämmeldunult Askole otsa. „Me arvasime, et sa sõitsid ära.”

„Tere, ma...” Asko ei teadnud, mida öelda, ta tundis veel turjal kinni tõmmatud välisust ja võõra punapea tuhkkuivi silmi. „Ma taht... ma jäin maha. Bussist, ma mõtlen. Ma jäin sellest maha.”

„Ah soo,” ütles isa. „Eks sa siis lähed hommikusega.”

„Andke andeks,” Asko otsis käega köögitoolilt tuge, ta istus. „Laps.”

„Mis laps? Sa pole laps, Asko,” hüüatas ema nüüd südamest. „See pole lapsik, vaid üsna loomulik käitumine, paljud inimesed ei oskaks samas olukorras isegi...”

„Lapse pärast,” tõi Asko siis tõrjuvalt kuuldavale. „Mis siis, kui see ei olnudki õnnetus? Kui ta meelega...”

Käsi puutus taskupõhja jäänud bussipiletit ning kägardas selle kiiresti kokku. Siia pidi ta mõneks ajaks paigale jääma.

... / — — — / ...

K A A R E L K Ü N N A P

*

ma tahan siit ära minna
nii ruttu kui võimalik
mitte et mul oleks
kuhugi minna

ma tahan siia jääda
nii kauaks kui võimalik
mitte et ma kuidagi
väga tahaks
just siin olla

ma ei taha minna
sest pole mõtet –
kõik kohad on seesama

ma ei taha minna
just sellesse ühte
konkreetsesse kohta
kuhu ma alati
siit ära minnes
minema pean

sealt tahan ma alati
ära minna
ja nii ruttu kui võimalik
mitte et mul oleks
kuhu minna

minna ja jääda
jäädagi
ja mitte kunagi
mitte mingi hinna eest
jäädavalt ära minna

seda kõike
endale mõttes öelda
või siis mitte öelda
ja siis ikkagi
edasi jääda
või minna –
sa tead, et need ongi
alati ainsamad
neli valikut
mis sulle jäävad

silmapiirini on
jaheda, sogase veega,
vähemalt põlvini ulatuv soo,
millest erilist lootust
välja jõuda ei ole

aga samas ei
või mõelda,
et lootust ei ole

ja selle pärast ongi soo
ja silmapiirini
ja selle pärast lootust
ei olegi,
et niimoodi mõelda ei või

SIIM GHERT PREIMAN

ideaalne koerustikk

Lugu, mille ma teile jutustan, leidis aset üks-kaks talve tagasi. Oli üsna hiline öötund ja mina jalutasin mööda Jannseni tänavat kodu poole. Ah – ja ma olin purjus. Noh, mitte väga, aga... parajalt. Olin joonud ühe kallima pudeli punast ja mõned õlled, mis ma oma kostitaja külmikust leidsin, aga sellest piisas, et muuta üsna raskeks püsti püsimine peegelsiledaks jäätunud tänaval, mida ma hellitades koduteeks nimetan. Nii ma siis kõndisin, ise aeg-ajalt mõnelt laternapostilt või kõrgemalt hangel tuge otsides, ja tundsin kohutavat tungi korda saata mõni vemp. See õhtu oli eriline. Teadsin juba eos, see tähendab – peolt lahkudes, et seekord mind mõni tavaline vemp ei rahulda. Kingade sisse lume panemine või sallide äravahetamine võis amatööridele jääda! Mina tahtsin teha midagi ulakat, aga stiilset, ja siis kähku koju soojade linade vahele peitu pugeda. Olin enesekindel. Ja kui aus olla, siis miks ei pidanuks ma olema? Tol ööl keerles kogu maailm ju ainult minu ümber!

Seirasin ümbruskonda: vaikus, pimedus, lumi. Pettusin. Mitte miski ei kutsunud mind, ei erutanud mu meeli. Võiks isegi öelda, et ma solvusin oma kodukandi labase igavuse peale. Värisesin külmast, surusin käed sügavamale taskutesse ja tõmbasin mütsita pea õlgade vahele. Märkasin kuud. Taevas ei olnud pilveraasugi ning täiskuu sai segamata pidada oma igavest lahingut linnatulede vastu. Ja tõesti – hoolimata tänavavalgustuse tugevast helgist oli laternatevahelises hämaruses tunda ka teistsugust, külmemat ja õrnemat valgust. Kortsutasin kulmu – kuu, suur ja valge, aga sooja ei anna. Vähemalt on see ilus, mõtlesin, palju ilusam kui päike, mida vaadates pimedaks võib jääda. Säärane inetu tulekera, mis võib sind niihästi meeldivalt soojendada kui ka tüütavalt kõrvetada, vajabki ehk sellist rahuliku loomuga elegantset abikaasat, nagu

seda on kuu. Mühataasin omaette. Kuu – taevane naine, kõlab hästi, või mis? Mõelda vaid, mitmeid põlvkondi laulikuid, luuletajaid ja niisama armunuid oli serenaadi lauldes lubanud oma kallimale kuu taevast alla tuua, aga seal see oli, külm ja kauge. Mõtlesin, et küllap jääb see sinna veel tükiks ajaks, laulgu need lollakad mida tahes.

Ja siis ma teadsin, mida teha! Elavnesin ja puhkesin valju häälega naerma – nii lihtne oli see mõte, mis mind just tabanud oli! No tõepoolest, ideaalne koerustükk! Seisatasin ja piilusin vargsi üle öla tagasi. Mõte, et keegi mind näha võis, hirmutas ja erutas mind. Veendunud, et kedagi vaatamas ei ole, sirutasin ma käe välja ja võtsin kuu taevast ära. Lihtsalt. See oli mul ju nina ees, asi see siis ära ei olnud!

Nojah, nii ma siis seisin jäises öös ja hoidsin oma külmast siniste näppude vahel vaevalt golfipallisuurst kuud. Kogu mu keha läbis nõrgestav ekstaasilaine, olin mõnda aega kui halvatud ja nägin kurja vaeva, et kuud oma värisevate sõrmede vahelt mitte maha pillata. Seda peopesas veeretades võisin vaid vaevu aimata selle õrna leigust. Mõne aja pärast hakkasin ma valgusega mängima. Käsi kausiks kokku pannes sain kuu valkjat vihku mõõgana viibutada. Valgustasin ümbritsevate majade härmatanud fassaade ja liiklusmärke, mis hõbedaselt vastu helkisid. Kui ma sõrmed rusikaks kokku pigistasin, helendas kuu punaselt ning tänavat jäid valgustama vaid kollased laternad. See oli võõras, umbne tunne. Ilma kuu valguseta tundus maailm külm ja kõle, aimasin end lämbuvat. Avasin kiiruga peopesa ning kuu täitis tänav taaskord oma puhta kumaga. Nii oli parem.

Esialgsest joovastusest üle saanud, hakkasin taas kodu poole kõndima. Külmatundest ei olnud enam midagi järel, jalgu süldiks muutunud surin oli asendunud kuskilt kõhu tagant alguse saavate kuumade lainetega. Taipasin, et erinevalt kõikidest teistest noormeestest saanuksin mina oma armastatule antud lubaduse täide viia ning talle tõepoolest kuu kinkida. Ja tead... kui ma siin nüüd tagantjärele mõtlen, siis on see tõesti veider, et pärast kõigi nende laulude kirjutamist ei tulnud mitte ühelegi romantikutest pähe kuud taevast alla võtta. Samas, teadagi – armumine teeb ju aju pehmeks ja tegelikult... kuradile nemad! Minu käes oli ju kuu! Tol hetkel see mind muidugi ei rahuldanud. Mina mõtlesin: miks peaks minu südamedaam ainult kuuga leppima? Sirutasin käe tähtede poole, kuid neid ma kätte ei saanud. Niipea kui mõnele lähenesin, lendas see eemale nagu toas hõljuv tolmu-

mis iga käeviipega hoogu ainult juurde saab. Andsin alla ja otsustasin, et piisab mulle kuust ka.

Hüpitasin hõbekera mõtlikult käte vahel ja kujutasin ette, kuidas me neiuga teatrisse läheme, temal uhke kuusõrmus sõrmes. Jaa – sõrmus oleks kahtlemata peen kingitus olnud, aga küllap mitte eriti praktiline. Teatrisaalis oleks võimatu pimedust saavutada, kui kuskilt loožist hõbedast valgust kiirgab. Praktiline... mis oleks praktiline? Võtmehoidja? Selline, mille pimedast toast alati üles leiaks? Võib-olla... võib-olla tõesti, kuid minus hakkas pead tõstma ahnus. Miks selline aare ära kinkida? Keegi ei käskinud mul seda teha. Kuud endale hoides võinuksin suure hunniku raha kokku ajada... noh... kui ma selle näiteks klaaskarpi oleksin pannud, et teistele kalli pileti eest näidata. Jaa... minust oleks võinud saada väga rikas mees.

Olles veendunud, et ma kuu endale jätan, kujutlesin julgelt, kuidas tõusev päike esialgu segadusse ning siis juba raevu satub, kui oma armastatud abikaasat eest ei leia, kuid mõne aja möödudes need metsikud fantaasiad raugesid ja mu peas leidsid koha hulka asisemad ja kainenemad mõtted. Kui kuu nii väike on, siis kuidas oli ameeriklastel üldse võimalik selle peal maanduda? Sellise marmorkuuli peal ei ole inimeste jaoks ju ruumi, kuukulгурitest ja kosmoselaevadest rääkimata. Järelikult oli vandenõuteoreetikutel õigus ning inimkonna suurim saavutus kosmose vallutamise vallas oli üks suur vale. Sellisel juhul oleks ju minust võinud saada esimene inimene, kes tõepoolest kuul käinud on! Arutlesin omaette, kas see pealeastumist üldse kannataks.

Olin jõudnud tänava lõppu ja seisin keset raudteeülekäiku. Et kuu tugevust kontrollida, asetasin taevakeha pikemalt mõtlemata rööpale ja tõstsin juba jala, kuid peatusin siis. Tundsin iiveldust, jätkust iseenese vastu. Midagi mu sees tahtis üles tulla. Mõelda, mõni minut tagasi olin imetlenud Kuu ebamaist ilu, mõtelnud temast kui naise taevasest kehastusest, ning nüüd olin valmis teda oma poriste saabastega tolmuks tallama. See oli nüüd küll väga mehelik mõte, või mis? Mõtlesin, mida mu vaene ema sellest arvanud oleks. Selliseks ta mind küll ei kasvatanud. Vastik hakkas. Kainenesisin ja neelasin alla kurku tõusnud klimbi. Kohmetusin, tundsin, kuidas puna mu palgeile tõusis. Ma ei teadnud enam, mida teha. Kuidas saanuksin ma oma kuritegu heastada?

Tõstsin temakese rööpalt ning pühkisin oma salliga porisegusest lumest puhtaks. Silitasin teda õrnalt. Võisin ikka veel tunda Kuu hella

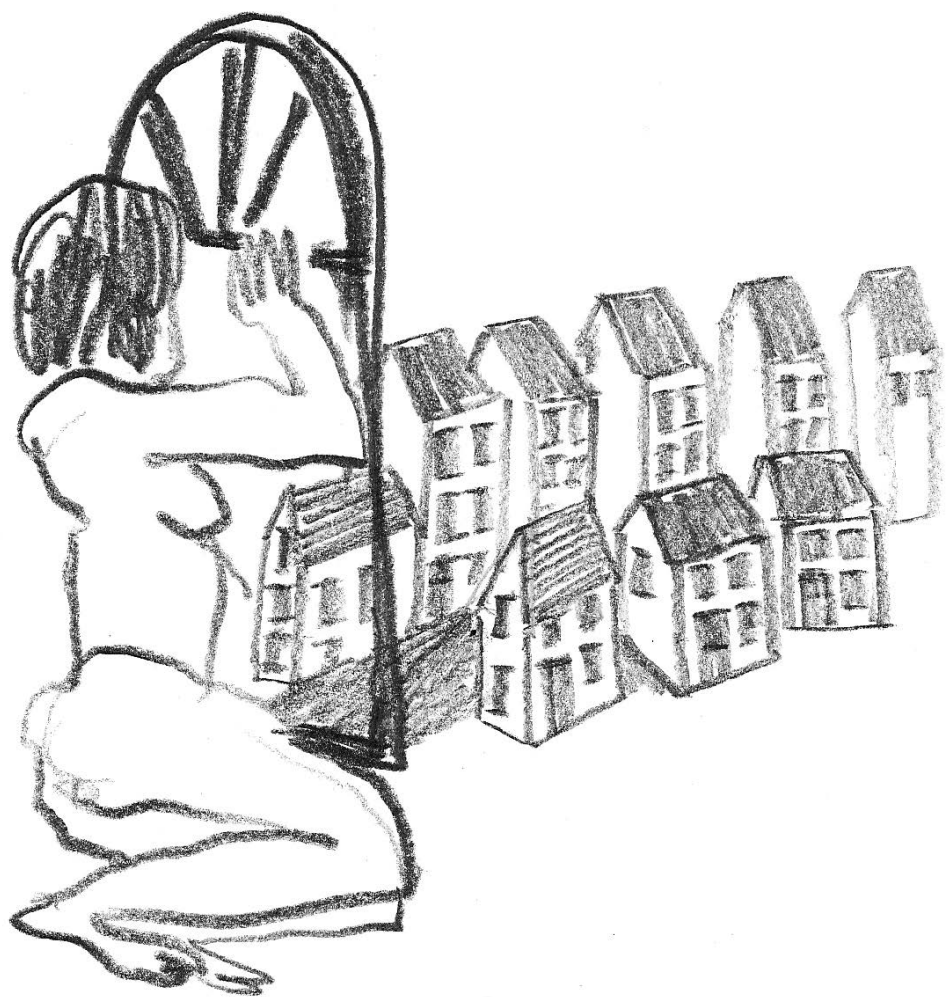
soojust, imetleda tema kaunist külma valgust. Hetkeks vaagisin peas mõtet ta suudlemisest (noh, andekspalumise eesmärgil muidugi), kuid otsustasin seda parem mitte teha. Olin juba piisavalt pahandust teinud ning pealegi oli siiski tõele au andes tegemist abielunaisega. Kuskilt jookseb piir, mõtlesin, ning oli aeg see üles otsida.

Ülejäänud kodutee hoidsin Kuud õrnalt peos, vabandasin ta ees, rääkisin oma headest omadustest ja lubasin enam mitte kunagi niiviisi teha.

Koduvärvavas jätsin taevasse emandaga hüvasti ja palusin isand Päike-sele mu tervitused edasi anda. Asetasin Kuu tagasi tähtede sekka, astusin kaks sammu tahapoole ning vaatasin, et ta ikka õige koha peal oleks. Sättisin veel veidi, jäi vist nagu õigesti. Kummardasin põlvi nõtkutades, soovisin veel kord head öö jätku ning põgenesin kodu kaitsvasse soojusse. Lootsin, et teki alt ei leia mind mitte keegi.

Järgmisel päeval võis lehest lugeda ja raadiost kuulda uudiseid kohutavatest looduskatastroofidest – tohututest tõusudest ja mõõnadest, üleujutatud kodudest ja merepõhjal õhku ahmivatest kaladest. Lisaks väitsid maailma tippastronoomid, et üleöö on kuu oma kohta muutnud. Otsustasin veel veidikeseks teki alla peitu jääda.

K A D R I R A I E N D

härja tarrou

Härja Tarrou
Maagiline härja Tarrou
Centrum Boulevard
maja number 42 – korter 8
kolmas ja viimane korrus

Härja Tarrou
Müstiline härja Tarrou
75 aastat vana
jätkuvalt väarikas
hallipäine
isukas

Härja Tarrou
Fantastiline härja Tarrou
kere ümbermõõt 120 cm (3,94 jalga)
keskmise kaalukaotus aastas: 2 kg (4,4 naela)
stabiilne

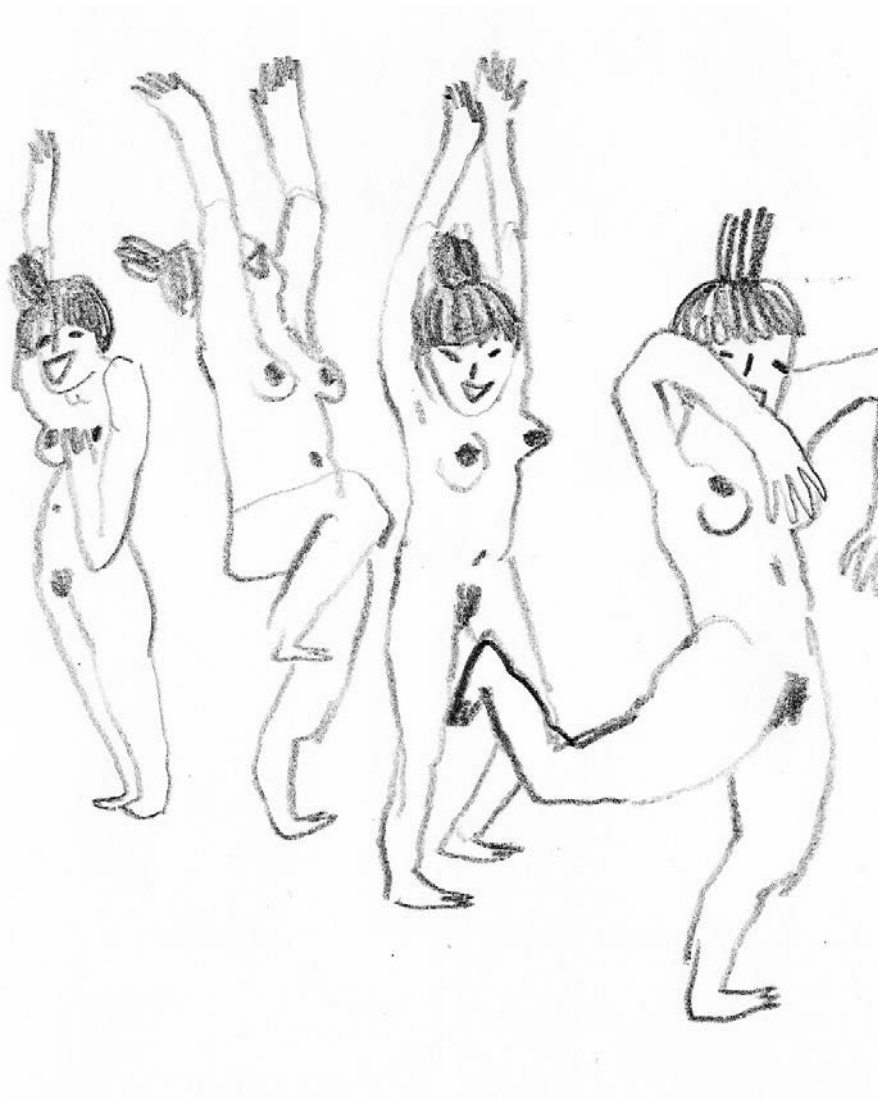
Härja Tarrou
Suurepärase härja Tarrou
ma pole kunagi sind kohanud
põletades haiglatoimikuid
külmetan meie mõlema eest

armsad kaaslased

Viimase ja ainsa kriipsuna paberil
pean tõdema,
et see valge maastik defineerib mu olemust

ja mina kui kriips (musta pastakaga)
mõtestan seda tühja välja päris osavalt.

Õelge – armsad kaaslased
kas olete üks
või tuhanded üksikud molekulid?

*

korda mind lõputult oma lahtistes valemities
viska, veereta, tee pilti
valeta

arva lihtsaks mu elu
keeruta, kukuta, vii minema
valeta

korda mind
seni kuni muutun mittemillekski
iseenese paroodiaks

tühjaks tähistajaks
mõttetuks mõlgutajaks

prussakas

neelan prussakaid
terveid

priskeid
varastan viisakatest kodudest kaisukarusid
riietan nad koledatesse keepidesse

neelan prussakaid
kirjamargiliimiseid
alaealisi

väldin kruvidega kaunistatud muru
nokin pinde pisikestest silmadest

märkamatult liikudes
läbi linna
olen oma isanda kutsikas

konkubiin ja prussakas

1

Konkubiin ja Prussakas
istusid liival
suurte vete ääres
vaatasid, kuidas maailmad
merre kukkusid
kajakate vahele

2

Prussakas kutsus kajasid orgu
(üksteisele vastu hõikama)
Konkubiin ei kuulnud

3

See suvehommik, mil kõik linnad olid sõjas
ja kõik presidendid lasti maha
Prussakas ja Konkubiin magasid
valgustatud ööde und

4

Konkubiin hiilis läbi õõnsate koridoride
nagu Prussakas seintel
nad kumbki ei teinud häält
Põrandad kriiksusid sõnu

5

Rooskapsad kasvasid seljakumerustes
kus Konkubiin seemneid
ükshaaval
kehasse lükkas
pika
peene
küünega

ANU VARIK

Paul ja küülik

Manustama.

Jah, see kõlas õigesti küll. Paul ei joonud. Ta manustas enam-vähem mõistlikes kogustes mingeid pisut kahtlase väärtusega jooke, ja kõrghariduse omandanud inimene suudab ometi kõik välja vabandada, ka noor ja rumal olemise. Probleem seisnes rohkem selles, et ta polnud otseselt kumbagi – või kui, siis ehk noor. See ei takistanud Pauli küülikul, kelle otsa ta toast väljudes peaaegu komistas, tema intelligentsi kohta pidevalt ja rahulolevalt märkusi teha.

„Kuidas sa puurist välja said?” küsis Paul.

„Muukisin,” ütles küülik minema tatsates ja ausalt öeldes oli tema omanik rahul, et ta ei öelnud midagi tobedat, nagu „häkkisin”.

Aga jah. Ükskord, kui küülikul oli tunduvalt rohkem aega, kui Pauli ärritamiseks tarvis läks, oli ta otsustanud endale netist teadusliku kraadi hankida. Algul tegi see mõte Paulile nalja, aga et asi loomal tööpoolest õnnestus, hõõruti seda talle nüüd pidevalt nina alla.

Maailm keeldus fookusse nihkumast, nii et Paul võttis appi aastatepikkuste vaatluste tulemused oma korteri kohta. Kangelaslik teekond, mida ta plaanis, viis sirgjoones läbi toa ja sealt edasi pisikesse kööki, kus ta kavatses tarbida midagi ülemäära kofeiini sisaldavat. Üht jalga teise ette pannes õnnestus Paulil geniaalsete ja osavate manöövritega vältida riidenagi, mis asus toanurgas diivani taga ja jäi tema teelt täiesti välja.

„Ma tegin sulle kohvi,” ütles küülik, kui ta oli kohale jõudnud.

Paul vaatas ringi ja nägi köögikapil kraanikausi kõrval tassi mingi tumeda vedelikuga. Järgnevalt vedasid loogiline mõtlemine ja deduktioon teda korraga alt. Asjaolu, et küülikud ei oska kohvi teha, jäi teisejärguliseks fakti kõrval, et ta oli eelmisel päeval enne peoleminekut hakanud oma kohvitassi loputama. Ta oli kiiresti tüdinud ning otsustanud

nõude pesemise lükata selle loomulikule kohale kalendris, nimelt järgmisele päevale. Järelikult oli see asi, mida ta nüüd jõi, ebamäärase konsistentsiga segu kohvipaksust ja Fairyst.

Kõik need häbematud faktid jõudsid tema pähe kõva hilinemisega ja küüliku kihistamise saatel sülitas ta kõik, mis ei olnud veel kurgust alla läinud, kraanikaussi.

„Sa pisike...” alustas Paul.

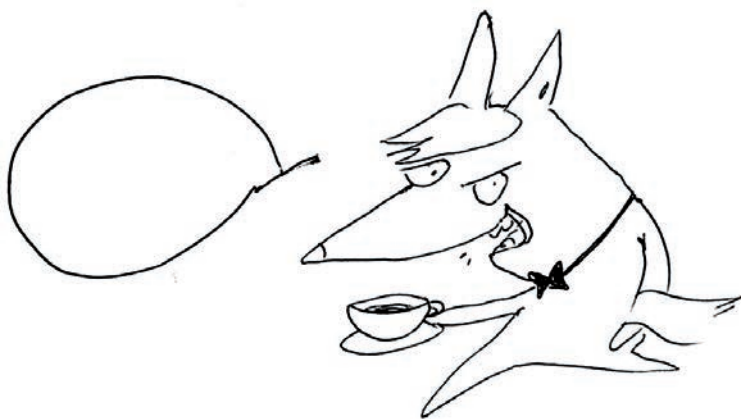
„Pohmakarohi,” lõikas küülik ta jutu läbi. „Parim võimalik. Mõtles, kui hästi sa nüüd ennast tunned, kui sa päris kohvi jood.”

„Käi potti,” urises Paul. „Ma teen sinust uhhaa.”

Küülik põrnitses teda ja mitte esimest korda mõtles Paul ärritunult, et on võimatu vahtida tõtt loomaga, kellel on silmad kummalgi pool pead.

„Tead,” lausus küülik pisut haletseval toonil. „See oli päris rumal asi, mida öelda.”

„Lihtsalt prae siis,” nähvas Paul toonil, mis tema enda meelest oli ähvardav, aga küülik ainult naeris.

„Vabandust,” ütles küülik mesimagusalt. „Aga ma üritan aidata. Tee nüüd kohvi.”

Selged ja ühetimõistetavad direktiivid olid teretulnud, nii et Paul loobus vaidlemisest – pealegi oleks loom jälle oma teadusliku ülemuslikkuse

teemaks toonud. Tal õnnestus teist korda elus ilma retseptita kohvi valmistada ning selle üle naaksumine valmistas küülikule puhast rõõmu.

„Ole tasa, palun,” ütles Paul väsinult. „Mul kumiseb peas. Ja sa ei aita üldse.”

„Aitan küll,” protesteeris küülik. „Ma triikisin su pesu ära.”

Võttis umbes kaks minutit, enne kui Pauli väsinud aju öeldu teadmiseks võttis.

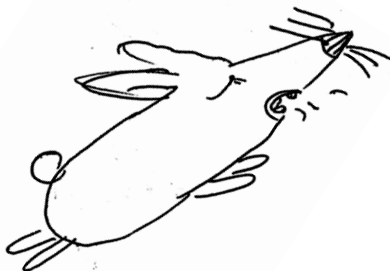
„Oota, misasja?”

„Pesu. Ma triikisin seda.”

„Kuidas?” pahvatas Paul, ajades peaaegu oma vastvalminud ja ääretult kange kohvi ümber.

„Ma veeresin su pintsaku peal, kuni see sirgeks läks,” pakkus küülik abivalmilt.

„Kuule, tõbras. Mu pintsak on must. Sina oled valge.”

Küülik irvitas ja plagas kõigil neljal jäsemel köögist. Paul haaras oma kohvikruusi ja kiirustas tagasi elutuppa, mis ei olnud ausalt öeldes just tema parim idee. Äkilise liigutamise peale võttis peavalu tal silme eest mustaks, suunataju keeras end sama pahupidi kui tema sisekond. Köögist välja jõudes komistas ta strateegiliselt asetatud saapa otsa. Keerukat akrobaatikat tehes õnnestus Paulil esialgu oma kohvi mitte maha maha pillata, aga vahet tegelikult ei olnud, kuna teine

saabas oli ettenägelikult asetatud kohe eelmise kõrvale. Kohv lendas tema käest kliinilise täpsusega vastu ainsat valget mööblieset korteris, milleks oli tugitool.

„Tead,” ütles Paul väsinult silmi hõõrudes. „Kui ma sind ei tunneks, küülik, arvaks ma, et sa planeerisid selle kuidagi.”

„Tobedus,” vastas küülik kohale hüpates. „Aga kui ma oleks seda teinud, siis sa peaksid tunnistama, et kohvi lennutrajektoori väljaarvutamine oli päris muljetavaldav.”

Sellest Paul keeldus, aga küülik oli ikkagi rahul. Pärast mõnda hetke muhelemist pööras loom kergelt mureliku pilgu omanikule.

„Ma tahtsin tegelikult lihtsalt su tähelepanu,” ütles ta teemat vahetades naljaselt. „Toida mind nüüd.”

„Käi...” alustas Paul.

„Jah, eks ole,” ütles küülik. „Toida mind. Sul on kohustused. Ise võtsid mind endale.”

„Siis olid sa armas ja väike,” nāhvas Paul. „Nüüd ma näen, miks teie sugustel looduslikke vaenlasi on.”

Sellest hoolimata susis Paul järgmised viis minutit puuri kallal, mille uksega küülik oli üsna kiiresti hakkama saanud. Too saatis seda virila tiraadiga toitlustamise teemal. Lõpuks suutis Paul ikkagi toidu puuris ära vahetada ja jäi väsinult põrandale istuma.

„No näed,” kiitis küülik teda. „Tubli poiss.”

„Vähem üleolekut, palun,” ütles Paul tülpinult. „Las ma nüüd lähen. Ma tahan edasi magada. Ärkamine oli halb idee.”

„Võrratu mõte,” ütles küülik irooniliselt. „Sa tunnend end kaineks saades palju paremini.”

Paul ignoreeris teda, ja julgemata püsti tõusta, alustas vaevarikast roomamist umbes selles suunas, kus arvas olevat oma magamistoa. Küülik tatsas kohusetundlikult tema kõrval ja aitas kaasa motiveerivate ärgitustega.

Suurimaks takistuseks osutus diivan, millest Paul pidi mingil põhjusel üle ronima hoolimata sellest, et see polnud ühegi ukse lähedalgi. Pärast ühe jala diivani peale saamist andis ta alla.

„Siia ma jäängi, küülik,” kaebas ta.

„Jah,” arvas too. „Terve jalg diivanil, kuhu sa ronima ei pea. Sa oled sündinud võitja.”

„Kasukas,” pomises Paul kangekaelselt ronimist jätkates tasakesi. „Sinust saab kasukas.”

„Ma olen selleks liiga väike,” hüüdis kuskilt diivani alt küülik, kellel oli nähtavasti võimatult hea kuulmine. „Võib-olla boa?”

„Ära nõmetse,” nähvas Paul.

„Ma ei tea, millest sa räägid,” vastas küülik malbelt. „Ma tean ainult nii palju, et see, mida sa praegu teed, ei ole... väga hea idee.”

„Rumalus,” arvas Paul, kes sel hetkel oli parajasti diivani seljatoele toetunud ja üritas küünitada end riidenagini toanurgas, mis näis olevat stabiilne ja kindel tugi.

Seda võis ta ju põhimõtteliselt olla, aga Paul seda teada ei saanudki. Miinus paarsada kätekõverdust andsid endast märku, ta peatus hetkeks füüsikaseadusi eirates koomiliselt õhus ja kukkus siis diivani taha.

Küülik tegi ringi ümber diivani ja silmitses teda järjekordselt pisut pahaselt.

„Tead,” ütles loom teda ninaga müksides. „See oleks palju naljakam, kui ma ei oleks tegelikult mures. Kui sa end ära nikastad või midagi veel hullemat, kes siis mind toidab?”

„Sa oled ellujääja,” pomises Paul.

„Oh jaa,” ütles küülik. „Mul on tunduvalt rohkem instinkte ellu jääda kui sul, nagu välja tuleb. Tuled sa nüüd või?”

„Ära sega. Ma ju liigun juba.”

„Täiesti valesse suunda, aga no ilmselt see ongi asja mõte. Julge pealehakkamine ja värk.”

Paul ajas end värisedes püsti. Ainus lohutus, mis tal peas keerles, oli see, et varasemate kogemuste põhjal oli küülik tunduvalt vaiksem siis, kui ta kaine oli.

„Noh,” utsitas küülik. „Sa ei ole tegelikult enam üldse kaugel.”

Paul pani käe seina peale ja tõmbas sügavalt hinge. Kogu julgust kokku võttes hakkas ta vaikselt ukse poole liikuma, saades samas seinalt tuge. Nii koperdas ta umbes minut aega.

Mõte, et küülik on liiga vaikne, tuli talle pähe umbes neli sekundit liiga hilja.

„Sul on viis jalga!” karjus loom äkki.

Esimesel hetkel jäi Paul teda siiralt uskuma. Teisel hetkel astus ta järgmise sammu, aga kõrgema matemaatika korraldatud segadus tema peas ei tulnud koordinaatsioonile eriti kasuks. Kolmandal hetkel sattus

ta mitte kuigi graatsilisse vabalangusse ja neljandal, kui küüliku õelus teda juba välja vihastama hakkas, lamas ta järjekordselt põrandal, nina vastu magamistoa uksepiita.

Küülik müksis teda jälle õrnalt ninaga.

„Ma teen seda kõike ainult sinu pärast,” ütles loom, kes oli kunagi olnud armas. „Evolutsioon on sinu puhul täiesti raisatud. Ma üritan sind lihtsalt ülejäänud liigile järele aidata.”

„Sa oled nii üllas,” nähvas Paul põrandale. „Aitab nüüd.”

„Jah,” nõustus küülik. „See hakkab juba traagiliseks minema. Ma ausalt öeldes ei arvanud, et see viimane nali läbi läheb. Sa oled omadega ikka korralikult sassis.”

Ülejäänud tee üle magamistoa vaiba voodini roomas Paul õndsas vaikuses. Küülik ei öelnud taktitundeliselt midagi ka siis, kui ta teki asemel voodilina alla ronis ning magama jäi.

Aktsepteeritavas kainusseisundis ärgates oli Paulil veel halvem olla kui enne, ehkki ta ei oleks ilmaski tunnistanud, et küülikul õigus oli. Ta üritas ennast veenda, et oli kõike seda unes näinud, aga andis alla umbes tugitooli pesemise ajal. Küülik ei öelnud midagi, aga Paul oli veendunud, et pealtnäha rahulikult oma puuris istuv loom irvitab tema üle.

Samas, äkki oli puuri põhjas lebavates National Geographicutes mingi vaimukas faktiviga.

N O R R A V I H I K

tolkinud Mari Pihl

MORTEN WINTERVOLD

käimise kunst

paned ühe jala
teise jala ette
kallutad raskuse
tagasi esimesele
paned teise jala jälle
esimese ette

seda kutsutakse edusammuks
maal kus uusrikastest analfabeedid
ehitavad 17 vannitoaga villasid
kui palju sitta
ühte inimesse mahtuda võib
et seda oleks 17 vetsupoti jagu

ise
rügan iga päev
et täita ainsatki

liha

kondihunnik alustassil
kasvas meie vahel
dramaatiliselt läbi terve 20. sajandi

Vaaremale tähendas liha pühapäeva
minul
käib vorstipidu ööpäevaringselt
kuradima emis
mis sa klähvid
sealt külmikusügavusest

läbi kõigi mu
valge veini karva
suveööde

hõrra hullestaja juures

akna taga
minu kulunud akustilise olemise
ja elektrilise linna vahel

kui puistan enesehaletsust
külmutatud pitsa peale

krõbistavad
kaks himurat varest
noka vahel
asfaldiprahti

tokerdavad oma peenikestel jalgadel
ja püüavad teineteise kukkumisi lennult
huultega

*

ja tuli päev kui kolisite sisse
ja tuli päev kui kolisite välja
ja tuli öö
ja tuli palju öid
ja tuli päev kui kogu see kupatus mulle pärandati
just nii nagu ta ammu juba lugudeski seisis

ajaloo ääremaal
istun köögis ja kirjutan
kõrv kikkis püüan tabada neid vanu tondilugusid
mida sellesama laua taga räägiti
enne kui valgus pirnidesse sai
ja kehad teravamad kontuurid võtsid

see maja ei hoia hästi sooja
liiga sageli pean jätma töö pooleli
ja tooma ajupuid
naelu täis
neist saavad külmad kirjatähed
mida igal hommikul tuhest välja nopin

ja luuletusse taon

*

põhjatuule tropoloogia
keerutab kumedalt korstnamütsi all
mühisemine lõõris
kuulutab et varsti
saab rohelisest hall

pärast tormi
kubiseb fjord hiigelmeduusidest

Vaarema
sinu mees hüüab sind

Morten Wintervold (s 1981) on pärit Tromsøst, auväärt kultuuritegelaste dünastia võsuke. Wintervold tegutseb kohalikus kirjandusajakirjas Kuiper: loeb, mõtleb, kirjutab ja tõlgib, esineb seminaridel. Norra juhtiv kirjastus Cappelen Damm avaldas oma sarjas „20 under 30” ehk noored luuletajad, keda peaksid Norras kõik teadma, esimesena just Morten Wintervoldi luuleraamatu. Wintervold viskab sageli nalja oma suhteliselt perifeerse elukoha ja arhailsusi armastava loomuse üle. See paistab välja ka tema luuletriloogiast, mille moodustavad „I slekt” („Suguluses”, 2005), „Nytt kull på voksenopplæringa” („Uus pastakas täiskasvanuõppes”, 2007) ja „Oldemor, du er med barn” („Vaarema, lapsed on sinuga”, 2009). Tõlgetest ilmus viimati rootsi luuletaja Bruno K. Öijeri „Det svarte puslespiller” („Must puslepanija”, 2010). Tal on muuseas ka terve hulk luuletusi eestlastele tundmatust müstilisest pingviinilaadsest linnust nimega Geir (*geir-fugl*), kes juba 19. sajandil välja suri, kuid on Norras legendaarse staatusega. Luuletused on tõlgitud autori kolmandast luulekogust. – M.P.

KRISTINA LEGANGER IVERSEN

*

alguses lõhnas kõik
pesuvahendi järel
parketil
lamades
küsisid sa
et kas kõik on ära pestud, kas
meie
kas me oleme ka nüüd
nagu uued

*

hommikuti
poen sulle kaissu

sinu rinnakarvad
käharduvad minu abaluude
vahel, kõditavad õrnalt
mu selga

õhtuti
poed mulle kaissu
surun pea
su abaluude vahele

tõusud ja mõõnad
sinu seljal kui hingad

*

kui tulime linna elama,
nägime iga päev tramme, kuulsime kuidas nad
ülesmäge roomasid, kilisesid
trammipeatuses

nii, et põrand võbises ja
klaasid köögikapis, iga päev
kui tramm peatus, võisime siin elada,
võisime võbiseda, oodata kas
ikka hakkab võbisema, iga kord kui
kilises, iga kord kui
trammid pärast peatust

mööda vuhisesid, tead küll
teisel pool parki,
peale mäkketõusu meyersil,
just enne biermanni tänavat, just enne
meid

*

vilin kõrvus, sinu ümin

ainus heli

pärast

õnnetust

*

tahtsin kirjutada

kehast

haigusest sümptomitest

lootsin geneetikast leida

armastuse valemi

mingisuguste hormoonide

kombinatsiooni

pärast orgasmi, armumise

joovastust, tahtsin panna kokku

oksütotsiini, serotoniini,

dopamiini, siduda haigusepiinadega

rakusurma, vananemise, ma tahtsin

panna elu kirja

liita ja lahutada

ruudulisel paberil alla kriipsutada

süsteematiseerida

leida vastus ja vaadata

kas see on

mulle vastuvõetav

*

kui ma end välja sirutan
ja sa libistad sõrmega üle mu rinna
tulevad mul külmavärinad, vaata

siit rinna alt tuli veri välja
otse südamest vaata

siin
tormab veri sinust läbi

*

õmblused kõhul
voolikud ümber rindkere
käte sees kruvid
kateeter tuleb rinna seest välja
ja kusepõiest

organeid hoitakse paigal
hoitakse kinni, nii nagu käed
neid pidanuks hoidma, hoia mind
koos

*

kõigest üks tuksuv süda on kehast välja võetud
elab veel neli tundi väljapool rinnakorvi
jätab endast ruudukujulise, burgundiapunase augu

ühte surnud inimesse
ühte tühja rinda

elu on südametult
edasi läinud

Kristina Leganger Iversen (s 1989) on blogipoeet Bergenis lähistelt, ta oli 2011. aastal Norras noorim debütant, praegu õpib Oslo ülikoolis kirjan- dust. *Nynorski* kõnelev Iversen on toimetaja kirjandusajakirjas Lasso ja tudengilehes Mål og Makt, seetõttu tunneb ta hästi Norra kirjanduspoliiti- kat ja on pisut mures enese feministlikuks autoriks või kultuurimutiks tembeldamise pärast. Kristina-vanuste autorite põlvkonda kutsutakse Trollidemaal *alvorlig generasjon* ehk tõsine põlvkond. Kristina arwab ühes intervjuus, et „tõsine” pole just täpseim märksõna, pigem on tegu „tõsielu- lise” (*nær*) põlvkonnaga, mis vastandub iroonitsejate skeenele. Paralleele võib tuua mulluse Norra filmi „August 31-ga”, kus kohati tekib hāgususi iroonilises võtmes ja päriselt mõeldud repliikide vahel. Iverseni debüütteos „Hjartemekanikk” („Südame mehaanika”, 2011) kujutab endast traagilise faabulaga värsivormilist romaani, milles suured soojad tunded südames lõppevad südame kirurgilise eemaldamisega kehast. Kristina norrakeelne luuleblogi asub aadressil <http://grapecityjuice.wordpress.com/> ja lugemis- päevik aadressil <http://milliardaravmenneskeimellom.wordpress.com/>. Käesolev valik pärineb autori debüütteosest. – M.P.

AUDUN MORTENSEN

ma tean, et keegi porsgrunnist loeb mu blogi

ära tee nägu et sa ei tea millest ma räägin
ma tean küll et keegi porsgrunnist loeb mu blogi
mul on google analytics
sa oled ainus keda ma porsgrunnist tean
viis päeva tagasi olid mu blogis üheksateist minutit
ma arvan et sa oled armunud
ära vaidle midagi

hei prince oleks mu naine

miks ma muutun sentimentaalseks
kui kuulan hellströmi viimast albumit
mul on ju suva
miks ma selle viimase
håkan hellströmi albumi üldse tõmbasin
äkki sellepärast et oleks mida küsida
saadan emale sõnumi ja küsin
miks ma muutun sentimentaalseks
seda uut håkan hellströmi albumit kuulates
mul on ju suva

kafkaesque

ärkan pohmakaga
torkan vatipulga liiga sügavale kõrva
tunnen et see peatub/kohtub seal millegagi
nutan seesiselt
loen urbandictionary'st *date rape*'i kohta
hakkan muretseda et äkki keegi pani midagi mu joogi sisse eile
mõtlen et kas keegi paneks midagi mu joogi sisse enne surma
mõtlen et kas mind erutab mõte *date rape*'ist
tunnen end pisut närvilisena
loen *urbandictionary*'t edasi

kafkaesque #2

ärkan pohmakaga ja pistan vatipulga paremasse kõrva
samal ajal joon vett vanast mineraalveepudelist
ja kujutlen et räägin *walkietalkie*'ga

kafkaesque #3

ärkan pohmakaga
mis meist saab
mis mõttes
kas sul ei ole minuga hea
kas ma ei ole siis vaimukas
sa ju tead et me peaks lahku minema
jah
nojah
aga meil on lõbus
tjah
kas mu hääletoon on autoritaarne
kas ma kõlan nagu paavst
kas mu hääletoon on *deadplan*
kas ma kõlan nagu arvuti aastast 2001
sa ju tead et me peaksime lahku minema

kafkaesque #4

ärkan pohmakaga ja küsin endalt, kas mul on vaja uut „very short introductionit” (oxford university press, 1995–)

lesin ja mõtlen kuidas kohtasin linna peal ühte tüdrukut ja et me rääkisime et oslo on väike linn ja norra on „suhteliselt” väike riik

kafkaesque #6

ärkan pohmakaga ja mõtlen mida see luuletus sisse tooma hakkaks

guided by voices'i lugu „as we go up,
we go down”

ärkan hilja ja tšekin inboksi

ilma prillideta

pean näo täiesti ekraani ligi suruma

gmail – inbox (4) – audun.mort...

jess!

lahe

mis ma suvel teen

ärkan hilja ja tšekin mailboksi?

suvel tahan veesuusatada

tahan oma isa paadi järel veesuuskadega sõita

kas mu isa ostaks kunagi paadi

kahtlen selles

mul on vaja uut jalgratast

Kanye westi album „the college dropout“

1

olin lugemissaalis
oma uute päikseprillidega
tegin kõvasti šššš kui keegi rääkis
kuigi tegelikult ei rääkinud keegi
uued päikeseprillid panid mind „hallukaid“ nägema või midagi

2

istusin lugemissaalis
tundsin end nagu cate blanchett kes mängib bob dylanit
võtsin päikseprillid eest
tundsin ennast jälle „tavaliselt“
keegi hüüdis mu nime
panin päikseprillid ette
hüppasin paigalt
unustasin end invavetsu
seinal kirjutati midagi paris hiltonist

3

istusin lugemissaalis
võtsin päikeseprillid eest
kiikasin oma mustandit
„jess, päris äge“
panin päikeseprillid ette
läksin lugemissaalist välja
istusin pargipingile
ei mõelnud vist midagi erilist

4

istusin voodis
sõin näkileiba
kuulsin mingit häält akna taga
tõusin püsti et välja vaadata
kurat
unustasin päikseprillid lugemissaali

5

pidin sõnumi saatma
unustasin kellele
saatsin siis endale
kus kurat on need päikeseprillid
ebay'st leiab uued
... kergelt

6

näen kedagi õues
viskan tassi aknast välja
peidan end kardina taha
itsitan natuke
viskan pastaka
viskan markeri ka
kujutlen et kardinapuu kukub alla
ja ma olen „paljastatud”
uhuu
itsitan natuke
viskan raamatu
don delillo „underworld” (1997)
igatsen nii hullult oma päikeseprille
et panen roosad post-it märkmepaberid silmade peale
„parem kui mitte midagi”
kahetsen, et viskasin välja „underworldi” (1997)
lähen õue ja toon tagasi
unustan märkmepaberid ära võtta

itsitan natuke
mõtlen uutele päikseprillidele mis ebayst tellisin
jess
päris lahe
tunnen hetkeks et „*the sky is the limit*”

Audun Mortensen (s 1985) elab Berliinis ja õpib seal kunstiteadusi. Vahepeal otsis ta meeleheitlikult tööd, kuid nüüd paistab olevat hõivatud enese brändimisega – temast on nelja aastaga saanud üks innovaativisemaid ja omanäolisemaid noori kirjandustegelasi Norras. 2009 ilmunud esikuulekogu „alle forteller meg hvor bra jeg er i tilfelle jeg blir det” („kõik räägivad mulle, kui hea ma olen, juhul kui ma selleks saan”) on pühendatud Susan Sontagile. Mortensen, vallates mängleva kergusega kõiki postmodernistlikke eneseväljendusnippe, peegeldab oma isiklikkuses ja iroonias tänapäeva ühiskonna fragmentaarsust ja infoküllasust. Tema esimene romaan „Roman” (2010) jutustab teismelisest Romanist (Roman nagu Roman Polanski!), kellega sõbrustab naisterahvas Sammy Sammy, *mash-up* Nabokovi Lolitast. Mortensen intrigeerib veel antoloogilise teosega „The collected jokes of Slavoj Žižek” („Slavoj Žižeki kogutud nalju”, 2011). Sel aastal ilmus tema teine kuulekogu „Aaliyah” ja sügiseks lubab kirjanikuhärra bestsellerit. Mortenseni luulet on saadaval ka inglise keeles ja digitaalselt, Mortenseni netibaas asub aadressil <http://susan-sontag.blogspot.com>. – M.P.

„alle fortæller mig hvor bra jeg er i tålfelle jeg blir det“

INTERVJU: AUDUN MORTENSEN¹

Kairi Kruus

Kas sul oli lapsena kujuteldav sõber?

Jah, sõbrad Michael Jackson ja tema pärdik Bubbles.

Oled õppinud Londonis Goldsmithi ülikoolis. Mida sa seal õppisid?

YBA-järgse² edasipürgiva põlvkonna sotsiaalset elu.

2009. aastal ilmus su esimene luulekogu, pärast seda oled avaldanud veel mitu raamatut. Räägi neist palun lähemalt.

„alle forteller meg hvor bra jeg er i tilfelle jeg blir det” („kõik räägivad mulle, kui hea ma olen, juhul kui ma selleks saan”, 2009)

Need on komplekssed, tihedalt põimitud luuletused, mis kajastavad laia kogemustespektrit, suhteid ja arvamuste vahetamist. Selles vaadeldakse ja analüüsitakse oskuslikult inimeste elusid nende spetsiifiliste tegevuste kaudu, millega nad on hõivatud.

„Roman” (2010)

Mõtlik, kunstipäraselt konstrueeritud romaan, mis on laiaulatuslik meditatsioon poliitilise filosoofia ja riikidele ning kodanikele sobiliku käitumise teemadel. See on kirjutatud hoolikalt mõõdetud häälel, mis kõlab autoriteetselt ja väärikalt.

¹ www.audunmortensen.com.

² Young British Artists, 1980. aastate lõpus esiletõusnud kunstnikud, mitmed neist õppisid kunsti just Goldsmithsi ülikoolis. *Toim.*

„Aaliyah” (2011)

Meditatsioon rahvuskuuluvuse teemal, täpsemalt ajaloo ja üksikinimese elu suhetest, žanriliselt on kasutatud lüürilise poeesia mehhanisme.

„The Collected Jokes of Slavoj Žižek” (2011)

Piinliku täpsusega läbiviidud uurimus sellest, kuidas ikkagi võimu rakendamine kinnistes mikroilmades peegeldab suuremate konfliktide tekkimist välismaailmas.

Mis siis toimub tänapäeval ajaloo ja üksikisiku vahelistes suhetes?

Klassikalise koolitusega briti jutustaja loeb ette motiveerivaid tsitaate rahustava ja innustava *ambient*-muusika saatel.

Su kodulehel on päris palju linke väikse tiraažiga ajakirjadele, mida sa oled välja andnud. Mis värk nendega on?

See on lihtsalt üks *hobby I picked up in the lobby*.

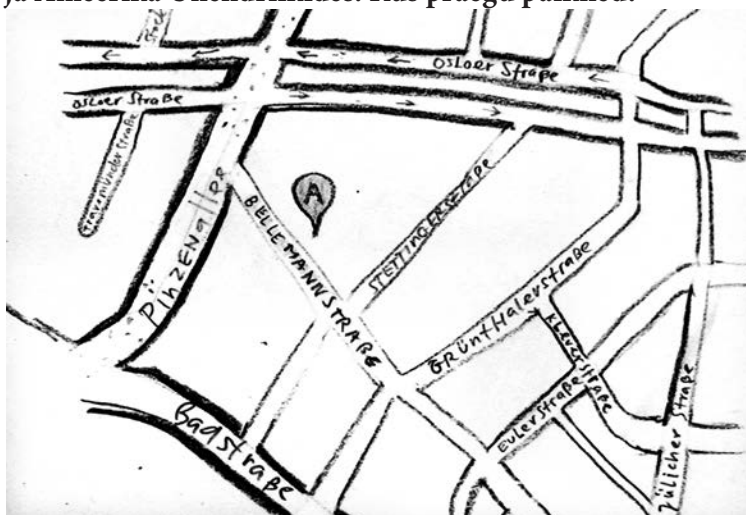
Kas luuletuste kirjutamine on sinu peamine tegevusala?

Minu luule peamine tegevusala ei ole kirjutamine.

On sul mingeid halbu või veidraid kirjutamisharjumusi?

Ei mingeid halbu harjumusi, on lihtsalt veider kirjutamine.

Internet reedab, et oled elanud Londonis, Berliinis, Stockholmis ja Ameerika Ühendriikides. Kus praegu paikned?

Kas su aknad on tänava poole? Street View ütleb, et Google on seda kohta pildistanud 2009. aastal. Kahju, muidu oleks meil "haruldane võimalus vaadelda keskkonda, milles nüüdispoet elab, liigub ja loob" ("Vaadake – poet! Istub akna peal!"). Aga keskkonnast rääkides – pärast esimese raamatu ilmumist pidasid blogi teemal, kui kaua on võimalik teose 6600 euro suurusest honorarist ära elada. Tulemuseks oli 33 nädalat. Eestis saaks mainitud summa eest arvatavasti palju kauem elada ja seega sinu tulemuse ületada. Igatahes, on sul mingeid soovitusi, kuidas hakata norra luuletajaks? Eestlasi töötab ju Norras ehitusalal, aga oleme ausad, ehitamine pole päris kõigi jaoks, nii et äkki laiendaks sealseid karjäärivõimalusi.

Mul on heameel kasutada võimalust ja teha sulle äriettepanek, mis tagab suure kasumi meile mõlemale. Pakkumine seisneb selles, et sina oleksid minu järgmise auhinnatud menuki variautor.

Kas ma peaksin kandma Stigi kostüümi? Tundub olevat sobilik riietus variautorile.

Mis iganes sulle endale sobib.

Kas peaksin ka norra keele ära õppima? Äkki piisab nimesõnadest, verbid ongi praegustel passiivsetel päevadel talumatult tegasusad. Kindlasti aga peame lisama eesti keele veidramaid sõnu, "öööieaeg" vm.

No mis ma oskan öelda? Mis parata, *words don't come easy*. Kas pole nii, et luule ongi sõnade jaoks liiga veider?

Tõlkinud Priit Kruus

ARVUSTUSED

MÕTLIKUKS TEGEV PUIDE TEATRI JA KIRJANDUSE KOKKUSAAMISE PAIGAS

GRETE NELLIS

Kristiina Jalasto
„Salto Mortale”
VAT Teater¹

Kristiina Jalasto näidendi „Salto mortale” lugu on pealtnäha lihtne ja mõistetav – teismelised noorukid, keda seovad rändlõbustuspargis sõprus, töö ja perekond, püüavad leida oma kohta neid ümbritsevas suhetevõrgus. Loo arenedes hakkab noorte elu üha enam keerduma pargi omanike poja Valteri (Meelis Põdersoo) ümber, kelle konflikt oma noorema õe Annaga (Liis Haab) ei jäta poisile lõpuks enam palju hingamisruumi. Mida rohkem ta oma olukorras rabeleda püüab, seda rohkem ta sellesse kinni jääb. Lõpuks ongi Valteril vaid kaks võimalust: kas püüda hingetõmbeks ruumi leida või alistuda olukorrale.

Mõistetavus pole aga muidugi mingi konstant, vaid sõltub sellest, kellega lugu lõpuks kohtub ning kuidas. Kuna kõnealune näidend on juba eos mõeldud noortele² ning nõnda on see VAT Teatris ka lavale toodud (lavastaja Kati Kivitar), on ühe piiritletud sihtgrupi probleeme käsitlev kontekst vaieldamatult kogu kokkupuute kese³.

1 Esietendus 6.03.2012 Eesti Rahvusraamatukogu teatrisaalis. Artikli kirjutamise aluseks oli 8. märtsi etendus.

2 Vt lähemalt projekti „Platform 11+” kohta
<http://www.vatteater.ee/et/projektid/3/platform-11.html> ja
<http://www.platform11plus.eu/>.

3 Olgu siinkohal ilma igasuguse patroniseeriva alatoonita märgitud, et saalitäis sihtgrupilist publikut 7. märtsi etendusel on siinkirjutaja üks peamisi ajakohaseid allikaid mõistmaks, mismoodi üks põhikooli lõpu vanuseline punt inimesi praegust teatrit mõistab ja endast läbi laseb või ei lase.

Fotod: Siim Vahur

Võib arvata, et näitekirjaniku proovikivi niisuguse näidendi puhul seisnebki ühelt poolt selles, kuidas noortele kirjutada neile olulistest probleemidest nii, et neil ei oleks lavastust vaadates oma sõprade või klassikaaslaste seas segavalt piinlik, kuid saavutaks selle, et see lugu neid kõnetab, paneb neid mõtlema ja suunab nende mõtted positiivselt produktiivsete lahenduste suunas.

Valides teemaks väga paljudele tuttava probleemi, nagu seda enese positsioneerimine pere ja sõprade hulgas kindlasti on, võibki juhtuda see, et ilmselge ühisosa tekitab vaatajas hoopis vajaduse enesekaitseks, selmet lugu segamatult enda jaoks läbi mõtestada. Nooruki jaoks peab toimuv olema usutav detailides, ent oma üldistustes piisavalt distantil. Seepärast on koduse rivaalitsemise loo toomine täiesti ebatavalisele ja seeläbi neutraalsele lõbustuspargi pinnale kahtlemata õnnestunud võte, pehmendades oma näilise

distantisiga seda paljudele muidu ehk liiga teravalt äratuntavat situatsiooni, olles samal ajal sellegipoolest täiesti ilmselge ja usutav. Ja mis on sama oluline – tehes seda kõike otseselt moraali lugemata ja sihtgrupi silmade kõrguselt. Üks viis seda saavutada on otsus, millega lapsevanematele sõna ei anta, mis on ehk olulisemgi, kui esmapilgul näib. Üheltpoolt hoitakse niiviisi ära üks teismeea tüüpiline vastasseis, mis polegi vast muud kui mõlemapoolne oskamatuse end lapse täiskasvanuks saamise protsessi käivitumisel repositsioneerida. Samas tekib seetõttu isegi teatud Palle efekt⁴ – elu, kus üksi tuleb hakkama saada asjadega, milleks veel päris valmis ei olda.

Pallel endal vedas, sest kui situatsioon muutus tema jaoks üle jõu käivaks, lasti tal ühele targale lasteraamatule kohaselt unenäost ärgata, ning tema elu tugisammas, ema, oli tal seal aegsasti vastas. „Salto mortale” pealiinis olev tegelane Valter võitleb oma hingerahu nimel loo algusminutitest alates, ainult et talle ei näi keegi vajaliku abikätt sirutavat.

Nimelt on ta veendunud, et tema vanemad eelistavad väga selgelt üht last, tema õde Annat, kes saab koolis paremaid hindeid ja tundub

⁴ Jens Sigsgaard, „Palle alene i Verden” (1942, ek „Palle”, 1959, tlk Vladimir Beekman; „Palle üksi terves maailmas”, 2008, tlk Anu Saluäär).

vanemate silmis seeläbi eluga paremini hakkama saavat. Anna tulemused palistatakse preemiatega ja järeleandmistega, millega Valter ei oska võistelda. See teeb teda kadedaks, kuid mis veelgi olulisem, jätab ta abitusse ja enda võimetus kahtlusesse olekusse. On ju selge, et iga laps tahab (sisimas) oma vanematele heameelt valmistada ning Valteri jaoks teeb olukorra hullemaks see, et Anna kasutab oma saavutatud positsiooni üsna taiplikult ära, kombates seeläbi end ümbritsevaid piire.

Sellistel lugudel on mõistagi nii palju arvestatavaid vaatenurki, kui on asjaosalisi, mis küllap ongi üks olulisemaid asju, mida selle kõige juures tuleks meelde tuletada. Kuigi „Salto mortales” kirjutatakse ja mängitakse lahti Valteri osalus kirjeldatud konfliktis ning otseselt jäävad rääkimata nii Valteri parima sõbra Oskari (Rauno Kaibiainen) kui ka Anna ja tema vanemate poolsed lood,

on need vähemal või suuremal määral samuti sisse kirjutatud.

Valter ise jääb oma loos pigem lolliks, justkui oleks ta olukorra hindamisel kõigest veidi paranoiline. Uus ja elukogemustega töömeheks võetud noormees (Ago Soots) soovib tal kogu konflikti lihtsalt ignoreerida, tehes Valteri sisemust pahupiidi pööravast probleemist vaid pelga mahajahutamist vajava nägeluse. Oskar tunneb talle küll kaasa, kuid peab paraku jääma Annasse kiindumuse tõttu pigem neutraalseks. Endagi teadmata saab tema armumisest Valteri jaoks viimane pettumus, mida too enam midagi ettevõtmata taluda ei suuda.

Polegi vist eriti imekspandav, et olukorras, kui ükski meie lähedastest ei võta meile väga olulist probleemi tõsiselt, on endas selgusele jõudmine ja probleemile õiglase lahenduse leidmine äärmiselt keeruline. Eriti oluline on see küsimus muidugi siis, kus ekslejak on nooruk, kelle nii füüsilise kui ka vaimse (!) arengu ja heaolu eest vastutavad eelkõige ikkagi veel tema vanemad, kelle üheks ülesandeks on otsitav abikäsi ulatada. Igal juhul peaks olema selge, et ühele inimesele tähtsusetu madin võib teisele olla elutähtis olemusvõitlus, ja et igal osapoolel on oma nägemusele võrdväärne õigus.

Kuid see ei tundu iseenesest olevat tõdemus, mida kõne all oleva looga püütaks vahendada. Pigem on tegu üht probleemi kirjeldava ettevõtmisega, millel jääb puudu oma (loojate) häälekõlast ja käevangust. Jääb mulje, nagu nenditaks vaid olukorda, et sellised probleemid eksisteerivad. Läbi ei kuma ka alternatiivina võimalik filosoofiline lähenemine loo süngele lahendusele, mida antud vaatajaskonnale iseenesest ei saakski vast hästi pakkuda.

Kontsentreeritud eesmärgistatuse otsimine ühe lavastuse puhul on muidugi eelkõige pilkude vahetus lavastajaga (ja/või teiste lavaletoomisprotsessis osalenutega). „Salto mortale” puhul mängitakse aga pigem tagaseina suunatud pilguga maha üks kurblik lugu, mis kulgeb küll hoolikalt plaanitud ja mõnusa hooga, ent inertsist, mistõttu lahendus on alati aimatav ja seda ei suuda miski ei peatada ega ära hoida. Ja kui keegi nendest saalis istunud noortest oma kohustusliku ohkamise, itsitamise ja muu nihelemise varjus ka tegelikult paralleele nägi, jätab see asi nad üsna kurba olukorda. See ei ole viide teatri kasvatuslikkusele ja eneseabiõpiklikkusele kui esmaülesandele, kuid noorteprobleeme käsitlev programm näeb seda paratamatult mõningal määral ette. Võib-olla on see isegi küsimus teatud vastutusest, mida selliste asjadega enda

peale võetakse. Mõnes mõttes tõstatatakse praegusel juhul justkui käed ettevaatlikult üles, vältides niivisi diplomaatiliselt koledamat konflikti. See on küll pelgalt mõte, kuid kas selline käitumine polegi mitte tihti valterliku lahenduse ajendiks?

Sellest tulenevalt oleks üks võimalus vaadata seda lugu ka kui hoia-tust, kuid noortele, kes samastuvad loos ju omasugustega, kõlaks see vältimatult kurva lõpu poole kulgev eeskuju küll üsna õõvastavalt. Seepärast on saalis ehk hoopis vale osapool ja teatrisse tuleks organiseerida lapsevanemad, kes on ju ise oma käitumise või tegemata jätmisega selle probleemi põhjustajateks.

Lahkudes lõpuks konkreetsetl kõnealuse ettevõtmise piiridest, võiks mõelda, et lahutades maha ekstra noorukitele lisatud lavastuslikud iseärasused ning lubades endale rohkem jalastolikkude abstraktsust ja avatud metafoorsust, kannaks nii tekst kui lavastus ka hoopis teistlaadi ja mitmekesisemalt nõudliku publiku välja.

KETI LÕPP ON SÜMFOONIA ALGUS

LAURA KALLE

Paavo Piik
„Keti lõpp”
*Tallinna Linnateater*¹

3. märtsil esietendus Tallinna Linnateatris Paavo Piigi näidend „Keti lõpp”, mis Eesti Teatri Agentuuri 2011. a näidendivõistlusel võitis III preemia. Nii Piigi tekst kui ka Priit Võigemasti lavastus räägivad loo mõneks ajaks maailma keskpunktiks saanud kiirtoiduketi äärelinnas asuvast restoranist, mida kõigutavad ja ei kõiguta asutuses sündiv ja sündimata jääv. Kiirtoiduasutus on peaaegu tühi ruum,

sest see pole kellelegi päris kodune. Ruumina on see lausa iseäralikult omapäratu, mistõttu kõik seal toimuv saab olla kas tühine või apokalüptiline.

Esimene lavalt avanev pilt jätab mulje, nagu oleks Mr Bean jõudnud Soome laevale. Pallimeres vedeleb inimene, tema ümber on pimedus, nõrkunud kehale langeb valgusvihk. Sellest kummaliselt võõrast punktist hakkab ühtäkki hargnema sadu valguslaike, mis mitmestavad merest leitud inimese ja tekitavad mulje tõelisest südamepahaduse sümfooniast. Taustal näeme juba kumamas kiirtoiduketi kujundust. See on kett, mis hoiab koos ühtviisi rütmistatud ja sildistatud ümbrust, millest ta ise eemale äärelinna on seatud. Kõnealune asutus on kõigi jaoks viimase piirini kodustatud ümbruskond, milles keegi end tegelikult ära ei tunne. Seal käivad inimesed omistavad teistele läheduses istujatele kohalviibimiseks suuremat põhjust, mistõttu restoranist saab end ümbrusest distantseerinutele mugav peatuspaik. Marion Undusk on lavakujunduses kõik detailid paika seadnud,

Fotod: Siim Vahur

¹ Artikli kirjutamise aluseks olid „Keti lõpu” 8. ja 28. märtsi etendused.

sest toiduasutuse välimusest kiirgab põhjalikult välja töötatud ja õgardlust soosiv haigelt rõõmsameelne neutraalsus. Just nagu päriselt.

„Keti lõpu” üks peategelasi on noormees (Alo Kõrve), kes tahab leida elu väljaspool endale harjumuspäraseid struktuure. Talle tundub, et emotsionaalseks heaoluks on vajalik oma pillide ja otsatute teadmiste juurest eemale astuda. Noormees on 27aastane – just eas, kus oma geniaalsuse kuristikust alla kukutakse. Tema otsib aga üllatavat viisi, kuidas oma küsimustele vastuseid saada (või pigem neile mõtlemist pidurdada) ja otsustab proovida tööd kiirtoidukohas. Sealt otsib ta nn ambitsioonitut vaheldust, tulevikuta tööd uppuval laeval keset nähtamatust. Ta üritab luua teekonda, millel ta saaks end teistele vastandamata sulada „tavaliste inimeste” sekka. Selle metairoonilise žestiga ei saavuta ta aga isegi kõrvalpilku

SIIS, KUI PLAAT HAKKAB HÜPPAMA VÕI SÜDA LUKSUMA JA MÕNI ÜSIK LIIVATERA JÄÄB AJA HAMMASRATTA VAHELE NIIMOODI KINNI, ET NÄED VILKSAMISI ISEGI SIHTPUNKTI.

iseendale, vaid määratleb end ometi kellenagi, kes niisugusesse ümbruskonda muidu ei sobiks.

Kõige valulisemas konfliktis noormehe tulevikulootustega on

teine läbiv tegelane, kiirtoidukeiti teenindaja (Evelin Võigemast). Tema elabki seda noormehe silmis justkui ambitsioonitut elu ja teeb otsuseid, mis „ülekvalifitseeritute” maailmas ei tohiks olla emotsioonidega seotud. Ometi on ka teenindaja südamega kusagil kinni ja tema mängumaa ongi see alusmuster, millelt muu siintoimuv tärkab – kiirtoidurestoran. Tal käib võitlus selle eest, et külastajatel ei oleks häbiasi kiirtoidu kõrvale ka näpuotsaga isiklikku kaasa võtta. Sinna ebatõenäolisse paika üritab ta juhatajana kultuuriprogrammi luua, aga kuidas lasta külastajatel hamburgeri kõrvale kuulata elava luuletaja sõnu „oled kohale jõudnud”, kui nende vähestegi peas, kes seal võiksid viibida, kõlab samal hetkel „oled paigale jäänud”.

Veiko Tubina esitatud Kaur Riismaa luuletus „kui sa ronid aknast välja et näha oma tuba sealtpoolt...”

kõlab lavastuse alguses nagu moto. Tekst lõppeb niisama äkki kui algab. Edasine aga süvendab kahtlust, et selle luuletuse järgi ei ole võimalik ülejäänud lugu perspektiivi seada.

Hiljem selgub, et etteaste on üks teenindaja algatatud kultuuriprogrammi osadest. Tulise seesmise põlenguga noore luuletaja sülegepitsiv kuju ei kinnitu aga kohe konteksti. Mõjub kummalisena, et luuletaja

võiks esitada midagi nii isiklikku ruumis, millest on raske leida isikupäratumat esinemispaika. Teisest küljest annab just see vastuoluline moment lavastuse algusele tugeva tõuke.

Kiirtoidukoht, milles kogu tegevus aset leiab, on mitmes mõttes nagu nullruum. Kõik sisenevad sinna oma mängureeglitega, iga uus liituja näib lõhkuvat eelmised õhku jäänud kohaloluebemed. Ruumis tegelikult moodustunud muljete ja teadvuste võrk saab sellest aga üha tihedama koe. Võrgustiku absoluutne keskpunkt on „oma elu kõige hullemat päeva” läbi elav teenindaja. Loo alguses kehtestab ta end osana haiglasest neutraalsusest. Kiirtoidukoht on alati tuttav ja ühesugune – pilt ei oleks täielik ilma tülpinud silmavaadet eviva letiäärse teenindajata. Seetõttu tekib tema ja esimeste küllastajate ühise ruumi konfliktis nõutud annus huumorit – raske on aru saada, kas muinasjututegelaseks on pigem kliendid või teenindaja. Loo edenedes avab neiu aga kibestunud maski tagant luhtunud ambitsioonidega inimese ja laseb loo reeglid ümber mängida. Teenindaja kujus avab esmapilgul „peidus inimene” end hiljem jälgija ja kogejana. Kui lugu nägemata oleks kiusatus arvata, et kiirtoiduketi töötaja võiks esineda kõrvaltegelasena, siis „Keti lõpus” paistavad episoodilistena

pigem tütarlapse juhatatud toitlustusasutust külastavad kliendid.

Üht tüdrukut elu vaheosa ilmestavad restorani saabuvad mees (Andero Ermel) ja naine (Elisabet Tamm), kelle omavahelised suhted ei ole esmapilgul päris selged. Mees on aga silmapaistvalt võlutud, öeldes: *Armastust avaldatakse ikka ja ainult lootusetus olukorras – kui kõik teised vahendid on ammendatud*. Ta tunnistab kõige siiramalt ja ausamate võtetega oma armastust noore tütarlapse vastu, aga ta teeb seda oma naisele. Veelgi enam, ta teeb seda samas kohas, kus ta on tütarlapsega kohtunud. Isegi see laud, mille ta on oma naisele pihtimiseks valinud, kordab mustrit, mille mees otsustab sõnadesse panna. See muster on omakorda eelvariant sellest, mida ta kavatses tüdrukule rääkida.

Nüüd sealsamas omaenese ja naise tardumushetkel kasutab ta naist lõuendina ja kannab tema

peale selle sügeleva nooruspuhangu. Ometi ei lähe taies ja lõuend päriselt kokku. Armastust avaldab ta justkui otse, aga mitte oma naisele. Naine ei ole enam ei vahend ega eesmärk. Mees on aga segaduses ja oma tunnetega vaheliti. Kogu olukord mõjub kultuuride konfliktina: kena ja ülimalt konservatiivse välimusega paar leiab end äkitselt kiirtoidurestoranist üksteise armukeste üle arutlemas. Mees asetab end ootamatult kultuuriharjumusest väljapoole ja räägib südantlõhestavast armastusest noore tüdruku vastu. Naine aga ei allu tema provokatsioonidele kõigutada aegade pikkust kombestikuskeemi, mille järgi on kõik lubatud niikaua, kuni tegusid sõnadeks ei tõlgita.

Vaataja kohtub aga ka tütarlapsiga, kellest on meesterahva armunud suu läbi juba mõnda jutustatud. Restorani siseneb tüdruk (Sandra Uusberg), kes pöörab tähelepanu mehe lauale kritseldatud märkidele

ning loeb neist välja vihje iseendale. Muus osas ei seota seda ühtseks võrguks eelneva ega tulevaga. Neiü lisab uue rütmilise liini üha enam värve omandavale kaanonile. Tüdruk silkab enesekindlalt kiirtoiduasutusse ja esitab „variatsioonid keskkoolitüdrukule”. Tütarlaps on sädelev ja sotsiaalselt maniakaalselt sidus. Poleks aus jätta mainimata, et sundimatult ühelt telefonikõnelt teisele põrgates ja luiskajalt saadud isenda kohta käiva infoga manipuleerides loob Uusberg oma tegelaskuju just vastupandamatult oskusliku labürindi. Tüdruk tunneb end selles simulaakrumis nii turvaliselt, et ei pea valeks ka teisi ruumis viibijaid mängu kaasata. Ta voolib meelekindlalt ja usutavalt enda ümber olevat ruumi, mis kiirtoidukoha lõuendlikke (või veelgi enam – kinolinalikke projektsioonipinna) oma dusi üha enam alla kriipsutavad.

Uue värvingu lisavad ruumis hõljuvale muusikale paar jäneseid (Sandra Uusberg ja Elisabet Tamm), kelle ketti lülistumine on omakorda faasidesse jagatud (alguses sööd ketti ja hiljem paned ketti). Nende paanilise ja muretu vahel pendeldav tujude ja kavatsuste mäng toimib halenaljakana. Jäneseid on nagu püüdlikult stereotüübi tunnuseid järgiv vastanditepaar – üks kannab endas jänese kui argpüksis ja õrna hingega looma kehastust,

teine mõjub kui liiga põhjalikult elu näinud ja porgandit näksiva kavalpea põhjakäinud variant. Lisaks tekib jänestega stseenis terav vastuolu suure ja väikese kaotuse vahel. Kuigi jõulisem jännes kingib juhtunule hiljem selgituse ja tagasivaate, on jänestega toimuvas isegi mingit kriipivat sotsiaalset kriitikat. Jäneste olekust jääb kõlama mõtteviis, mille järgi suurtest muredest saab üle täis kõhu ja peaga, ent luhta läinud pisi- asjad rikuvad päeva põhjalikult ära.

Lõpu veerel siseneb apokalüpsise äärele publiku jaoks selgesti äratuntav kuju, kes on ühtaegu tegelane, aga teiselt poolt ootamatu külaline reaalsusest. Piigi tekstist kumab taas kombinatoorset komöödiat. Kui kiirtoidusöökklasse siseneb eesti kõrgkultuuri olulisemaid saadikuid Arvo Pärt (Priit Võigemast), kes kiidab „selle koha aurat”, siis sünnib selle loo kõige suurem vastuolu. See aga valmistab meid omakorda ette keti finaaliks. Ootushorisont on veelgi üllatavamalt kooslustelt ära nihutatud ning loo lõppu ilmestab ootamatuste asemel ruumi lahus- tav ja rahustav mõtiskelu. Kui ühes varasemas vestluses teenindaja- ga pakub noormees üldlase hul- luse lahendusena välja võimaluse „rütmist välja saada” ja oma asjale pühenduda nagu Arvo Pärt, siis sel- les stseenis on juba tajuda, kuidas rütmid taanduvad ja varem kõrvas

sügelenu eufooriline kiirpopp on märkamatult seintesse imbunud.

„Keti lõpp” on väga tugeva rütmi- lise struktuuriga. Seda toetab esiteks korrapäraselt üksteisele järgnevate kummaliste külastajate tegevus ja teiseks nende „lavaline liikumine”. Äärelinna kiirtoiduasutuses on helid ja rütmid õhus. Ka noormees Piigi näidendis mõtiskleb selle üle, kui- das linn on üks suur organism ning võib korraga haigeks jääda või hul- luks minna. See on üks kild või lõik paljude seast, aga seda enam sisal- dub selles killus kogu rütmika, mis terves organismis aset leiab. Kett võib olla ka helitaust, kuid üha sel- gemalt töötab see hoopis kõlapinna- na. Tasahilju tundub iga külastaja lahkudes, et kostma jääb vargsi kir- jutuv iga elu muusika. See aga ei sün- nita viimse hetkeni kokkukõla. Alles viimases stseenis võib tajuda, kuidas lavale jäänud kolmiku kõne ja helid kokku liituvad, pausi peavad ja üks- teist vastastikku järele ootavad. See ei juhtu ainult kujundlikult, vaid ka otse – vana mees suudab esile mana- da tasakaalu ja lisab alumisele re-le ülevalt ühe si.

Keti lõplikku rütmilist skeemi toetab eriti tegelaste püüd ja ootama- tu oskus liikuda ühtäkki vastu rütmi. Esiteks tunneb juba peategelasest noormees tungi rütmist välja astuda. Teiseks on lavastuses kohti, mil aeg jääb ootama ja mõni tegelaskuju, kes

seda märkab ja hetkeks keskpunktiks saab, liigub koos selle ooteajaga. Eriti kõnekas on teenindaja harjaga leti peal viimset puhastustööd tegemas. Hiljem leiab üks jänes end tardunud punktist üksi ringi vaatamas ja teine end leti äärest balletiharjutust sooritamas. Need on hetked, mida nende leidja või tingija oskab tagasivaates ajast välja noppida. Siis, kui plaat hakkab hüppama või süda luksuma ja mõni üksik liivatera jääb aja hammasratta vahele niimoodi kinni, et näed vilksamisi isegi sihtpunkti. Kui oledki ehk kohale jõudnud nagu luuletaja lavastuses. Neil kummalistel hetkedel näib hoopis, nagu oleksid tegelaskujud laval paigale jäädes edasi läinud ja välja astunud.

Loo lõpus lauale laotatud abivahendid (tabletid), mis voolusängi ja ajuvabadust meelevalda poole nihutada aitaksid, jäävad lavastuses, hoolimata näidendi algsest kavatsusest, kasutamata. Ilmselt kujutabki nende valgete täpikeste silmipimestav viibima jäämine endast suuremat vabadust. Südant puistav trio ei vaja ühtäkki õhku paisatud rütmide ja linnaorganismi lahtimuukimiseks ühtegi vahendit. Lõpunoodina jääb kõlama ülevalt lisatud si – vana ja väga austatud mehe kirkastavad mõtted, mille Paavo Piik on Arvo Pärdi intervjuudest välja noppinud. Tema värsket ja puhanud meelt, mis

on „üleüldisest hüsteeriast” vaba, iseloomustab üks lavastuse mõjuvamaid hetki, kui vana mehe tege-laskujul õnnestub tõepoolest toidu-asutuse muusikasse sisse muukida ning ühele helivõnkele teine lisada.

Lõpus on vastuolu. Ketil lõpp saabub päriselt. Ühest küljest on tegu restoraniga, millel on kehv asukoht, mistõttu seal ei käi „mitte keegi”. Teisest küljest on nende mitte-inimeste poolikust kohalolust õhku jäetud kummaline kakofoonia nii veetlev, et lõpus sisenev vana mees tunneb selles ära „huvitava aura”. Vahest see kett polegi üksnes enda lülide pärisosa, vaid midagi muud ühte kõitev metalne sülelus? Kui kett on olnud selle miski kõlapind, mis end ümbritseva rütmiliselt liikuma ja töötama paneb, siis jääb küsimus, kas pärast keti lõppu kaovad ka rütmid ja mustrid? Ketis iseeneses on kinnihoituse ja toetuse tunne üheaegsed. Ketil lõpp näib seega paralleelselt tähendavat nii selle maailma avarumist kui ka kokkuvarisemist. „Ketil lõpu” tõeline lõpp on oma helguses peaaegu irooniline. Noormees tajub selles tärkavat sümfooniat. Lõpu alguses on ruum nii kokku surutud ja rütmid sedavõrd tihendatud, et võib veel vaid uut sündi ootama jääda. Miski lõppeb ja sisaldab endas millegi muu algust.

POSITIIVNE KERA, NEGATIIVNE LÄKS

MAARJA PÄRTNA

Siim Kera

„Las ma istun siin kuni orkester mängib”

Varrak, 2011

Helena Läks

„Helena läks”

Verb, 2010

Lõbustan end vahel füüsilise kujutel-
maga meie südametest, mis seesmiselt
koosnevad tohutu ebaõigluse ja pisikese
õigluse kombinatsioonidest. Kujutlen, et
igäühes meist on muude aatomite seas üks
oluline aatom, mis koosneb kahest lahku-
kiskuvast energiakübemest. Need energiad
on vastandlikud, kuid lahutamatud. Loo-
dus on nad alatiseks kokku liitnud, kuigi nad teineteist kohutavalt vihka-
vad. Üks on suure positiivse elektroni igavene liikumine, mis tekitab mada-
laid helisid, kust seesmine kõrv vähimagi vaevata eristab üht monotoonset
fraasi: Olen ainult mina. Olen ainult mina. Olen ainult mina, mina, mina...
Mis puutub väikesesse, radikaalselt negatiivsesse elektroni, kisendab see pee-
nikese läbilõikava häälega, tungides kõige julmemal kombel aina uuesti ja
uuesti teise egoistlikku teemasse: Jah, aga on veel ka selline... Jah, aga on veel
ka selline... Selline, selline, selline. Ja selline teine!... Sest nimi vahetub tihti...

Paul Valéry¹

Helena Läksi debüütkogumik „Helena läks” ning Siim Kera teine luule-
raamat „Las ma istun siin kuni orkester mängib” on kaks pilkupüüdva
kujundusega raamatut – Läksil pealtpoolt roosa, altpoolt süsimust ja kare,
Keral kärtspunane. Lisaks silmatorkavale kujundusele on mõlemad kogu-
mikud käinud läbi Elo Viidingu toimetajakäe alt. Ühiseid kokkupuute-
punkte võiks ent leida veelgi, mõni neist järgnevalt jutuks tulebki.

¹ Paul Valéry. Härra Teste. Vagabund, 1995, lk 63–64.

Kera ja Läksi luuletekstide poeetika on võrdlemisi sarnane: palju kasutatakse dramaatilist monoloogi, milles minakõneleja jutt on mõnelgi pool anglismide ja roppus-tega pooleks. Tekstid lõpevad siinseal puändiga (nt Kera, lk 11; Läks, lk 17), slängi ja kaasaja kultuuri käibemärkidega käiakse ümber pillavalt. Jürgen Rooste on uuemast luulest otsinud rohmakust², argikeele luulesse tulekut, luulekeele proosaliselt lohakat lihtsust. Rohmakateks võiks pidada neid kahte kogugi.

Läksi keelekasutus mõjub sellele ühisosale vaatamata isikupärasemalt. Lugejale antakse märku, et üht-teist teatakse näiteks heebreakeelest ning eesti murdekeelest. Kera tekstidesse näib „inglisekeelset eesti keelt” olevat paisatud rohkem, lisaks on Kera katsetanud ka „eestikeelse vene keelega” – eestikeelne tekst leheküljel 30 on esitatud vene tähtedega. Läksi puhul kohtume niisiis minakõneleja idiosünkraatilise ja sünkretistliku keeletunnetusega, Kera keelekasutus võiks osutada aga pigem teatud vanusegrupi (keskkoolinoored, noored tudengid) või subkultuuri (räpp, hiphop) väljenduslikele eripäradele.

Kui tekstid on neis raamatutes esitatud dramaatiliste monoloogidena,

2 Jürgen Rooste. Rohmakus I. – Sirp, 04.02.2011; Jürgen Rooste. Rohmakus 2. – Sirp, 22.07.2011.

siis vormuvad need paarisündmusteliseks miniatuurseteks narratiivideks (nt Kera „rahumeelne mees”, „paeluss”; Läks „tänavakuritegevus”, „lausujad”). Jutustava alge võiks omakorda siduda mõlema autori keelekasutuse suupärasusega³. Tekstide kõnekeelsus on esil nii selgelt, et lugejal võib tekkida tunne, nagu polekski luuletekstid mõeldud ainult silmadega lugemiseks, vaid ka valjult ettekandmiseks. Nii käiks iga luuletusega justkui kaasas potentsiaalne helikuju, mida iga suulise esitusega aina uuesti luuakse.

Teise ühisnimetajana võiks välja tuua asjaolu, et mõlemad luuletaja on teataval määral enesereflektiivsed – ei luuletata mitte lihtsalt niisama, vaid kirjutamine on tekstides ka tematiseeritud. Kera luulemina vastandab enda loomingut kujuteldava lugeja kirjandusmaitsesele, Läksi seevastu näib kummitavat küsimus, kui kaugele keele väljendusvõime ulatub⁴.

3 Elo Viiding osutabki Kera kogumiku saatetekstis, et *tegemist on variatsiooniga teemal „kuulata ja loetav luule”*. Viidingu üldsõnalise saate võiks aga niisama hästi üle kanda ka Läksi kogumiku tagakaanele.

4 Tema luule krobeline, eklektilisusse kalduv pealispind võib seetõttu esialgu mõjuda üsna võõristavalt, kuid selle taga on kumamas üsna oluline küsimus keelest ja selle võimest üleüldse midagi väljendada. (Kadri Naanu. Läks sõnu pidi jalu-tama. – Värske Rõhk nr 28, lk 124–125.)

Ligikaudu kolmandik Kera kogumiku tekstidest räägib meile kirjandusest, luulest ja luuletajaks olemisest – ühe õhukese kogumiku kohta on seda üllatavalt palju. Luuletajapoos on jõuliselt välja mängitud: näiliselt rahumeelne mees (*ega ma muidu olen rahumeelne mees kedagi ei löö sõprade ringis küll / räägin et kõigile molli annaksin / aga see niisama lõõpimiseks...*, lk 45) oskab ühtaegu olla ka paras debiilik (kõik luuletajad on debiilikud, lk 31) ja rõvetsesja, kes kiuste kipub Parnassil peetavat piknikku ära rikkuma (*oo kurjanik / ära vii mu roosat mulli / kollapsi ääreni*, lk 35).

Jõulisusest hoolimata mõjub see poos ent ebausutavalt. Milles siis asi? Ju vast selles, et Parnassil on piknik ammu ära lõrtsitud. Ropendavat ja seksuaalselt hüperaktiivset kirjanikupoosi võib muidugi hoida küll, aga lugejate (oletatavat) roosat „kirjandusmaitsemulli” ei õnnestu vast ainuüksi sellega siiski kollapsini viia (lk 35) – seda seetõttu, et vähemalt lugeva lugeja jaoks pole seda mulli ilmselt olemaski. Luulerevolutsiooni asemel toimub Kera raamatus vähemalt teatud tüüpi lugeja jaoks lahtisest uksest sissemurdmine.

Võib-olla ei peaks uskuma mitte Kera tekste, vaid hoopis reklaami kogumiku tagakaanel, milles Viiding Kera vinti leebelt maha keeras: luuletused küll *väljendavad*

kammitsemata poeetiliselt viisil kaasaegset elutunnet. [...] tegemist on juba päris uue aastatuhande luulega, aga originaalsusele siin ei pretendeeritagi, sest tegemist on siiski vaid variatsiooniga teemal [...], millega on Eestis küll juba eelmise sajandi lõpul algust tehtud. Viiding mõistagi teab, et see kõik on juba ära olnud, aga kas ka luuletaja ise? Kui, siis on Kera poeetikasse sisse kirjutatud ka tubli annus eneseparoodiat.

Kadri Naanu on Läksi luuleraamatute keeleproblemaatikast kirjutas osutanud, et keelt käsitletakse siin ebatäiuslikuna, (paradoksaalselt) piiratud väljendusvahendina⁵. Tagasihaaravalt omistatakse keelele maagilis-rakenduslikku (tegelikkust mõjutavat) funktsiooni, mis on aga kaduma läinud niisama pöördumatu kui lausuja lapsepõlgi („lausujad”, lk 26–27). Sõna ei tahaks enam justkui mahutada ja mõjuda. Tegelikult ja selle teatud aspektid libisevad tähistava keele eest aina ära.

⁵ Autori valitud pretensioonikas eneseleosutav sõnavara võimendab omakorda problemaatikat, mis on seotud sõnade ebatäiususest tuleneva painega. [...] Sõnad on nii mõneski mõttes küündimatud, mis sunnib luuletajat maadlema erialaselt ängistava paradoksiga, et kõike (muusikat, armastust) vast ei saagi kängitseda sõnakapslisse (lk 25) või vägistada kriipspunktjoon-ümberolemisse (lk 25). Sõnad on ebatäiuslikud muuhulgas seetõttu, et neil puudub igatsetud mõju. (Naanu, lk 125–126).

Sedalaadi *luuletaja kutseparadoksi*⁶ meenutavad tõdemused ei näi Läksi hoogu aga pidurdavat. Vabam väljenduslaad võimaldab Läksi luulekeelt *reaalsusest valla päästa* (lk 25) parasjagu nii palju, et see hakkab saavutama teatavat autonoomsust. Sõnast võib potentsiaalselt saada üheaegselt *šamaanitrumm* ja *loopiv biit* (samas).

Olles arvanud, et Kera ja Läks on justkui sarnased kirjutajad – äratuntavalt kaasaegsed, keeleliselt julged jutustajad, kes on oma loomingu suhtes eneserefleksiivsed –, ei teki siiski tunnet, et tekstid võiksid omavahel kuidagi vahetusse sattuda – et mõne Läksi luuletuse võiks leida Kera punaste, Kera oma aga Läksi roosade raamatukaante vahelt. Miks ma nii arvan?

Üks vastus sellele küsimusele võiks tulla kummagi autori tekstides väljenduvatest hoiakutest, mille illustreerimiseks sobiks hästi arvustuse alguses antud tsitaat Paul Valérylt. Kui otsida Kera raamatu raskuskeset, siis võikski see asuda luuletekstide minahääle sümfoonilises paisumises. Seda ka siis, kui luuletus on vormistatud pöördumisenä [vt eriti „* (neiule keda ma iga päev...)”, lk 19–22], ning „tüdrukutele

(kellega ma veel maganud pole)”, lk 58–59). *Olen ainult mina, olen ainult mina...* „Sina” on siin vajalik vaid grammatilise funktsioonina, mille najal minahääl kuhjuda ja koguneda saab. Kera luuleraamatu hääl meenutab mulle härra Teste'i sõbra poolt kirjeldatud positiivse elektrooni monotoonselt ennastkehtestavat kõnet.

Läksi hääl paisub ja kehtestub samuti, aga pigem nii, nagu seda teeb Valéry negatiivne elektron: Jah, aga on veel ka selline... Jah, aga on veel ka selline... Skisofreenik on olemas ka siis, kui temast ei kõnelda (lk 8), selt-simehelikkus on olemas ka siis, kui Mart Laaril on tegemist, Annie Lennoxit konkreetselt ei koti ja meie ise oleme ka lõpuks surnud (lk 9), mõte on olemas ühtviisi nii sõnadepinna pääl kui ka all tumedas sügavikus (lk 7 ja 44), (isiklik) luulekeel on ise-väärtus ka siis, kui selle kaudu mingit erilist mõtet ei edastatagi.

Nii jäävadki „Helena läks” ja „Las ma istun siin kuni orkester mängib” sarnasele poetikale, luuletuste äratuntavale nüüdsusele vaatamata teineteisest selgelt eristuvateks luuleraamatuteks.

6 Vt Kadri Naanu arvustust Carolina Pihelga luuleraamatu „Õnnekangestus” kohta: Kadri Naanu. Luulest ja sõnast. – Müürileht nr 18.

MAITSESTATUD KANAD EESTIPÄRASELT EVELIN ARUST

Marko Mägi
„Maitsestatud kanad”
Ji, 2012

Elu(rahva?)kunstnik Marko Mägi debüüt-kogu ilmumine oli kahtlemata kauaoodatud sündmus. Raamatu „Maitsestatud kanad” kaante vahele on fs-i ja (:.) kivisildniku abiga koondatud Mägi senise luuleloomingu paremik ning vaatamata sellele, et kogu pole mahukas, on see sisult tuumakas. Ajaleheveergudel nii luuletaja kui ka ajakirjanikuna üles astunud ning Eesti Televisiooni luuleminutitest tuntud Marko Mägi pöörab enda loomingus tähelepanu pentsikutele inimestele ja nähtustele. Või nagu sõnab poeet ise: *Mulle meeldib tuvastada ümbritsevas mingeid veidraid või groteskseid teoseid, kuigi ma ei näe selleks spetsiaalselt vaeva nagu uurija*¹.

Luulekogu pealkiri „Maitsestatud kanad” ühtib kogumiku ühe sektsiooni pealdisega, milles omakorda leidub samanimeline luuletus. Tollest luuletusest saab lugeja teada, et *mõtestatud luuletused on nagu maitsestatud kanad* (lk 38). Taolise tingimusega värsid „maitsestada” või ehk ka „vürtsitada” reflekteerib vahest Mägi enesele ning teistele esitatud nõuet, et hea ja tähendusega luuletuse loomine ärgu olgu tuim ja maitselage sõnade ritta seadmine.

Luuletaja Mägi kätkeb oma värssidesse inimestega lähedalt seotud teemasid, mis ulatuvad mehe-naise suhetest inimolendi masinastumiseni välja. Üsna selgelt võib siit-sealt välja lugeda ka seda, et poeet on luuletustes kirjeldanud ennast. Ühtlasi on esindatud laiahaardelisem pilk, milles leidub muuhulgas Balti ketti, integratsiooni ja Iraani käsitlevat ainet. Ja seda kõike Mägile omase elufilosoofiaga maitsestatud minimalistlikus,

¹ Kaarel Kressa. Marko Mäe minimalistlik rock'n'roll. – Eesti Päevaleht, 28.04.2012.

naturalistlikus ja absurdimaigulises laadis.

Marko Mägi luuletusi iseloomustavate joontena võib veel ära märkida sagedased kordused, intertekstuaalsuse ning sõnamängulisuse,

tajuda iroonilis-valusaid tõdemusi – käsitletu pole mitte naljakas, vaid halenaljakas.

Kohati absurdusesse kalduv sõnamäng, lakoonilisus ning minimalistlikkus käivad Mägi luuletus-

tes kahtlemata koos. Hea näide võiks siinkohal olla juba kümmekond aastat tagasi valminud luuletus „Kevad”: *Ehhee, / juhhuu. / Hajee, / jehhuu!* (lk 61) Või halastamatult naturalistli-

MÄGI INIMESED NÄIVAD OLEVAT ELUTA, RUTIINI TAKERDUNUD JA MASINLIKUD VÕI ROBOTLIKUD NING MITTE NEMAD ISE, VAID KOOPIAD.

mis kohati läheneb alliksaarelikule kirjutamislaadile. Mägi kasutab omanäoliselt parodeerides ja väikes-te muudatustega näiteks tuntud ridu Balti rahva ühishümnist „Ärgake, Baltimaad!” (lk 17) ja Lydia Koidula luuletusest „Eesti muld ja eesti süda” (lk 32), vanasõna „vesi sinu veskile” (lk 33) ning kõnekäändu „viies ratas vankri all” (lk 34) jne. Samuti kohatab tuntud tootenimesid nagu Balti Kilud, Chanel nr 5, Bonaqua, Toilet Duck jms.

Marko Mägi luuletused on käsitletavas debüütkogus säästvalt kokkuhoidlikud – liigseid sõnu ei loobita ning kirjapandu on tabavalt esitatud. Sõnad on omavalhel ja omaette mängima pandud ning lugejat lõbustavad leidlikud seosed ja riimid. Vaatamata sellele, et „Maitsestatud kanades” tuleb ette muigamapanevaid värsse, võib kalambuursete luuleridade taga

ku ja mitteilustava sõnavalikuga katkend luuletusest „Kippu ja kõppu”: *Pinki ja Punkki! / Pekki ja Keppi! / Türa ja Kera! / Muna ja Kana!* (lk 41) Naturaalsus ning inimkehale omased protsessid ja selle tulemid on Mägi jaoks alati olulised olnud, eriti näib teda innustavat inimese tahkem väljaheide. Krister Kivi järelepärimisele, miks on viimane poeedile nii oluline, vastab Mägi: *Huvitav on kujutleda kakat iseseisva tegelasena, seda personifitseerida. Minu meelest on see sihuke tore mõttemäng – et kuidas kaka mõnes olukorras suhtuks või käituks või-või tegutseks. Vähetähtis pole ka see, et Milan Kundera on esitlenud sitta kitši vastandina.*² Viimatinimetatud käsitleb Mägi näiteks debüütkogu luuletuses „Kakaintsident kultuurikeskuses” (lk 39).

² Krister Kivi. Mitte ainult kakast. – Eesti Ekspress, 27.04.2012.

„Maitsestatud kanade” esimese tsükli „Nemad on keerulised” luuletuste peamiseks kõneaineks on inimesed ja nende suhted. Mägi inimesed näivad olevat eluta, rutiini takerdunud ja masinlikud või robotlikud ning mitte nemad ise, vaid koopiad. Luuletaja ironiseerib *taltsutatud koduinimeste* (lk 4) üle, kes on dresseeritud mehhaaniliselt majapidamistöid tegema (lk 5). Ühtlasi leiab poeet tänapäevase kujundi nii-öelda maske kandvate ja individuaalsust kaotavate inimeste kohta, nimetades neid koopiatega – vastavalt vajadusele siis valgus- või pimeduskoopiatega (lk 12). Naise ja mehe suhted on aga Mägi nägemuses niivõrd keerulised, et *üks / läheb hulluks / ja / teine / muutub robotiks* (lk 13). Suhte komplitseeritus ning kaasaegse elu raskus ei jäta seega muud varianti, kui ülistada pohmelli, millest igaühel on oma *isikupära, / ajalooline taust ja kujunemislugu* (lk 8–9).

Olenemata sellest, et Mägi luuletustes kohtab lugeja koopiainimesi, kes ilmutavad robotlike tunnusjooni ning vaevlevad (elu?) pohmeluses, ei ole tegemist lihtsustatud natuuridega. Nende värsidesse kätketud inimeste keerulisus seisnebki vast tõsiasjas, et nad on ühel või teisel moel enda, üksteise

ja ühiskonna normidega vastuollu läinud. Tulemusena muutuvad need isikud külmadeks ja käskutäitvateks mõtlemispuudulikkusega isenditeks, kes ei suuda mõista ennast ega teisi. Inimsuhteid käsitlevates luuletustes on seejuures teravalt tunda lõhet, kuristikku, mis akommunikeeruvaid isikuid eraldab ja painab.

Taolisi käitumismalle soodustab tõenäoliselt 21. sajandi orienteeritus tehnologiseeruva elukorralduse suunas. Järjest enam pakutakse inimestele suhtlusvahendeid, mis ei eelda osapoolte füüsilist kohalolu ühes ruumis. Lähikäimine erinevate meediumite kaudu võimaldab tihtilugu inimesel oma mina varjata, esineda kellegi teisena – muutuda kellegi või millegi koopiaks. Lisaks tänapäevaste inimsuhete kajastamisele pöörab Mägi tähelepanu ka ühiskonnas laiemalt toimuvale.

Mägi esikkogus langeb teravdatud huvi parkla- ja tarbimiskultuurile, integratsioonile, ehitusmeestele

OLENEMATA SELLEST, ET MÄGI LUULETUSTES KOHTAB LUGEJA KOOPIAINIMESI, KES ILMUTAVAD ROBOTLIKE TUNNUSJOONI NING VAEVLEVAD (ELU?)POHMELUSES, EI OLE TEGEMIST LIHTSUSTATUD NATUURIDEGA.

ning kehavedelike kaudu levivatele nakkustele. Üllatavalt vähe võib aga leida viiteid poliitmaastikul

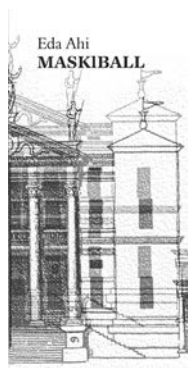
toimuva. Võimalik, et Mägi on loomingus lähemalt puudutanud ka poliitikat ja muid päevakajalisi nähtusi, kuid debüütkogusse pole need jõudnud. Taaskord irooniamärgilise pilguga vaatleb poeet vabale pinna se kerkivaid parkimisplatse (lk 16) ning suisa jõhkra lõpustsenaariumiga käsitleb Mägi eestlaste ja venelaste läbikäimist (lk 18–19). Vaatluse alla satub ületarbimine ja -tootmine – liigne asjadega ülekuhjamine. Muuhulgas jagab poeet sarkastiliselt, kuid nukra tonaalsusega enda nägemust verrega ülekanduvatest nakkustest: *surm ootab / üleantud / läheduses* (lk 49).

„Maitsestatud kanades” ei jää käsitlemata ka niinimetatud suuri teemasid hõlmavad nähtused – elu ja surm. Tuntavalt, vahel rohkem, vahel vähem, on kogumikus kohal tumedamad meeleolud, sealhulgas elutee lõppemine. Huvitavaks teeb mainitud asjaolu aga autori otsus kasutada pigem koomilisi ja „ilusaid” sõnu ning kujundeid, mistõttu ei jää luuletustes kõlama sünge ja raskepärane toon. Elu otsasaamise kestvust on Mägi ühes luuletuses võrrelnud une katkendlikkusega, sõnades, et surm on nagu *sädelev CD-plaat / kõva ja kestev* (lk 50). Tragikoomiliselt on autor surma kohalolu käsitlenud värssides, kus kõneainet pakub hakitud šveitser friikartuliga (lk 47).

Marko Mägi debüütkoogu on oskusliku valiku tulem, mis annab eripalgelise ülevaate luuletaja loomingulisest käekirjast. „Maitsestatud kanad” on tugev esikraamat, kust ei puudu rahvamehelik nali ega tõsisemad teemaasetused. Õigemini on tegemist nende kahe sümbioosiga: tõsine on keeratud naljaks ning nali on muutunud tõsiseks.

HANNA KANGRO „KÕIK KALAMAJA TÄNAVAD EHK KOLMETEISTKÜMNES KÄÄNE”

Hanna luulekoguga sulgub Värske Rõhu jaoks üks ring, mis juba üsna ammu näitas sulgumismärke, ja on selle raamatu ilmumisega saanud sümboolse lõpetuse – kõik esimestes Rõhkudes avaldanud ja silma paistnud luule- ja proosa-autorid, kes kirjutama on jäänud, on nüüd esikraamatuni jõudnud. Tollest pöördumisest ammuste Rõhkude juurde leiab aga ka sisulise tähenduse – ajakirja teises numbris ilmunud Hanna luuletustes on juba vägagi olemas too tuum, mille leiame nüüdki, lihtsalt käekiri on tunduvalt kindlamaks muutunud, meeleolukirjeldused selgemaks, pildid teravamaks, lisandunud uusi rakursse. Hüvasti, nullindate keskpaiga debüüdi poeetika!

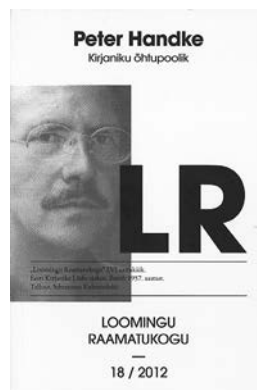

EDA AHI „MASKIBALL”

„Maskiballi” puhul ei saa üle ega ümber teose vormilisest poolest – kas tõesti kirjutab veel mõni noor autor puhtal kujul klassikalisi värse?! –, kuid see vorm pole siin nii-sama. Eda kirjutab täie teadmisega klassikaliste vormide tähenduslikust poolest ja see annab luuletustele olulise võtme – mäng saab alguse just siit, see aitab Edal tõsta näole erinevaid maske, võtta poose, vahetada vaatepunkte ja emotsionaalseid lähenemisnurki ja lugejal lugeda neid tekste mängu tõsidusega, lõbusalt ja kaasatundmisega.

PETER HANDKE „KIRJANIKU ÕHTUPOOLIK”

Viimastel aastatel on Loomingu Raamatukogu avaldanud palju häid esseistlikke tekste kirjutamisest, lugemisest, kirjastamisest – meenutagem kasvõi Audenit, Bayardi, Steinerit ja Vargas Llosat –, nüüd siis austria klassiku Peter Handke ilukirjanduslik-kirjeldav sissevaade ühe kirjaniku õhtusse ja öösse, milles kamaluga kirjutamise kõhklusi ja ebausku, ärevust ja rahu, tühjuseotsinguid, siirast rõõmu lause üle, milles on tajuda jätkamise võimalust.

Lauri Eesmaa

JÄRGMISES NUMBRIS

Marianne Tihane
Tõnis Parksepp
Noemi Kolala
Kristiina Viin
Tõnis Viin

HIND 2.60 EUROT

9 771736 295305

roheline trükis
©Ecoprint

